

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı

İletişim Bilimleri

**YETİŞKİN YENİ MEDYA OKURYAZARLIĞI: AVRUPA BİRLİĞİ ve
TÜRKİYE ÖRNEKLERİ**

Berkay BULUŞ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2017

YETİŞKİN YENİ MEDYA OKURYAZARLIĞI: AVRUPA BİRLİĞİ ve TÜRKİYE
ÖRNEKLERİ

Berkay BULUŞ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İletifim Bilimleri Ana Bilim Dalı

İletifim

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2017

KABUL VE ONAY

Berkay Buluş tarafından hazırlanan “Yetişkin Yeni Medya Okuryazarlığı: Avrupa Birliği, Türkiye Örnekleri İncelemesi” başlıklı bu çalışma, 03.11.2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksel Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İ m z a

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Başkan)

İ m z a

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Danışman)

İ m z a

[Unvanı, Adı ve Soyadı] [(İkinci Danışman)]

İ m z a

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

Prof. Dr. Ruhdan Uzun

İ m z a

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

Doç. Dr. Serhat KAYMAS

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

[Unvanı, Adı ve Soyadı]Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezin kâğıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

03.11.2017

Berkay Buluş

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Tezimin/Raporumun 30.11.2019 tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

31.11.2017

Berkay Buluş

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanının Prof. Dr. Mutlu BİNARK danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Arş. Gör. Berkay BULUŞ

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim boyunca aktardığı tecrübeleri ile yol gösteren, çalışma disiplini ve sahip olduğu bilgi birikimi ile örnek aldığım, sosyal, entelektüel ve kültürel sermayemin gelişiminde bana her zaman destek olan değerli hocam Prof. Dr. Mutlu BİNARK'a,

Tez süreci boyunca, özellikle tezimin hazırlanma sürecinde, çok büyük desteğini gördüğüm, ihtiyaç duyduğum her anımda yardımını esirgemeyen Arş.Gör. Şule KARATAŞ ve Arş.Gör. Kübra YÜZÜNCÜYIL'a

Beni akademik hayatla tanıştıran, benim için her zaman en iyisini isteyen, desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili abim Canberk BULUŞ ve hayatımıza girdiği andan itibaren bize ışık saçı, mutluluk kaynağımız sevgili yeğenim Beril Buluş'a,

Hayatım boyunca bana güvendiğini her daim desteklerini esirgemeyen sevgili aileme, gönülden teşekkür ederim.

ÖZET

BULUŞ, Berkay: *Yetişkin Yeni Medya Okuryazarlığı: Avrupa Birliği ve Türkiye Örnekleri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2017.

Bu araştırmada; Avrupa Birliği ve Türkiye'deki aktörlerin, yetişkin yeni medya okuryazarlığı alanında yapmış/yapmakta olduğu çalışmaları değerlendirmek amacıyla Avrupa Birliği ve Türkiye'deki aktörlerin yetişkin yeni medya okuryazarlığı alanındaki çalışmaları, kapsam ve eğilim durumları ortaya konulmuştur. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olan betimsel içerik çözümlemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu izlekte, yetişkin yeni medya kullanıcılarına, aktif yurttaşlığın gerekliliklerine uygun eleştirel pedagojiden beslenen, yeni medya okuryazarlığı eğitim modeli çerçevesi oluşturmak araştırmanın amacıdır.

Araştırma, sözlü, yazılı kültür ve temel okuryazarlık yaklaşımlarından hareketle ana akım, eleştirel akım ve yeni medya okuryazarlığına kadar kuramsal/kavramsal bir köprü oluşturmaktadır. Ayrıca, eğitim bilimlerinde yetişkin eğitime ilişkin farklı yaklaşımlar temel alınarak, yetişkin yeni medya okuryazarlığı eğitimine uygun eğitim modelleri ve yetişkin eğitim kuramları tartışılmıştır.

Araştırma, içerik çözümlemesi verilerine, yeni medya kuramlarına/araştırmalarına ve eğitim bilimleri temelindeki yetişkin eğitim kuramlarına/modellerine bağlı olarak yetişkin yeni medya okuryazarlığı eğitim programı kazanımlarının nasıl olması gerektiğine dair öngörüler sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler

Yeni Medya Okuryazarlığı, Yetişkin Yeni Medya Okuryazarlığı, Medya Okuryazarlığı, Yaşam Boyu Öğrenme, Yetişkin Eğitimi, Yeni Medya

ABSTRACT

BULUŞ, Berkay: *Adult New Media Literacy: The Case of European Union and Turkey*, Master Thesis, Ankara, 2017.

In this study, in an attempt to evaluate new media literacy studies that actors of European Union and Turkey have been conducting, contents, scopes and dispositions of the related studies were revealed. Descriptive content analysis which is a qualitative research method was applied to the study. Forming a critical pedagogy that is based on new media literacy education model in the framework of the necessities of active citizenship is another goal of this study.

This study forms a theoretical / conceptual bridge from verbal, written culture and basic literacy approaches to current, criticism and new media literacy. In addition, in the light of educational science, education models and adult education theories that are appropriate for adult new media literacy were discussed.

The research includes predictions on how adult media literacy training program acquisitions regarding content analysis data, new media theories / researchs, and adult education theories / that are based on educational sciences, and objectives of acquisition for adult individuals that receive this training.

Key Words

New Media Literacy, Adult New Media Literacy, Media Literacy, Life Long Learning, Adult Education, New Media

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	iii
ETİK BEYAN	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLOLAR DİZİNİ	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM OKURYAZARLIK VE MEDYA OKURYAZARLIĞI İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR	7
1. 1. Okuryazarlık Ve Medya İlişkisi	7
1. 1. 1. Temel Okuryazarlık	8
1. 1. 1. 1. Sözlü, Yazılı Kültür ve Özellikleri.....	9
1. 1. 1. 2. Okuryazarlık Kavramı ve Ortaya Çıkışı.....	12
1. 1. 1. 3. Okuryazarlık Türleri.....	14

1. 2. Eleştirel Okuryazarlık.....	19
1. 3. Medya Okuryazarlığına Farklı Bakış Açıları.....	21
1. 3. 1. Medya Okuryazarlığı Kavramı Ortaya Çıkışı ve Gelişimi.....	23
1. 3. 2. Ana Akım Medya Okuryazarlığı.....	25
1. 3. 3. Eleştirel Medya Okuryazarlığı.....	27
2. BÖLÜM YENİ MEDYA VE YENİ MEDYA OKURYAZARLIĞI.....	31
2. 1. Medya Okuryazarlığından Yeni Medya Okuryazarlığına.....	31
2. 2. Yeni Medya Kavramı Ve Yeni Medyanın Özellikleri.....	34
2. 3. Yeni Medya Okuryazarlığıyla İlgili Çağdaş Tartışmalar.....	36
2. 3. 1. Rene Hobbs: Dijital Medya ve Medya Okuryazarlığı.....	38
2. 3. 2. Sonia Linvingstone: İnternet Okuryazarlığı.....	40
2. 3. 3. Douglas Kellner: Yeni Teknolojiler/Yeni Okuryazarlıklar.....	42
2. 3. 4. Gunter Kress: Yeni Medya Çağında Okuryazarlık.....	42
2. 3. 5. Henry Jenkins: Katılımcı Kültür ve Yeni Okuryazarlık.....	43
2. 3. 6. Yeni Medya Okuryazarlığı Alanında Diğer Çağdaş Çalışmalar.....	45

3. BÖLÜM YETİŞKİN EĞİTİMİ VE YETİŞKİN YENİ MEDYA OKURYAZARLIĞI EĞİTİMİ.....	49
3. 1. Yetişkin Eğitiminde Temel Yaklaşımlar.....	49
3. 1. 1. Öğrenim Kuramlarının Yetişkin Yeni Medya Okuryazarlığı Bağlamında İncelenmesi.....	55
3. 2. Yetişkin Okuryazarlığı Ve Yetişkin Medya Okuryazarlığı Alanında Yapılan Çalışmalar.....	59
3. 2. 1. Avrupa’da Yetişkin Yeni Medya Okuryazarlığı.....	59
3. 2. 1. 1. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kuruluşu (UNESCO).....	61
3. 2. 1. 2. Uluslararası Medya Eğitimi Birliği (<i>Mentor International Media Education Association</i>).....	65
3. 2. 1. 3. Avrupa Komisyonu (<i>European Commission</i>).....	67
3. 2. 1. 4. Uluslararası Çocuknet (<i>Childnet International</i>).....	68
3. 2. 1. 5. Avrupa Çevrimiçi Çocuklar (<i>EU Kids Online</i>).....	69
3. 2. 1. 6. Digilitey.....	71
3. 2. 1. 7. Avrupa İzleyiciler Çıkarları Derneği EAVI (<i>Media Literacy for Citizenship</i>).....	72
3. 2. 1. 8. Pan European Game Information (<i>PEGI Online</i>).....	73
3. 2. 1. 9. Avrupa Medya Okuryazarlığı Merkezi (<i>ECML European Center of Media Literacy</i>).....	74
3. 2. 1. 10. Avrupa Parlamentosu ve Konseyi (<i>Council of the European Union</i>).....	75
3. 2. 2. Türkiye’de Yetişkin Yeni Medya Okuryazarlığı.....	76

3. 2. 2. 1. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK).....	77
3. 2. 2. 1. 1. Medya Okuryazarlığı Resmi Web Sitesi.....	78
3. 2. 2. 2. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB).....	80
3. 2. 2. 3. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK).....	81
3. 2. 2. 3. 1. GüvenliWeb İnternet Sitesi.....	81
3. 2. 2. 3. 2. GüvenliNet İnternet Sitesi.....	82
3. 2. 2. 4. Türkiye’de Yetişkin Yeni Medya Okuryazarlığı Sivil Toplum Kuruluşları.....	84
3. 2. 2. 4. 1. Habitat Derneği.....	85
3. 2. 2. 4. 2. Halk Evleri Derneği.....	86
3. 2. 2. 4. 3. Alternatif Bilişim Derneği.....	87
3. 2. 2. 5. Türkiye’de Yetişkin Yeni Medya Okuryazarlığı Alanında Yapılan Bazı Akademik Çalışmalar.....	88
3. 2. 2. 5. 1. Uluslararası Medya Okuryazarlığı Konferansı.....	89
3. 2. 2. 5. 2. Yeni Medya Çalışmaları I. Ulusal Kongresi.....	90
3. 2. 2. 5. 3. Yeni Medya Çalışmaları II. Ulusal Kongresi.....	91

3. 3. Avrupa Birliği'nde Ve Türkiye'de Yetişkin Yeni Medya Okuryazarlığı Konusunda Yapılan alışmaların Genel Değerlendirmesi Ve İçerik özmlmesi	92
3. 4. Yetişkin Yeni Medya Okuryazarlığı Nasıl Olmalıdır?.....	107
3. 4. 1. Yetişkin Yeni Medya Okuryazarlığı Eğitimi Model Önerisi.....	109
3.4. 1. 1. Dijital Yurttaşlık ve evrimii Haklar.....	109
3. 4. 1. 2. Yeni Medyada Doğrulama.....	111
3. 4. 1. 3. Çevrimiçi Güvenlik.....	114
3. 4. 1. 4. İfade Özgürlüğü.....	115
3. 4. 1. 5. Dijital Eşitsizlikler ve Sayısal Uçurum.....	116
3. 4. 1. 6. Yeni Medyada Nefret Söylemi.....	119
3. 4. 1. 7. Mahremiyet, Dijital Gözetim ve Kişisel Verilerin Korunması.....	120
SONUÇ ve ÖNERİLER	122
KAYNAKÇA	128
EK 1. İngilizce, Almanca ve Fransızca Karşılıklar	138
EK 2. Orijinallik Raporu	139
EK 3. Etik Kurul İzin Muafiyet Formu	140

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Farklı çağdaş okuryazarlık türlerinin etkileşimi.....	21
Şekil 2. Yeni Medya Okuryazarlığında Gerekli Yeterlilikler.....	52
Şekil 3. Çevrimiçi Fırsatlar ve Riskler.....	54
Şekil4. Yeni Medya Okuryazarlığı Çerçevesi.....	59
Şekil 5. Yeni Medya Okuryazarlığını Yeniden Tanımlamak.....	60
Şekil6. UNESCO Medya Okuryazarlığı Beş Yasası.....	76
Şekil 7. Childnet ve Know It All for Parents Web Ara yüzleri.....	82
Şekil 8. Childnet ve Know It All for Parents Web Ara yüzleri.....	82
Şekil 9. Medya Okuryazarlığı resmi web sitesi yetişkinler için ayrılan kısımlar.....	92
Şekil 10. Medya Okuryazarlığı resmi web sitesi yetişkinler için ayrılan kısımlar.....	92
Şekil 11. Güvenlinet Aileler için tavsiyeler bölümü.....	96

TABLolar DİZİNİ

Tablo1. Okuryazarlığın Değişimi.....	29
Tablo 2. Dijital okuryazarlığın işlevsel, kültürel ve eleştirel boyutları.....	50
Tablo 3. Çevrimiçi Fırsatlar ve Çevrimiçi Riskler.....	54
Tablo 4. Avrupa’da Yetişkin Yeni Medya Okuryazarlığı Alanındaki Aktörler.....	95
Tablo 5. Türkiye’de Yetişkin Yeni Medya Okuryazarlığı Alanındaki Aktörler.....	99
Tablo 6. Dijital Yurttaşlık ve Çevrimiçi Haklar Eğitim Konusu, Materyalleri ve Çıktıları.....	110
Tablo7. Yeni Medyada Doğrulama Eğitim Konusu, Materyalleri ve Çıktıları.....	112
Tablo 8. Çevrimiçi Güvenlik Eğitim Konusu, Materyalleri ve Çıktıları.....	113
Tablo 9. İfade Özgürlüğü Eğitim Konusu, Materyalleri ve Çıktıları.....	115
Tablo 10. Dijital Eşitsizlikler ve Sayısal Uçurum Eğitim Konusu, Materyalleri ve Çıktıları.....	117
Tablo 11. Yeni Medyada Nefret Söylemi Eğitim Konusu, Materyalleri ve Çıktıları.....	119
Tablo 12. Mahremiyet, Dijital Gözetim ve Kişisel Verilerin Korunması Eğitim Konusu, Materyalleri ve Çıktıları.....	121

GİRİŞ

Yeni medya teknolojilerinin gelişmesi ve kullanımının yaygınlaşmasıyla beraber yeni medya ortamları, bireylerin yoğun şekilde katılım gösterdikleri bir alan olarak giderek önem kazanmıştır. Gelişen yeni medya teknolojileri ile birlikte yeni medya okuryazarlığına duyulan ihtiyaç aynı ölçüde önem kazanmaktadır.

Yeni medya, bilgisayar, internet ve mobil cihazlar vb. sürekli değişen/dönüşen iletişim ortamlarını temel almaktadır ve geleneksel okuryazarlıkta değişim ve dönüşümü zorunlu hale getirmektedir. Teknolojik değişimler ve gelişmeler medya kullanım biçimimizi de değiştirmiştir. Bu gibi gelişmelere bağlı olarak medya okuryazarlığı kavramının da önemini her geçen gün arttırmaktadır. Yeni medya ortamlarında kullanıcılar sadece enformasyonu tüketen değil, aynı zamanda üreten konumundadır. Yeni medyanın aygıt temelli kullanımlarının yanı sıra sosyo-kültürel, demokratik katılım süreçleri, aktif yurttaşlık, eleştirel düşünme gibi birçok yapısal özelliği de bulunmaktadır. Bu temeller ve özellikler ışığında, kullanıcıların yeni medya ortamlarındaki yapısal özellikleri etkin bir şekilde kullanabilmesi için katılım/üretim gerçekleştirdiği yeni medya ortamlarına dair bilgi ve beceriler kazanması gerekmektedir. Bu gibi durumlar yeni medya okuryazarlığı eğitiminin göz ardı edilmemesi ve yeterli önemin verilmesi gerektiğini göstermektedir.

Yeni medya teknolojilerindeki teknolojik değişimler; okuryazarlık anlayışımızı, alışkanlıklarımızı, kültürel ve bilişsel süreçlerimizi değiştirmektedir. Bu değişimler sonucunda ortaya çıkan sosyo-kültürel, ekonomi-politik ve daha birçok bağlam, farklı şekillerde farklı olgularla sonuçlanmaktadır. Yeni medya teknolojilerinin hızla gelişmesi/değişmesi, bireylerin yeni medya ortamlarına gündelik yaşam pratikleri içerisinde daha fazla yer vermesine neden olmaktadır. Fakat bireylerin, yeni medya ortamlarını hangi amaçlar doğrultusunda ve nasıl kullanacaklarını bildiklerini varsaymanın doğru olmadığı savunulmaktadır. Bu sebeple okuryazarlık biçiminin değiştiğini söylemenin yanı sıra, her yeni medya kullanıcısının yeni medya okuryazarı olmadığı varsayılabilir.

Medya okuryazarlığı ile ilgili Türkiye'deki literatür incelendiğinde çok sayıda lisansüstü çalışma olduğu söylenebilir. Farklı ülkelerin medya okuryazarlığı öğretim programı karşılaştırmaları, medya okuryazarlığı ders ilişkilendirmeleri, çeşitli öğretim uygulamaları, ölçme değerlendirme çalışmaları bu çalışmalara örnek olarak verilebilir. Dünya'daki literatür tarandığında ise Teresa Renee Taylor (2002)'in *The Implementation of Media Literacy: Analysis of the Media Literacy Curricula of Ontario, Canada; New South Wales, Australia; and England* başlıklı doktora tezi örnek gösterilebilir. Söz konusu araştırmanın temel amacı, medya okuryazarlığı liderleri olarak tanınan üç ülkenin, medya okuryazarlığı uygulamalarını analiz etmek; her bir ülkede medya okuryazarlığı eğitimlerinde kimlerin görevlendirildiğini belirlemek; medya okuryazarlığı öğrencilerini sınıf düzeyleri, yaşları ve öğrencilerden beklenen çıktılar açısından değerlendirmektir. Araştırma medya okuryazarlığı eğitimi ve medya okuryazarlığı programlarının değerlendirilmesi, söz konusu ülkelerdeki müfredat benzerliklerini ve farklılıklarını belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma analizi, medya okuryazarlığı hareketinin nasıl yapıldığının daha net bir şekilde anlaşılmasını sağlamaktadır.

Ulusal literatür incelendiğinde, medya okuryazarlığı karşılaştırmalı incelemesine örnek olarak Didem Sezen (2011)'in *Katılımcı Kültürün Oluşumunda Yeni Medya Okuryazarlığı: ABD ve Türkiye Örnekleri* isimli doktora çalışması gösterilebilir. Söz konusu çalışmada Amerika'da ve Türkiye'de medya okuryazarlığı kavramının tarihsel gelişimi ve örnek projeler değerlendirilmiştir. Araştırmada medya okuryazarlığındaki çağdaş tartışmalar ve uluslararası stratejiler incelenmiştir. Ayrıca araştırmada yeni medya kavramı ve ilkeleri ile yeni medya okuryazarlığı becerilerine dair Türkiye'deki mevcut durum değerlendirilmiş, Türkiye'de katılımcı kültürün oluşmasında yeni medya okuryazarlığının gerekliliğine dair kuramsal ve kavramsal çevreler ön görülmüştür.

Literatür tarandığında değinilmesi gereken bir diğer çalışma, Yavuz Selim Söylemez (2012)'in *Asya ve Okyanusya ülkelerinde medya okuryazarlığı eğitimi: Türkiye ve Yeni Zelanda Karşılaştırması* isimli yüksek lisans tezidir. Söz konusu çalışmada araştırmacı, Türkiye, Asya ve Okyanusya ülkelerinde uygulanmakta olan medya okuryazarlığı programlarını inceleyerek alanda önemli bir yere sahip olan Yeni Zelanda'nın yaptığı çalışmaları Türkiye ile karşılaştırmaktadır. Araştırmada medya okuryazarlığı konusunda

Yeni Zelanda'nın Türkiye'ye örnek oluşturabilecek uygulamalarının olup olmadığını belirlemek hedeflenmiştir. Araştırmada, Türkiye'de medya okuryazarlığı eğitimi tarihsel süreçleri içinde incelerken konu nesnesi Asya ve Okyanusya ülkeleri edinilebilen bilgiler çerçevesinde ele alınmış, detaylı inceleme evreni ise Yeni Zelanda ve Türkiye'dir. Araştırmada Türkiye'nin bu alanda örnek alabileceği uygulamaların yapısal özelliklerine dikkat çekilmiştir.

Medya okuryazarlığı eğitim model önerisi ile ilgili araştırma, İbrahim E. Bilgici (2011) tarafından hazırlanan *Türkiye'de Orta Öğretimde Medya Okuryazarlığı Dersi İçin Bir Model Önerisi* başlıklı doktora çalışması örnek gösterilebilir. Söz konusu çalışmanın temel sorunsalı: "Türkiye'de ortaöğretim düzeyi medya okuryazarlığı dersinin içeriği ve kapsamı ne olmalıdır? Bunun için nasıl bir model önerilebilir?" şeklindedir. Çalışma gelişmiş ülkelerdeki medya okuryazarlığı uygulamaları incelemelerinden hareketle, ortaöğretim düzeyinde medya okuryazarlığı eğitimi için bir model önerisinde bulunmaktadır. Bilgici (2011) gelişen medya okuryazarlığı alanında gelişmiş ülkelerdeki en son gelişmeler incelenmiş, ders içeriklerinin hangi konular üzerinde yoğunlaştığı ve nelere önem verildiği araştırılmıştır. Türkiye'de ortaöğretimde medya okuryazarlığı dersine içerik sağlama amaçlı araştırma, doğrudan sosyal fayda sağlama hedefi güttüğü için pragmatik bir çalışmadır. Ayrıca söz konusu tezde müfredat geliştirmeden sınıf içi uygulamalara kadar düzenlemelerin yapılması gereği tartışılmıştır. Medya okuryazarlığı ders içeriğinin seçiminde dikkat edilmesi gereken konular üzerinde detaylı kavramsal tartışmalar yapılmıştır.

Literatür incelendiğinde bu araştırmanın özgün değerlerinden ilki, yetişkin yeni medya okuryazarlığı alanında Avrupa Birliği ve Türkiye'deki aktörlerin çalışmalarına yönelik içerik çözümlemesi yapılmış olmasıdır. Araştırmanın diğer özgün değeri ise son bölümde, yetişkinlere yönelik yeni medya okuryazarlığı eğitim model önerisi sunmayı amaçlamasıdır.

Araştırmanın birinci bölümünün ilk kısımlarında, sözlü ve yazılı kültür ile okuryazar kültür arasındaki bağlar irdelenmiştir. Temel okuryazarlık literatüründen hareketle, eleştirel okuryazarlığın kuramsal ve kavramsal boyutları ile okuryazarlık türleri arasında bir köprü oluşturulması amaçlanmaktadır. Ayrıca bu bölümde temel okuryazarlık; tanımlar, kavramsal gelişim ve eleştirel okuryazarlık tartışmaları incelenecektir. Bu

bölümde, okuryazarlık türlerindeki değişimler nelerdir? Eleştirel Pedagoji ve medya okuryazarlığı arasında nasıl bir ilişki vardır? sorularına yanıt aranmıştır. Ayrıca bu bölümde medya okuryazarlığı tanımları, medya okuryazarlığı kavramının ortaya çıkışındaki koşullar, tartışmalar ve medya okuryazarlığındaki değişimler yer almaktadır. Ana akım medya okuryazarlığının ortaya çıkışından eleştirel medya okuryazarlığına tanımları ve bağlamları bu kısımda ortaya konacak diğer bir tartışma odağıdır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ilk olarak yeni medya tanımından hareketle yeni olanın ne olduğu sorusu üzerinde durulmuştur. Okuryazarlık kavramındaki değişimlere dikkat çekilerek, yeni medya ile birlikte dönüşen tartışmalar/kuramsal çerçeveler detaylı olarak irdelenmektedir. Odağında yeni medya ve yeni medya okuryazarlığının kavram setleri olan bu bölümde, yeni medyanın özellikleri de genel olarak ele alınmaktadır. Katılımcı kültür ve yeni medya ortamlarının kesiştiği noktalar belirlenerek, yeni medya ortamlarında kullanıcı türevli içeriğin ne anlama geldiği yeni medyanın özellikleri bağlamında tartışılmaktadır. Bu bölümün son kısımlarında ise yeni medya okuryazarlığı alanındaki akademik çalışmalara, araştırmacılara ve araştırmacıların çalışmalarına detaylı olarak yer verilmiştir.

Araştırmanın üçüncü bölümünde, Türkiye ve Avrupa Birliği'ndeki aktörlerin yetişkin yeni medya okuryazarlığı ile ilgili çalışmaları karşılaştırıldığında nasıl bir görünümün ortaya çıkacağı sorusu üzerinde odaklanılmıştır. Türkiye'de aktörler, çeşitli sivil toplum kuruluşları (Alternatif Bilişim Derneği, Halkevleri Derneği, Habitat Derneği), Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu(BTK) olarak belirlenmiştir. Avrupa'daki aktörler de Avrupa Komisyonu, Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi çeşitli sivil toplum kuruluşları, programlar ve projeler temelinde incelenecektir. Çözümleme yapılırken her iki bölgede de yetişkin yeni medya okuryazarlığı alanında etkin uluslararası çalışmaları olan UNESCO da çözümlemeye dâhil edilmiştir. Araştırmada belirlenen aktörlerin çalışmaları, yetişkin yeni medya okuryazarlığı ile ilgili yaptığı çalışmalarda izlediği eğilimler; çalışma konuları, çalışmanın amaçları, çalışmaların eğitim yöntemleri, işbirlikleri ve çevrimiçi ağ haritaları medya okuryazarlığı hedef ve kazanım bilgileri kategorilerinde betimsel içerik çözümlemesi yöntemiyle tablolar oluşturularak açıklanmıştır.

Bu bölümde, eğitim bilimleri kuramlarından hareketle yetişkin eğitimi özelinde, yaşam boyu öğrenme temelinde değişen/dönüşen okuryazarlık eğitiminin gereksinimleri tartışılacaktır. Yeni medya okuryazarlığının neden yaşam-boyu öğrenme modeline uygun olduğu detaylı olarak açıklanmıştır. Ayrıca öğrenme modellerinden yetişkin eğitim kuramlarından yeni medya okuryazarlık eğitimine uygun olanlar ve uygun olmayanlar kuramsal/kavramsal çerçevede eğitim bilimleri temelinde tartışılmaktadır.

Üçüncü bölümün son kısmında, yetişkin yeni medya okuryazarlığı eğitimi konusunda yapılabilecekler hakkında bir tartışma alanı oluşturulmuştur. Bu bağlamda araştırmanın bir diğer amacı, değişen/dönüşen yeni okuryazarlık pratiklerinin edinilmesinin sağlaması açısından yetişkin yeni medya okuryazarlığı eğitimine dair uygun eğitim modeli geliştirmektir. Ayrıca bu bölümde yeni medya kullanıcılarının, yeni medya okuryazarlığı bağlamında gerekli yetkinlikleri/yeterlilikleri kazanmaları için yetişkin yeni medya okuryazarlığı sentezi oluşturulmaktadır. Bu bağlamda bu bölümün temel araştırma sorusu: Aktif yurttaş katılımı dâhilinde, eleştirel pedagojiden beslenerek yetişkin yeni medya okuryazarlığı eğitim modeli nasıl olmalıdır? Olarak belirlenmiştir. Bu soru ışığında, bölümde yetişkin yeni medya kullanıcılarına, aktif yurttaşlığın gerekliliklerine uygun eleştirel pedagojiden beslenen, yeni medya okuryazarlığı eğitim modeli çerçevesi oluşturmak amaçlanmıştır. Bu bölümün ana hipotezine göre, yeni medya okuryazarlığı eğitimine sahip bireyler arttığı ölçüde; *Dijital Yurttaşlık ve Çevrimiçi Haklar, Yeni Medyada Doğrulama, Çevrimiçi Güvenlik, İfade Özgürlüğü, Dijital Eşitsizlikler ve Sayısal Uçurum, Yeni Medyada Nefret Söylemi, Dijital Gözetim ve Kişisel Verilerin Korunması* gibi olgulara karşı farkındalıkların artacağı düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda, yeni medya kültüründe doğan, yetişen ve sonradan eklemlenen bireyler için verilen eğitimlerin dijital becerilere sahip olmaya yönelik olmaması ya da yeni medya eğitiminin korumacı bir yaklaşımla ele alınmaması gerektiğini savunulmaktadır. Söz konusu eğitimlerin, katılımcı yurttaşlığın gereğine uygun eleştirel pedagojiden beslenerek oluşturulması gerekliliği iddia edilmektedir.

Araştırma sonucunda, yeni medya ortamlarındaki kullanıcıların, kendi türevlerinden içerik oluştururken tarihsel, toplumsal, siyasal, kültürel ve ekonomik bağlamların farkında olarak, yeni medya ortamlarında karşılaştıkları enformasyonları doğrulama

yetisine sahip olmaları gerektiğine değinilmiştir. Aynı zamanda eleştirel yetkinlik kazanma düzeylerindeki gelişimini arttırmaya yönelik yapılacak çalışmaların artması da sağlanmalıdır. Araştırma sonucunda, yeni medya okuryazarlığının isteğe bağlı bir olgu ya da seçmeli bir ders değil, yaşam boyu öğrenme programlarına eklemlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Söz konusu okuryazarlığın, sadece gençlere ve ilkokul ve ortaokul düzeyindeki bireylere değil, yaşam boyu öğrenme programları dâhilinde her yaştan bireylere uygun şekilde bir eğitim tasarımı sürecinden geçirilerek kazandırılması gerekliliği belirtilmektedir.

1. BÖLÜM

OKURYAZARLIK VE MEDYA OKURYAZARLIĞI İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Okuryazarlık farklı teorilerden beslenip, farklı alanlarda ve disiplinlerde tartışılmıştır. Bu bölümde sözlü ve yazılı kültürden yola çıkarak, okuryazarlık tanımlarına ve değişen okuryazarlık biçimleri doğru bir köprü oluşturulmaktadır. Aynı zamanda medya okuryazarlığı ile ilgili farklı bakış açıları, kuramsal/kavramsal çerçeveler tartışılmaktadır. Eleştirel okuryazarlık ve medya arasındaki etkileşim irdelenerek, ana akım ve eleştirel medya okuryazarlığı olguları tartışılmaktadır.

1. 1. OKURYAZARLIK VE MEDYA İLİŞKİSİ

Çeşitli disiplinlerden araştırmacılar, insanların ve grupların yaşamak ve yaşamlarını sürdürmek açısından nasıl iletişim kurduklarını daima anlamaya çalışmışlardır. Araştırmacıların yaptıkları çalışmalarda insanların sözlü evreden sonra, yazılı kültür evresine geçerek, zaman ve mekân içinde çevreleri üzerinde daha fazla denetim kurduklarını görmüşlerdir. Oya Tokgöz'e göre, yazının bulunmasıyla birlikte, insanların zaman ve mekân bakımından çevreler üzerinde bulunan denetimler artış göstermiştir. Aynı şekilde kitle iletişim araçlarıyla birlikte denetim mekanizmasının benzerlik gösterdiği kabul edilmektedir(2015, s. 390-391). Çalışmanın bu bölümünde de toplum, birey çizgisinde tartışılan temel okuryazarlık meseleleri, kitle iletişim araçları dolayımı olarak geçirdikleri değişim/dönüşümler vurgulanmaktadır.

Günümüzde artık okuryazarlık kavramı, sadece yazı ve matbaa bağlamında değerlendirilebilecek okuma ve yazma edimine indirgenebilecek bir süreci değil, bireylerin onları kuşatan toplum ve dünya ile yeni medya teknolojileri kullanarak kurduğu ilişkiyi ifade etmektedir. Scott McLaughlin'in belirttiği gibi: "Artık, bir sözcüğü söylemek için harflerin sesbirimsel karşılıklarının kullanılması ya da harflerin sözcükler oluşturmak için bir araya getirilmesi okuryazarlığı tanımlamaya yetmemektedir, dolayısıyla toplumun bilgi gereksinimi arttıkça, 'okuryazarlık' ve

‘okuryazar birey’ kavramlarının tanımında da değişiklikler meydana gelmektedir” (1998, s. 4).

Nitekim medya ve okuryazarlık ilişkisi için de değişim geçerlidir. W. James Potter (2014)’a göre, medya okuryazarlığı çok boyutludur. Medya, insanları bilişsel, eğitsel, duygusal, fizyolojik ve davranışsal olarak doğrudan kültürler ve kurumlar aracılığıyla da dolaylı olarak birçok açıdan etkiler. Bu etkileri ve sonuçları irdeleyen çalışmalar bir bakıma medya okuryazarlığı eğitiminin temellerini atmıştır. Medya okuryazarlığı ile eğitim/öğretim ilişkisi ele alındığında, öncelikli olarak söz konusu eğitimde iletişim araçlarından yararlanma uygulamaları görülmektedir. Daha sonrasında aygıt temelli erişim/kullanım uygulamalarının yanı sıra farklı tanımları ve uygulamalarıyla eğitimin/öğretimin bir parçası haline gelmiştir. İlk dönem medya okuryazarlığı araştırmaları etki analizleri’ne¹ dayalı etki odaklı çalışmalardan yararlanmıştır. “İlk dönem kitle iletişim araştırmalarının dayandığı etki analizleri, iletişim araçlarının izleyicide yol açtığı kısa ve uzun süreli etkileri ve tutumları incelemiştir” (Asrak Hasdemir, 2012, s. 23-40).

İlk dönem medya okuryazarlığı çalışmaları birçok açıdan değişim/dönüşüm geçirmiştir. Gunter Kress, artık okuryazarlığın sosyal, teknolojik ve ekonomik etmenlerden yalıtık biçimde düşünmenin mümkün olmadığını ileri sürer (2004, s.4-6). Bu değişim Kress (2004)’e göre, iki şekilde gerçekleşir; bunlardan ilki uzun yıllar süren yazının egemenliğinden görüntünün egemenliğine, diğeri ise iletişim aracı olarak kitabın egemenliğinden ekranın egemenliğine geçiştir. Kress’in iddia ettiği okuryazarlığın değişimi, teknolojik etkilerin yanı sıra, gündelik yaşam pratiklerine de yansımış olan bir olgudur ve bu olgunun okuryazarlık ve medya ilişkisi doğrudan günümüze kadar dönüşüm geçirerek gelmiştir.

1. 1. 1. Temel Okuryazarlık

Okuryazarlık, ilk ortaya çıktığı dönemde iktidar ve nüfuz meselesi olarak yansıma bulmuştur. Okuryazarlığı yazının başlangıcından itibaren irdeleyecek olursak, araştırmacılar (Janson, 2012; Ong, 2014; Harari, 2015; Poe, 2014) yazının ayrı ayrı en

¹ İlk dönem medya okuryazarlığı çalışmaları için bakınız: Tokgöz, O. (2015). *İletişim Kuramlarına Anlam Vermek Başlangıcından Günümüze Anglo-Amerikan İletişim Kuramı*. Ankara: İmge.

az üç kez icat edildiğini iddia etmektedir. Bu dönemler şu şekildedir: M.Ö3000 civarında Mezopotamya, M.Ö 1500 civarında Çin ve M.Ö 3. ila 4. Yüzyıllarda Orta Amerika'dır. Tore Janson temel okuryazarlığı toplumlar için hem geçmişte olanı biteni anlatan bilgi olarak, hem de eski kuşakların fikirlerinin ve başarılarının aktarılması için gerekli olduğunu belirtmektedir (2012, s. 74-99). Sonia Livingstone'ın okuryazarlık tanımında ise şu şekildedir: "Okuryazarlık, ekonomik, kültürel ve sosyal kaynaklar tarafından sağlanan bireysel beceri ve sosyal uygulamaların köprü kurduğunu bilen bir yerdedir" (2008, s. 106).

Günümüzde okuryazarlık, farklı biçimlerde ve bağlamlarda yer edinmektedir. Bununla birlikte okuryazarlık sınıflandırması yapmak disiplinler arasındaki bağlantısallık nedeniyle zordur. Bu noktada temel okuryazarlık hakkında yapılan tanımlara değinmek gerekir. Türk Dil Kurumu'na göre okuryazarlık kavramı, "okuryazar olma durum"² olarak tanımlanmaktadır. Okuryazar kimse ise; "okuması yazması olan, öğrenim görmüş kimse"³ olarak tanımlanmaktadır. Kısaca okuryazarlık sözcüğü, günümüzde farklı sözcüklerin başına bir tamlama olarak eklenerek, geleneksel okuryazarlık anlamının dışında farklı disiplinlerde ve farklı yapılarda kullanılmaktadır. Bu gibi eklemeler temel okuryazarlığın geleneksel anlamlarının dışında kullanılmasının yanı sıra tanıma fonksiyonel bir anlam da kazandırmıştır.

1.1.1.1. Sözlü, Yazılı Kültür ve Özellikleri

Yazı ve matbaa kavramlarının varlığını bilmeyen, iletişimin yalnız konuşma dilinden oluştuğu kültürleri "birincil sözlü kültür" olarak nitelendiren Walter J. Ong günümüz ileri teknolojisiyle bireylerin yaşantısına dâhil olan telefon, radyo, televizyon ve diğer elektronik araçların sözlü nitelikleri, üretimi işlevleri önce yazı ve metinden çıkıp sonra konuşma diline dönüştüğü için "ikinci sözlü kültür" olarak tanımlamaktadır (2014, s. 23).

² Türk Dil Kurumu (TDK)

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58fdbd059c7689.24014301

Erişim Tarihi: 24.03.2017

³ Türk Dil Kurumu (TDK)

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58fdbd6c64ae88.52660739

Erişim Tarihi: 24.03.2017

Matbaa öncesi toplumlarda okuryazarlık el yazmasının simgesel gücünden yararlandığını belirtmek gerekir. Marshall Poe'nun da belirttiği üzere yazının kullanım alanları daha çok prensler ve rahiplerin, siyasal normları, kanunları ve kutsal mitleri kavramsal hale getirmişlerdir. İlk dönem okuryazarları dini örüntülerden bağımsız düşünmek neredeyse imkânsızdır (2014, s. 133). Nitekim Jansonda yazarların okuma ve yazmaya dair eğitimlerini kilise okullarında tamamlamak zorunda olduklarını belirtir(2012, s. 187).

Okuryazarlığın matbaa çağına gelmeden kitlesel bir hareket olması pek mümkün olmamıştır. Bunun nedeni Poe'ya göre, dönemin prenslerinin ve rahiplerinin yazıyı tekellerine alma çabalarıyla bağlantılıdır (2014, s. 118). Mevcut otoritenin kitlelere okuma yazma öğretmenin akıllıca bir davranış olmadığı öne sürülmüş hatta yaygın okuryazarlığın epey tehlikeli olabileceği ön görülmüştür. Aynı zamanda Poe okuma-yazma belli toplumsal pratikleri hiyerarşikleştirme ve gayri-resmi kademelerin oluşumuna imkân sağlamakta olduğunu belirtmektedir (2014, s. 124).

Okuryazarlığın bu şekilde gayri resmi merkezileşmeyi yoğunlaştırdığını iddia eden yazarların yanı sıra resmi meselelerdeki hiyerarşiyi desteklediğini iddia edenler de vardır. Nitekim Harold Innis (2006) kâğıdın, ticaretin gelişmesini kolaylaştırdığını ve yazılı hukukun da çıkması ile birlikte üstünlük kurma mücadelelerinde önemli bir etmen haline geldiğini belirtmektedir. Kâğıt ile baskı makinesi bulunmuş ve sözlü kültürden sonra fiziksel olarak iletişim başlamıştır. Teknolojinin gelişmesiyle fiziksellik soyutluğa dönüşmüş, iletişim artık ağlar ile yapılmaya başlanmıştır. “Medya araçlarının değişmesiyle güç-iktidar ilişkisi fiziksel olarak iletişim araçlarına sahip olmak yerine iletişimin teknolojik araçlar üzerinden gerçekleştiği ve zaman-mekân algısından uzak olan ağlar önem kazanmıştır”(Innis, 2006, s. 28).

Merkezleştirici güç-iktidar-otorite ve okuryazarlık arasındaki doğrudan bağlantı olduğunu iddia eden bir diğer araştırmacı Kemal İnal'dır. İnal'a göre okuryazarlık, tarihsel olarak büyük ölçekli çabalar(kampanyalar, seferberlik hareketleri vb.) gibi büyük toplumsal rejimlerden ziyade, ulus-devletin kuruluşunda oydaşımı tesis etmeye yönelik merkezleştirici otoritenin güçlendirilmesiyle yakından bağlantılıdır (2009, s. 25-26). Daha sonraları ise okuryazar oranındaki artış devletlerin idari işlerindeki iş yüküyle artmaya başlamaktadır. Söz konusu güçlü devletlerin muhasebe kayıtları, vergi

tahsilleri, yazışmaları gibi konularda okuma yazma bilen bireylere ihtiyacı vardı ve ruhban okullarında yetişen din görevlileri artık yeterli olmamıştır (Janson, 2012, s. 208).

Okuryazarlık, kendi tarihinin başlangıcında devletlerin ve dini makamların katkısı ile gelişse de sonuçlar bakımından insanlığa çok daha büyük katkılar sağlamıştır. Yuval Noah Harari'ye göre, yazının insanlık tarihine en önemli katkısı şu şekildedir: “yavaş yavaş insanların düşünme ve dünyaya bakış biçimlerini değiştirmiştir ve özgür düşünce ve bütüncül bakış, yerini bürokrasiye ve sınıflandırmaya bırakmıştır” (2015, s.133).

Kress'e göre ise yazım bir modeldir:

Toplumsal ihtiyaçları ele almamıza ve toplumsal amaçları gerçekleştirmemize olanak tanımak için toplumsal olarak yapılmış bir dizi kaynaktır. Bu anlamda, yazı kültürel bir teknoloji olarak anlaşılabilir. Etkileşimler yoluyla, sürekli olarak sosyal ihtiyaçlara, toplumsal olaylara ve amaçlara uyacak şekilde yazı değişim göstermektedir. Bu nedenle hem kullanımı hem de yazma formundaki değişiklikler, toplumsal değişimlerin bir kaydının olduğunu gösterir (2003, s. 86).

Sözlü kültürün dünyasında söz, başlıca araçken; yazılı kültürde basılı materyal; elektronik kültürde görsel ve işitsel medya başlıca araç haline gelmiştir. Innis de egemen iletişiminin günümüze kadar gelen güç-iktidar odaklarına yaptığı göndermede imparatorluk makamına gönderme yapmaktadır (2006, s.23-25). Bunun en büyük göstergesi, bu imparatorlukların yani temel güç odaklarının hangi iletişim araçlarını kullanarak iktidar sahibi oldukları ile ilgilidir. Innis, çağ değişimlerinde kullanılan araç tiplerine dikkat çekmektedir. İnsanlığın her döneminde için farklı araç ortaya çıkmaktadır. Sözlü kültür, basım ve televizyon araçları dönemsel değişim ve gelişimlere yön vermiştir. Innis'in ifade ettiği üzere, imparatorluk araçları yani iletişim araçları yaşamlarımızı etkilemekte ve yönlendirmektedir. Bu ve bunun gibi birçok neden ile medya okuryazarlığı eğitimi günümüzde, geçmişte olduğundan çok daha önemli bir yapıdır.

Yazılı dilin şekli, işlevi, yazıyı oluşturan birimler hakkındaki anlayışın ilk önce toplumsal bağlamda değerlendirilmesi daha sonradan medya metinlerine geçmesi zamanla gerçekleşmiştir. Aşamalı bir şekilde gerçekleşen medya okuryazarlığı, teknolojik gelişmeler/değişimlerle ilişkilidir.

1.1.1.2. Okuryazarlık Kavramı ve Ortaya Çıkışı

Çeşitli bağlamlarda ortaya çıkan okuryazarlık teorileri, bireylerdeki değişime odaklanmanın yanı sıra, okuryazarlık etkinliklerinin ve uygulamalarının toplumsal boyuttaki etkilerine ve sonuçlarına da odaklanmıştır. Bu gibi gelişmelerin sonucunda uluslararası politika çevrelerindeki okuryazarlığa ilişkin anlayış, yalnızca temel bilişsel becerilerin edinildiği basit bir süreç değil, aynı zamanda bu becerileri sosyo-ekonomik kalkınmaya katkı sağlayacak, toplumsal farkındalık kapasitesini geliştirecek, kişisel ve sosyal değişime bir temel oluşturacak şekilde kullanmak olarak çeşitli bağlamlarda genişletilmiştir.

Nitekim okuryazarlık kavramına dair yapılan ilk tanımlamalarda daha çok basılı materyallerin bilgisine sahip olmayı içeren bir kelimeye veya tamlamaya işaret etmektedir. Klasik anlamıyla okuryazarlık, bir eylemsel beceri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kemal İnal yaygın anlamda okuryazarlığı; sembollerini okuması, anlaması ve aktarması gibi bir temel beceri edimi şeklinde aktarmıştır. Ayrıca İnal, günümüzde okuryazarlık kavramının ikiye bölünüp ‘okur-yazar’ şeklinde incelenmesi gerektiğini öne sürmektedir (2009, s.36). Geleneksel okuryazarlık tanımlarından sözlü ve yazılı kültür çalışan Ong okuryazarlığın yazıyla beraber başladığını iddia etmektedir ve okuryazarların ilk incelediği alan, çoğu kez dilin kendisi ve kullanım biçimleri olduğunu belirtmektedir (2014, s. 15-21). Sözlü kültürü okuryazar kültüründen matbaanın icadına kadar ayıran Ong yazı olmadığı sürece kelimelerin görsel bir varlığının olamayacağını savunmaktadır (2014, s. 46). Bir diğer tanımda okuryazarlık, bir beceri olarak tanımlanmıştır. Söz gelimi Eylül’de (2015) yayınlanan *Veri Okuryazarlığı ve Ötesi* adlı raporda UNESCO tarafından okuryazarlık:

Çeşitli bağlamlarla alakalı basılı ve yazılı materyaller kullanarak tanımlama, anlama, yorumlama, oluşturma, iletme ve hesaplama kabiliyeti olarak tanımlanmıştır. Okuryazarlık bireylerin hedeflerine ulaşmalarını, bilgi ve potansiyellerini geliştirmelerini ve de kendi topluluklarına ve daha geniş anlamda topluma tam olarak katılmalarını sağlamak için bir öğrenme sürekliliği gerektirir(2015).

Kellner ve Share (2005)’a göre ise okuryazarlık; okumak, yorumlamak ve bilgi üretmek ve beceri kazanmayı gerektirir. Belirli metin türlerini ve eserleri elde etmek, entelektüel araçlar ve kapasiteler kazanmak kültürel ve toplumsal katılım sağlamaktır. Hem

geleneçiler hem de reformistler eğitimin okuryazarlıkla yakından bağlantılı olduklarını kabul etmektedir (2005, s. 369-386).

“Okuryazarlık anlayışımızda etkili bir şekilde yer alan yeterlilikler kazanmayı içermektedir ve aynı zamanda sosyal olarak yapılandırılmış iletişim biçimlerini öğrenmeyi ve kullanmayı temsil etmektedir. Geleneksel okuryazarlıkla ilgili diğer bir tanım ise yazın diline sahip olmak; eğitilmiş (*instructed*); öğrenimli olma (*learner*) şeklindedir“ (Silverblatt ve Ark, 2001, s. 1).

Frechette (2002) okuryazarlığın entelektüel bir uygulama çağrıştırdığını iddia eder, aynı zamanda okuryazarlık doğrudan kişinin eğitim düzeyi, edebiyatla tanışıklığı ve ‘nazik’ uygun ve/veya ‘ince denemeler yazabilme becerisiyle ilişkili olduğunu belirtir. Diğer yandan okuryazar (*literate*) olarak işaret edilen kişiler ‘seçkin’ edebi yapıtları genellikle iyi okuyup anlayan kişilerdir. Okuryazarlıkla ilgili olan; yazın (*literature*), okuryazarlık (*literacy*), okuryazar (*literate*) gibi kavramların hepsi de yazılı dildeki okuma yeterliliğiyle alakalıdır. Dolayısıyla Frechette, okuryazarlıkla ilgili olan kavramları entelektüel bir beceri olarak tanımlar. Bu sayede okuryazar kişiler sosyal, ekonomik, politik ve kültürel anlamda seçkin konumda değerlendirilir (Aktaran: İnal, 2009, s. 27).

Bu gibi okuryazarlık tanımları olmasının yanı sıra okuryazarlıkla demokratik katılımı bağdaştıran tanımlardan bahsetmek de mümkündür. İnal, okuryazarlık ve demokrasi arasındaki bağın sıradan halk kitlelerin aktif katılımcı yurttaş rol ve statüsünü kazanarak siyasal sahnede daha fazla ve etkin yer almasını sağlamaya yardımcı olduğunu belirtir.

Okuryazarlığın kültürel ve politik açıdan eleştirel örüntülerle değerlendiren eğitim bilimciler Paulo Freire ve Donaldo Macedo (1998)’dur. Freire ve Macedo’ya göre okuryazarlık, insanları ya güçlendirecek ya da güçsüzleştirecek biçimde işlev gören bir dizi uygulamalar olarak bakıldığı ölçüde anlamlıdır (1998, s.14-44). Aslında Freire ve Macedo okuryazarlığın okuma-yazma ediminin harfleri ve sözcükleri etkinlik alanı olarak ele almaya yetmeyeceğini savunmaktadır. Okuryazarlığa dünyayı değiştirmeye yönelik eylemsel bir etkinlik alanı olarak bakılması gerektiğini savunmaktadırlar. Freire

ve Macedo (1998) “Bankacı Model’e”⁴ karşı “Özgürleştirici Okuma-Yazma Modeli’ni” savunmaktadırlar. Okuryazarlık deneyimlerini kimlik ve toplumsal özgürleşme projesinin parçası olarak, bireylerin kendi seslerine anlam ve anlatım olanaklarını çözümlenmeleri için bir başlangıç noktası olduğunu iddia etmektedirler. Böylece kuram bireylerin deneyimlerini adlandırabilmek, dünyayı okumanın ve daha geniş toplumu oluşturan sınırlılıkların ve olanakların siyasal doğasını anlamaya başlamanın bir parçası olduğunu iddia etmektedir.

Gramsci’yi izleyerek Freire ve Macedo okuryazarlığa, bir yandan bilginin ve gücün görünümüleriyle tarihsel olarak bağlanması gereken toplumsal bir uygulama olarak, öte yandan dil ve deneyim üzerinde yürütülen siyasal ve kültürel mücadele olarak bakmaktadır. Gramsci ’ye göre, okuryazarlık iki yanı keskin bir kılıçtır; “bireysel ve toplumsal güçlenme amacıyla kullanılabilmesi gibi, baskı ve egemenlik ilişkilerinin sürdürülmesi için de kullanılabilir” (1998, s. 33-35). Gramsci, aynı zamanda okuryazarlığın bir ideoloji alanı olduğunu bireylerin, tarihe, bugüne ve geleceğe bakışını düzenlemesiyle ilişkili bir toplumsal yapı olarak bakılmasını iddia etmektedir

Fakat okuryazarlığa dair zihinci düşünme⁵ arasında anlamlı bir bağ olmadığı savunanlar da bulunmaktadır. Halverson’u izleyerek Poe okuma-yazmayı öğrenmekle bilişsel mantıklı biçimde düşünme yetisi arasında doğrudan, nedensel bir ilişki olmadığı iddia etmektedir. Poe insanlara okuma yazma öğretmenin onların okuma yazma becerisi üzerinde olumlu etki yaptığını fakat aynı etkinin akıl yürütme becerisinde gerçekleşmediğini iddia etmektedir(Aktaran: Poe, 2014, s. 20-21).

1.1.1.3. Okuryazarlık Türleri

Teknolojik değişimler birçok şeyin biçimini, rolünü, anlamını çeşitli açılardan çeşitli bağlamlarda değiştirmiştir. Okuryazarlık ve teknoloji arasındaki ilişkinin de değişim ve dönüşüm içerisinde olduğunu söylenebilir. DouglasKellner okuryazarlık alanlarının,

---

⁴Freire Bankacı Eğitim Modeli’ni; öğretmenin mutlak iktidarını güçlendirmek için öğrencinin edilgen olduğu model olarak tanımlamaktadır. Bu eğitim sisteminde öğretmen kendini, öğrencilerin zorunlu karşıtı olarak sunmaktadır.

⁵Zihinci düşünme; okuma ve yazmayı öğrenmekle bilişsel mantıklı biçimde düşünme yetisi arasındaki ilişkiler bütünüdür. Bir nevi akıl yürütme becerisini tetikleyen bilişsel bir süreç tanımlamak olarak tanımlanabilir.

teknolojik devrim çağında, bilgisayar okuryazarlığı çoklu ortam literatürlerinin sağlam biçimlerini geliştirmesi gerektiğini ve böylece yeniden çoklu okuryazarlık (*multiple literacy*) olduğunu iddia etmektedir(2005, s. 369-386).

Okuma ve yazma becerilerine sahip olmaya karşılık gelen okuryazarlık kavramı, yeni medya teknolojilerinin gelişmesiyle, teknolojik beceri edimi olarak da ifade edilmektedir. Busüreçlerin tanımları genellikle aygıt temelli olmakla beraber yeni medya teknolojileriyle ivme kazanmıştır. Nitekim Pekman bu okuryazarlıkları: “Enformasyon okuryazarlığı (*information literacy*), sayısal okuryazarlık (*digitalliteracy*), bilgisayar okuryazarlığı (*computer literacy*), enformasyon teknolojisi okuryazarlığı (*information technology literacy*), elektronik okuryazarlık (*electronic literacy*), elektronik enformasyon okuryazarlığı (*electronic information literacy*)” gibi farklı teknolojik beceriler olarak tanımlarının bulunduğunu ifade eder (Pekman, 2006, s. 16-21).

Okuryazarlık ve Dilin Dönüşümü adlı çalışmasında Caroline, M. ve arkadaşları(2011, s. 1)okuryazarlığın artık sadece okuma yazma becerisinin ötesinde olduğunu iddia etmektedir. Yazarların belirttiği üzere değişkenliği temel alınan beş okuryazarlık öğretisi bulunmaktadır. Bu bölümlerin her biri, teknoloji araçları dolayımı olarak okuryazarlık ve dildeki değişimleri tasvir etmektedir. Söz konusu okuryazarlık dönüşümü aşağıdaki gibidir:

- 1) Uygulama ve görev tasarımı,
- 2) Çoklu ortam ve dijital anlatılar,
- 3) Bilgisayar destekli işbirlikli öğrenme,
- 4) Kurum ve veri odaklı dil öğrenimi,
- 5) Web 2.0 ve mobil teknolojiler (2011, s. 1).

Veri Okuryazarlığının Ötesi adlı ön raporda belirtildiği gibi, “okuryazarlık onu oluşturan parçalara bölmenin pratik değeri varsa da, yeni doğan ortamların etrafında çeşitli okuryazarlık türlerinin şekillendirilmesi, bu ortamların etrafındaki bilgi paylaşımsızlığını ve teknokrasiyi arttıracaktır” (2015, s. 10-12).

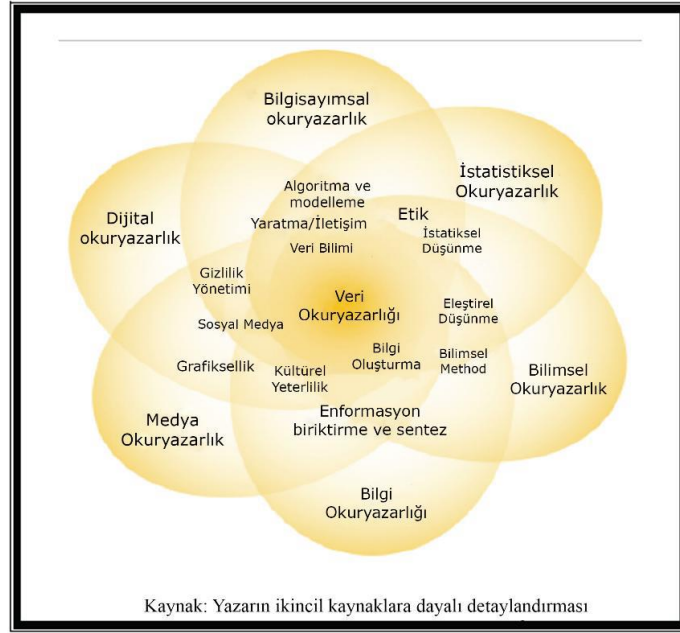

Tarihsel Dönem	İletişim Çevresi	Yeni Beceriler	Sosyo-kültürel Sonuçlar
Klasik Dönem	Sözlü ve el hareketleri ile iletişim Alfabetik yazının geliştirilmesi	Sözlü ve beden dilinin hakimiyeti Alfabetik beceriler	Bilginin korunması ve sistematik hale getirilmesi Bilimsel araştırma ve felsefenin kaynağı
Rönesans 1. Endüstriyel Dönem	Basın ve kitabın basımının geliştirilmesi	Okuryazarlığın gelişmesi ve yaygınlaşması	Deneyisel Filoloji ile ilgili bilimlerin ilerlemesi
2. Dönem Endüstriyel Dönem	Elektronik medyanın görünüşü: telefon, film, radyo ve televizyon	Görsel-işitsel okuryazarlık	Medya ve tüketici toplumlar
Bilgi Toplumu	Dijital medya ve internet	Dijital okuryazarlık Medya okuryazarlığı	Bilginin küreselleşmesi Bilginin artışı Bilgi toplumu

Tablo 1. Okuryazarlığın Değişimi (Mentor, 2008)

Tablo 1’de görüldüğü üzere okuryazarlık olgusu, bireylerin iletişim becerisinin gelişmesinde her dönem değişim/gelişim göstermiştir. Medya yapılarındaki değişimler de okuryazarlık anlayışlarımızı değiştirdiği için, günümüzde medya okuryazarlığı ve dijital okuryazarlık kazanılması gereken yeni beceriler olarak ifade edilebilir.

Günümüz okuryazarlığı çeşitli türlere ayrılmış durumdadır. Günümüz teknolojisine bağlı olarak sözlü iletişimi içeren basılı ya da yazı okuryazarlığı yeterli olmamaktadır. Bu gibi okuryazarlıklar, vurguladıkları beceriler, gerektirdikleri teknik yeterlilik düzeyi ve belirttikleri yöntem ve teknolojiler bakımından farklılık gösterir. Birbirleriyle bütünlük içerisinde var olan, benzerlik gösteren veya anlamsal yakınlıkları olan okuryazarlıklar mevcuttur (Şekil 1). Veri okuryazarlığını merkeze alarak okuryazarlıkların etkileşimini gösteren Şekil 1’de okuryazarlığın hemen her diğer türlerle ilişkisi olduğunu göstermektedir. Burada merkeze alınan veri okuryazarlığının diğer okuryazarlıklarla olan etkileşimi verilmektedir.

Şekil 1. Farklı çağdaş okuryazarlık türlerinin etkileşimi ⁶

Literatürde medya okuryazarlığı diğer okuryazarlık türleriyle ilişkilendiren çok sayıda çalışmaya rastlamak mümkündür. Fakat yeni medya çağında ortaya çıkan enformasyonun da dönüşüm geçirdiğini ve görsel öğelere dayalı bir içerik üretim zincirine dönüştüğünü belirtmek gerekir. Bu bağlamda Serap Kurbanoglu'nun görsel okuryazarlık tanımında da belirttiği gibi yeni okuryazarlıklar “bir temel beceridir”:

Görsel okuryazarlık, görsel bilginin (tablolar, grafikler, resimler, haritalar, şekiller, simgeler) anlamlandırılması ve kullanılması için gerekli bir beceri olduğundan sadece bilgi okuryazarlığının değil, aynı zamanda web okuryazarlığının da ön şartı olma özelliğini taşımaktadır. Grafik tabanlı bir arayüze sahip olan ve büyük miktarda görsel unsur içeren webi kullanabilmek için vazgeçilmez bir temel beceridir (2010, s. 741).

Bu gibi görsel unsurların/enformasyonların anlamlandırma ve kullanma becerisi olarak geliştirilmesi gerektiğini iddia eden okuryazarlık tanımlarının yanı sıra eleştirel teoriden beslenmesi gerektiğini ileri süren görsel okuryazarlığı savunanlar da vardır. Umut Tümay Aslan, politik mücadelenin bir parçası olarak gördüğü eleştirel görsel okuryazarlığın geliştirilmesi gereğini savunmaktadır. Dahası Aslan, farklı kültürlerin farklı görme biçimleri olduğunu öne süren kültürlerarası iletişim yaklaşımı inceleyerek

⁶Veri Okuryazarlığının Ötesi Veri Çağında Toplumun Katılımı ve Güçlendirilmesinin Yeniden Keşfi, Eylül(2015), https://www.avvg.org.tr/upload/makale/dosya/dosya_58c013c4a4bed6.25089359.pdf, Erişim tarihi: 22.03.2017.

okuryazarlığın tekrar düşünülmesi gerektiğini savunur. Bu yaklaşımıyla Aslan özne, bilgi ve gerçeklik nosyonlarını öne çıkararak; yazı, materyal gibi görsel kültüre sahip olmak gerektiği iddia etmektedir (2003, s. 39-62). Denzin De Robins'i izleyen Aslan, benzer bir yaklaşımla görsel olanın saltanatını, toplumun kendisine sunduğu gerçeği imal edilmiş yapılar (görsel imgeler) üzerinden gören ve bilen gözün, röntgenci gözün hâkimiyeti olarak değerlendirmektedir. Tam bu noktada Aslan görsel deneyimin hükümranlığına eleştirel perspektiften bakabilmenin gerekliliğini vurgulamıştır (2003, s. 42).

Bir diğer irdelenecek okuryazarlık ise, yeni medya teknolojilerinin geliştiği toplumlar için kullanılan okuryazarlık kolan, bilgi okuryazarlığıdır. Bilgi okuryazarlığı, “bilgi çağında yetişen her öğrencinin/bireyin, öğrenmeyi öğrenme temel becerisine, yani hızla değişen bilgiye çeşitli kaynaklardan ulaşma, bu bilgiyi değerlendirme ve kullanma becerisine sahip olması”(Akkoyunlu, 2001, s. 81-88) anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle, bilgi çağında bilgi okuryazarı bireylere gereksinim duyulmaktadır. Buket Akkoyunlu ve Serap Kurbanoglu, söz konusu okuryazarlığı öğretim teknolojileri ile ilintili olarak aşağıdaki gibi tartışmışlardır:

21. yüzyıla girerken, okulların, öğrencilerin ve çağın ihtiyaçlarını yeniden gözden geçirerek çağın koşullarına ve beklentilerine uygun öğrenme ortamları düzenlemeleri gerekmektedir. Bu amaçla çok kanallı, teknoloji kullanımını içeren ve işbirliğine dayalı bir öğrenme sürecinde öğrencilere; a)çeşitli kaynaklardan bilgiye ulaşabilecekleri, b)bilgiyi, problem çözme, karar verme ve planlama amacıyla kullanabilecekleri, c)bilgiyi günlük yaşama transfer edebilecekleri, d)teknolojiyi bilgiye erişim aracı olarak kullanabilecekleri öğrenme ortamları hazırlanmalıdır (2001, s. 81-88).

Okuryazarlık türlerindeki bu değişiklikler, birçok farklı temelden beslense de okuryazarlık türlerin ortak özellikleri, bireylere, değişen teknolojiler aracılığıyla, değerlendirme, erişme, analiz etme gibi imkânlar sağlamaktır. Bazı okuryazarlıklar bireylere, kişisel veya profesyonel yaşamlarında teknoloji kullanımlarına ve becerilerine yönelik işlev kazandırmaya odaklanırken, bazıları ise teknolojik kullanımların ve becerilerin gündelik yaşam pratiklerine uygun halde olması gerektiğine odaklanmaktadır.

1. 2. ELEŞTİREL OKURYAZARLIK

Mutlu Binark ve Mine Gencil Bek, eleştirel pedagojinin kökenlerinin Amerika kıtasında ortaya çıktığını belirterek, kavramın ilk kez Henry A. Giroux'un *Theory and Resistance in Education* (1983) adlı yapıtında kullanılmaya başlandığını saptamaktadır. Fakat kavramsal olarak doğrudan kullanılmasa da yazarların da bahsettiği üzere eleştirel pedagojiyle ilgili çalışmalar ilk çalışmalar Frankfurt Okulu'nun eleştirel kuramlarından beslenerek ortaya çıkmıştır (2010, s. 24-25). Benzer şekilde Grioux (2014) da Frankfurt Okulu üyelerinin (Theodor W.Adorno, Max Horkheimer, Herbert Marcuse) eleştirel teorinin kuramsal mirasının önemli katkıları olduğuna dikkat çekmektedir.

Eleştirel okuryazarlık, Frankfurt Okulu'nun temel öğretileriyle ilişkili olarak tanımlanabilecek bir akımın belli üyeleri tarafından geliştirilen kuramsal çalışmaların mirasıyla sınırlı değildir. Fakat Frankfurt Okulu'nun bütün üyeleri okuryazarlığı, özgürleşmenin anlamını radikal bir biçimde yeniden düşünmek ve kurmak çabasında olduğunu bağlamında değerlendirmektedirler. Giroux (2014) da Frankfurt Okulu'nun, özgürleşme ve sosyal değişim için verilen mücadelenin kurucu özelliklerine sahip olduğunu savunarak, eleştirel düşüncenin ana hatlarının Frankfurt Okulu'ndan ortaya çıktığını belirtmektedir.

Frankfurt Okulu dışında yapılmış olan ilk dönem eleştirel okuryazarlık çalışmalarına arasında yer alan Freire ve Macedo (1998)'nin *Okuryazarlık: Sözcükleri ve Dünyayı Okuma* adlı çalışma söylenebilir. Freire ve Macedo “özgürleştirici okuma-yazmada Freire Modeli” bölümünde; ideoloji, kültür ve erkin ileri kapitalist toplumlardaki bireylerin her günkü daha eleştirel ve radikal yaşantılarını ve sağduyu algılarını sınırlamak, bozmak ve ikinci plana itmek için nasıl çalıştığına ilişkin alışılagelmiş bir söylemi ve eleştirel okumayı geliştirme gereksinimine işaret edilmektedir. Söz konusu çalışmada okuryazarlık, kişinin sesini daha geniş bir özgürleşme ve güçlendirme projesinin bir parçası olarak tanımlamaktadırlar (1998, s.42-45). Nitekim bu çalışma da yeni medya okuryazarlığının bir özgürleşme ve güçlendirme ışığında beslendiğini iddia etmektedir.

Binark ve Gencel Bek'e göre de okuryazarlık, bireylerin özgürleşmesi ve güçlenmesi eğitim sürecindeki bilişsel, davranışsal, duygusal boyutlarından bağımsız değildir. Bu nedenle eğitim süreci, öğrencinin kültürel sermayesinin gelişimine ve zenginleşmesine yol açmalıdır. Bu eğitim sürecindeyken de özgür ve eleştirel akılla yapılarak, toplumsal ve kültürel bağlamında öğrencinin çeşitli üretimlerine/katılımlarına imkân verilmelidir (2010, s. 16-17). Benzer şekilde Freire ve Macedo bir eleştiri aracı olarak okuryazarlığın, bilginin, gücün ve toplumsal pratiğin yalnızca zenginlerin ve güçlülerin isteklerine rıza göstermek yerine, demokratik bir toplum yönünde araç olan kararlar vermenin hizmetine nasıl kolektif olarak sokulabileceğini değerlendirmek için gerekli bir önkoşulu sağladığını belirtir (1998, s. 47-52).

Bir diğer özgürleştirici/eleştirel bağlamda okuryazarlık kavramsalını tartışan isim olan Giroux (2014)' a göre okuryazarlık, varlık koşullarını meydana getiren daha geniş toplumsal, tarihi ve ideolojik güçlerden soyutlanmıştır. Geleneksel söylemin sınırları dâhilinde, okuryazarlık, iktidar, kültür ve siyasetin özgüllüklerinin ötesinde var olmaktadır. Eleştiri vazgeçilmez bir pedagojik araç olmalıdır yalnızca etiketlerin ve okul uygulamasının ardında “sessizce” iş gören çarpıtmaları ve gizemi parçaladığı için değil, aynı zamanda bir direniş formunu ve karşıt bir pedagojiyi modellediği için gereklidir (s. 149-157). Benzer şekilde medya okuryazarlığı eğitimi de eleştirel pedagojiden beslenen bir kavramsal bütünlük içerisinde olması gereklidir.

Okuryazarlık ile eleştirel teori arasındaki ilişkiyi eğitim modelleri dolayımı açıklayan bir başka eğitimbilimci Freire'dir. Freire okuryazarlığın görevinin, öğretmenlerin sınıflarda anlam ve yaşantıyı etkin olarak nasıl ürettiklerine dayandığını iddia etmektedir. Bu anlamıyla okuryazarlık gizli eleştirel seslerin tümü, hatta Freire'nin deyimiyile “özgürleşme öyküsünün bir parçasıdır” (1998, s. 48). Bu özgürlük ve siyasa biçimlerinin yapılandırılmasının okulda başladığını belirtmek gerekir. Bu noktada öğretmenlerin, eleştirel ve dönüştürücü bir eğitim modeli anlayışı geliştirmeleri gerekir. Nitekim eğitim modellerinde bazı farklılıklar mevcuttur. Freire bankacı modele karşı Özgürleştirici Okuma-yazmada Freire Modeli'nin⁷ etkili olması gereğini savunmaktadır

⁷Özgürleştirici eğitim modeli bilgi aktarımlarından ziyade idrak edimlerinden oluşur. Özgürleştirici eğitim modelinde bankacı modelin dikey yapılanmasına karşı yatay düzlemde eğitim pratiklerinin gerçekleşmesi söz konusudur. Bu modelde öğrenci etken öğretmen de öğrenciyi eleştirel bakmasını sağlayan bir aktör gibidir.

(1998, s. 42). Ayrıca söz konusu eğitim modelinde yazarlar, öğrencilerin yaratıcı gücünü asgarileştirme veya mahvetme ve safdilliklerini körükleme gibi eylemlerin yanı sıra bireyleri, ezenlerin çıkarına hizmet ettiğini belirtmektedirler. Ardından karşı iddia olarak eleştirel pedagojiyi temel alan “bankacı eğitime özgü dikey ilişki biçimlerini terk eden problem tanımlayıcı eğitim modelinin, özgürlüğün pratiği olma işlevini yerine getirebileceğini” iddia eder (Freire, 1991, s. 54).

1. 3. MEDYA OKURYAZARLIĞINA FARKLI BAKIŞ AÇILARI

Medya yapısındaki değişimler okuryazarlık biçimlerimizi değiştirmiş, geleneksel medya okuryazarlık pratiklerimizin yerini, akıllı telefonlar, mobil cihazlar veya daha farklı kişisel medya araçları almıştır. Bu araçlar teknolojiye bağlı olarak değişecek veya dönüşecektir. Nitekim okuryazarlık da bu gibi etkenlere bağlı olarak değişecek veya dönüşecektir. Medya okuryazarlığının dinamik yapısına gönderme yapan James W. Potter, medya okuryazarlığını; “temel tanımlayıcı özelliklerini çok boyutlu ve bir kategorileştirilmiş olarak değil, sürekliliği olan bir alan” olarak tanımlar (2014, s. 19-21). Medya okuryazarlığı bilişsel, duyuşsal, estetik ve ahlaki alanları içermesiyle çok boyutludur, ancak bu alanlar birbirinden bağımsız olabilir.

Ayrıca medya okuryazarlığında süreklilik esas olduğu için gelişim esastır. Bu bağlamda *Information Literacy* (Bilgi Okuryazarlığı), *Digital Literacy* (Dijital Okuryazarlık), *Computer Literacy* (Bilgisayar Okuryazarlığı), *Information Technology Literacy* (Bilgi Teknolojisi Okuryazarlığı) ve *Electronic Literacy* (Elektronik Okuryazarlık) gibi kavramlar, medya okuryazarlığı kavramına dâhil olan ya da yerine kullanılan kavramlar olarak kaynaklarda yer almaktadır. Bu çalışmada ise kavramsal bir bütünlük oluşturduğu için ve okuryazarlık iletişim bilimciler dolayımıyla irdelendiği için şemsiye kavram olarak *New Media Literacy* (Yeni Medya Okuryazarlığı) belirlenmiştir.

Medya okuryazarlığı, en geniş kullanılan ortak tanımında “çeşitli bağlamlarda ve biçimlerde yazılı, görsel, işitsel ortamlardaki tüm iletilere erişme, bu iletileri okuyup anlamlandırma, bunun için gerekli yeterliğe sahip olma, bizzat medya iletileri üretip iletme becerisi olarak” tanımlanmaktadır (Aufderheide, 2005 s. 6). Medya okuryazarlığına dair yapılan ilk dönem bu tanımlamalarda öne çıkan şey, yeterlidir.

Medyaya erişmek, onu anlamak, kullanmak bir yeterlik gerektirir ve bu yeterlik yaşam içinde kazanılabilir. İlk dönem çalışmalara öncü olarak nitelendirilen *Kitle İletişimde Ulusal Liderlik Konferansı*'nda (1993) medya okuryazarlığı tanımı şu şekildedir: “Medya okuryazarlığı, iletişim kaynaklarını ve teknolojilerini, kullanılan kodları, üretilen mesajları ve bu mesajların seçimi, yorumlanması ve etkilerini anlamayla ilgilidir”(Aufderheide, 1993, s. 2).

Fakat medya yapısındaki değişimler, geleneksel medya okuryazarlığının yerine yeni medya okuryazarlığına doğru bir dönüşümü gerekli hale getirmiştir. Kemal İnal, klasik okuryazarlıkla yeni medya okuryazarlığının değişimi örneklerle belirtmektedir. Klasik anlamıyla okuryazarlık kavramı, daha çok yazılı sembolleri okuyup anlamayı ifade eder. Yazılı sembollerin okunması, anlaşılması ve aktarılması, yaygın anlamda bir temel beceri edimini anlatır. İnal, günümüzde okuryazarlığın ikiye bölük incelenmesi gerektiği belirtir. Bunlardan “ilki, yazılı sembolleri kitle iletişim metinlerini/yayınlarını yazmaktan ziyade okuyan(izleyen, dinleyen, bunlara bakan vb.) bir okuryazar tipidir. İkincisi ise bilgisayar eğilimli okuryazarlıktır. Bilgisayar ve internet sayesinde artık kullanıcılar, çeşitli formlar (Blog, Msn, E-mail, Facebook vb.) klasik okuryazarlığa göre hem okur hem de yazar olma olasılığını elde etmişlerdir” (2009, s. 36).

Geleneksel medya okuryazarlığını radyo, televizyon, sinema, gazete vs. gibi medya araçlarıyla sınırlandırılmasını karşı olan bir diğer iletişim bilimci Cem Pekman'dır. Pekman medya okuryazarlığını kapsam alanının daha geniş boyutta irdelenmesi gerektiğini iddia etmektedir. Söz konusu okuryazarlığın “televizyon, sinema, radyo, müzik, basılı medya, internet ve diğer tüm yeni dijital medyayı kapsadığını” belirtmektedir. “Televizyondaki reklamdan, CD'deki müziğin sözüne, gazete yazısından bir tişörtün üzerindeki slogana kadar türlü biçimde akan medya mesajları karşısında bireylerin farkında ve uyanık olmasını sağlamak medya okuryazarlığının başında gelir”(2015, s. 41). Söz gelimi yazara göre medya okuryazarlığı, eleştirel düşünme ve sorun çözme yetenekleri konusunda kişilere yardımcı olmanın yanı sıra yurttaşların bilgiyi bilinçli tüketme ve üretme konusunda yardımcı olacaktır. Bu gibi nedenlerle medya okuryazarlığı eğitimi, , bilgi edinme hakkı, ifade özgürlüğü ve demokrasi bağlamında önem arz etmektedir (2015, s. 41). Benzer şekilde medya okuryazarlığını tanımlarken kapsadığı alana vurgu yapan Horton, “bilginin yaratıldığı, depolandığı ve

iletildiği her tür ortamı ve formatı (metin, grafik, fotoğraf, tablo, gazete, dergi, magazin, radyo, televizyon yayını, CD-ROM, DVD) anlama ve kullanabilme becerisi olarak” tanımlanmaktadır (2008, s. 7).

1. 3. 1. Medya Okuryazarlığı Kavramı Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Medya okuryazarlığı, medya kanallarının etkin olmaya başladığı 20.yüzyılın başlarından itibaren temel okuryazarlık edimi dışında zorunlu bir beceri gerektiren eğitim olarak görülmeye başlanmıştır. Fakat geleneksel okuryazarlığın boyutları matbaa dönemi ve öncesi dönemlerde farklı şekillerde gelişirken, medya kanallarının gelişmesiyle, medya okuryazarlığı toplumsal yapının merkezinde bir yer edinmesi gerekmiştir. Medya okuryazarlığı kavramı, 1930’larda İngiltere’de kullanıma girmiş olduğunu belirten Tokgöz 1960’lara gelindiğinde ise, popüler kültür içinde ayırıştırma yapılması bakımından medya okuryazarlığı kavramının sıkça kullanılmaya başlandığını belirtmektedir. Medya okuryazarlığı 1970’li yıllardan itibaren Avrupa eğitiminde kullanılmaya başlamış olmasının yanı sıra Kuzey Amerika ve Kanada’da gündeme gelmiştir. Medya okuryazarlığının pedagojik ve araştırma ile alakalı bağlamlarda değerlendirilmesi, disiplinler arası düşünmenin önemine işaret etmektedir (2015, s. 389-392).

İlk dönem medya okuryazarlığı çalışmaları, çalışma ve disiplinler arası bir eğilim olarak 20. yüzyılın başlarına uzanmaktadır. “1920’lerde ve 1930’larda Avrupa ve ABD’de gazete, telefon, radyo, televizyon gibi iletişim araçlarının kitleleşmesiyle birlikte bu araçlardan bir eğitim materyali olarak yararlanma fikri zamanla yerini medyanın manipülatif yapısına karşı demokratik ve katılımcı bir bilinç yapısının oluşturulması amacına bırakmıştır”(İnal, 2009, s. 15).

Bazı araştırmalarda, bildirgelerde veya akademik çalışmalarda medya dolayımı kültürel formlarının sosyal inşasında, eleştirel teorinin önemini vurgulanmıştır. Bu tarz eleştirel bakış açısının önemi vurgulanan çalışmalardan biri de Almanya’da kaleme alınan Grunwald UNESCO Medya Eğitimi Bildirgesidir:

1. Elektronik ve basılı medya kullanıcıları arasında eleştirel farkındalığın gelişmesini sağlayacak bilgi, beceri ve tutumları geliştirmek için okul öncesinden

üniversiteye ve yetişkin eğitime dek, geniş medya eğitim programlarını başlatmak ve desteklemek. İdeal olarak bu programlar medya ürünlerinin analizini, yaratıcı ifade araçları olarak medyanın kullanımını ve erişilen medya kanallarına katılımı ve etkili kullanımını içerir,

2. Öğretmenler ve araçlar için, onların hem bilgilerini hem de medyaya ilişkin kavrayışların, uygun öğretim teknikleriyle artıracak eğitim kursları geliştirmek,
3. Psikoloji, sosyoloji ve iletişim bilimleri gibi alanlardan medya eğitimi yararına olan etkinlikleri desteklemek ve araştırmaları canlandırmak,
4. Medya eğitimi alanında uluslararası işbirliğini cesaretlendirmeyi amaçlayan ve Unesco'nun öngördüğü ya da kararlaştırdığı eylemleri desteklemek ve güçlendirmek (Unesco, 1982).

Medya okuryazarlığı ile ilgili çalışmaların sayısı artmış ve farklı tanımlamalar ortaya çıkmıştır. Araştırmacıların medya okuryazarlığına farklı yaklaşımlarının sonucunda, medya okuryazarlığı konusunda herkesin mutabık olduğu bir tanım bugüne kadar yapılmamıştır. Ancak ortak kabul edilen medya okuryazarlığı tanımlamalarından biri *Medya Okuryazarlığı Konusunda Ulusal Liderlik Konferansı*'nda tanım şu şekilde yapılmıştır: “Bir yurttaşın belirli medya metinleri ilgili bilgiye erişmesi, analiz etmesi ve bunlara ilişkin bilgi üretmesi yeteneğidir”(Aufderheide, 1993,s.6). 1993'te gerçekleşen söz konusu konferansta İngiliz, Avustralyalı ve Kanadalı eğitimcilerin medya iletilerinin çözümlenmesinde aşağıdaki ilkelere dayanılması gerektiği üzerinde uzlaşmaya varmışlardır:

1. Medya iletileri inşa edilir,
2. Medya iletileri, ekonomik, toplumsal, siyasal, tarihsel ve estetik bağlamlar içerisinde üretilir,
3. Mesaj alımlamaya dâhil olan yorumlayıcı anlamlandırma süreçleri, okuyucu, metin ve kültür arasındaki etkileşime dayanır,
4. Medyanın kendine özgü “dillere” ve çeşitli biçimlerle, türlerle ve iletişim simge sistemleriyle somutlaşan özelliklere sahiptir,
5. Medya temsilleri, insanların toplumsal gerçekliği anlamalarında rol oynar (Aufderheide, 1993, s.2).

Günümüzde okuryazarlık geleneksel öğrenme materyalleri (kâğıt, kalem) dışında iletişim teknolojisinin içinde yer alması gerektiği ve ortaya çıkan yeni medya teknolojilerinin bireyler tarafından çok daha fazla sayıda tercih edildiği söylenebilir. Bu bağlamda medya okuryazarlığı çalışmaları medya teknolojilerinin

değişmesi/gelişmesiyle doğru orantılıdır. Mevcut medya yapısına eklenen her yeni iletişim aracı ile toplumsal yapılar arasındaki kültürel, sosyal, ekonomik ve politik gibi birçok alanda değişim yaratma gücündedir. Küresel çapta gerçekleşen toplumsal yapıdaki iletişim araçlarının değişimi/gelişimi ile bireylerin toplumsal yapıyı inşa ederken oluşturdukları yapı, bir diğer deyişle okuryazarlıklar da dönüşüm içine girmektedir. Bu bağlamda, medyada yaşanan dönüşümün, mevcut okuryazarlık biçimlerini değiştirdiği söylemek mümkündür. Değişen medya, beraberinde değişen bir okuryazarlık getirmiştir. Kimi araştırmalar medya okuryazarlığı fikrinin, bireyleri küresel tüketim toplumunun etkisinden uzak tutmak, bilinçlendirmek ve korumak için ilgili konularda araştırma yapılmasına teşvik etmiştir.

1. 3. 2. Ana Akım Medya Okuryazarlığı

Her dönemde çeşitli teknikler kullanılarak medya tarafından oluşturulan medya dilini, bireyler tarafından tam ve doğru bir biçimde anlaşılması için, temel okuryazarlık öğretileriyle öğretilmesinin gerekliliği tartışılmıştır. Bu araştırmalar kimi zaman korumacı yaklaşımla medya dolayımı negatif etkilerden kaçınma olarak, kimi zaman ise eleştirel perspektifle medyanın hem genel yapısı hem de metinsel bağlamları hakim fikirleri, medya metinlerini analiz ederek, bu iletilerin bağlamlarının farkında olmak şeklinde tanımlanmıştır.

Ana akım medya okuryazarlığı araştırmaları, daha çok kitle iletişim araçlarının potansiyel olumsuz etkilerini geniş bir yelpazede, bireyler üzerindeki etkilerine odaklanmıştır. İlk dönem medya okuryazarlığı araştırmalarında ortaya konan çalışmalar, korumacı yaklaşımların çok daha ön planda olduğunu göstermektedir. Bu dönemde ortaya çıkan okuryazarlıkların amacı, insanlara medyanın zararlı etkilerinden kendilerini korumak için yardımcı olmaktır. Söz gelimi Potter, medya okuryazarlığının asıl amacını açıklarken, insanlara medyanın potansiyel etkilerinden kendilerini korumak için yardımcı olan bir araç olarak tanımlama yapmaktadır. Daha fazla medya okuryazarı olmasındaki amaç ise; özellikle sürekli kitle iletişim araçları medyasından etkilenen bireylerin hayatındaki etkiler üzerinde daha fazla kontrol sahibi olmasını sağlamaktır (2010, s. 681).

Ana akım medya okuryazarlığı çalışmalarında öne çıkan bir diğer mesele medyanın kendisi, yayın politikaları, izlediklerini tutumlar, ekonomi-politik zaafı gibi şekillenmektedir. Bu gibi nedenlerle de kitle iletişim araçlarının, bilgileri sunarken nesnel ol(a)mayabileceklerini bilmek ana akım medya okuryazarlığının esas konuları arasında yer edinmektedir. Bu çalışmaların temel iddiası ise medya yapısındaki ekonomik çıkarların ve kurgusal söylemlerin söz konusu olduğu bir ortamda belirli ideolojilerden, ekonomi-politik bağlamlardan ayrı düşünmenin olanaksız olduğu şeklindedir.

Medya okuryazarlığı, Avrupa Komisyonu Bilgi Toplumu ve Medya Sekreteri Viviane Reding tarafından şu şekilde tanımlanmıştır:

Medya okuryazarlığı, televizyon, sinema, video Web siteleri, radyo, video oyunları ve sanal topluluklar gibi medya tipleri ile ilgilidir. Medya içeriğine erişme, anlama, değerlendirme ve yaratma becerisi olarak özetlenebilir. Medya okuryazarlığı dijital çağda medya okuryazarlığı tam ve aktif vatandaşlığı elde etmek için hayati önem taşımaktadır (2007, s. 2).

Art Silverblatt, medya okuryazarlığının temel prensibinde medyanın toplum üzerindeki etkilerini aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

1. Medyanın toplum üzerinde etkili olduğunu kavramak,
2. Medyayı kültürünü anlamakta bir kaynak olarak görmek,
3. Kitle iletişimi mekanizmalarını anlamak,
4. Medya mesajlarının analiz ve tartışılması için stratejiler geliştirmek,
5. Bunların sonucunda medya içeriğini yorum ve algı yetisinin artmasıdır (1995, s. 2-3).

Bu gibi etki, kazanım ve anlam/analiz bağlamına odaklanan ana akım medya okuryazarlığı çalışmaları, bilginin toplumsal olarak kurulurken medyanın potansiyel etkisine gönderme yapmaktadır. Ana akım medya okuryazarlığı kitle iletişim araçlarının izleyicide gösterdiği kısa ve uzun süreli etkiler, davranış ve tutum değişimlerine dayanan etki araştırmalarından etkilenirken; zamanla yerini bu araçları kullanan, bireyler üzerine yapılan çalışmalara bırakmıştır. Fakat devam eden iletişim çalışmalarında eleştirel perspektifin önemi vurgulanmış olup, medya okuryazarlığına farklı bakış açıları hâkim olmuştur. Böylece korumacı etkiye odaklı ana akım medya okuryazarlığı araştırmalarının yanı sıra bireyleri etkin birer medya kullanıcısı olmasını

amaçlayan eleştirel bir bakış açısına sahip eleştirel medya okuryazarlığı çalışmaları da gelişmiştir.

1. 3. 3. Eleştirel Medya Okuryazarlığı

Eleştirel teori ve eleştirel pedagojiden beslenen medya okuryazarlığı, önce dünyayı farklı okuma; daha sonra da dünyanın yanlış okunmasını engellenmek amacındadır. Dahası hem medya metinlerini sayesinde gerçekleştirilen egemen ideolojinin yeniden üretiminin sonlandırmak hem de bilinçli okuryazarlığın gerçekleşmesi sağlanabilmesi amaçlarını da taşımaktadır. Medya okuryazarlığı konusunda bireysel ve toplumsal bilinci oluşturmak, geliştirmek için yapılan çalışmalardan bazıları da izleyicinin, medyaya sorgulayıcı ve eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşması gerektiğini iddia etmektedir. Bununla birlikte medyanın sahip olduğu metinleri anlamasını ve sorgulamasını amaçlayan bir eğitim yapısı gerekliliği konusu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Söz konusu medya ekolojisi, bireyin duygu, düşünce ve davranışlarını etkilemek amacıyla çeşitli yapımlar sunmaktadır. Aufderheide (2005)'a göre bu yapımlar mesajlar, semboller ve ideolojiler yoluyla bireyi etkilemeye ve davranışlarına yön vermeye çalışmaktadır Bu etkilere karşı duruş olarak sergilenmesi gereken bilinç ise, “teknolojilerin demokratikleşmeyi attırması ve bireyleri daha güçlü kılması için kullanılabilceği yolları medya okuryazarlığı kanallı geliştirmesidir” (Kellner 2004, s.723).

Bu bağlamda kısımda medya okuryazarlığı kavramının özünde eleştirelilik olması gerekliliğine yer veren literatür ile birlikte ele alınmıştır. Bu konuyla ilgili öncelikle, medya okuryazarlığı konusuna eleştirel farkındalığın gerekliliği ve medya okuryazarlığı için eleştirel pedagojinin gerekliliği ile ilgili çalışmalara yer verilecektir. Bu kısımda, yeni medya okuryazarlığının eski yazılı ya da sözel okuryazarlığın yerine geçmekten ziyade onlara eleştirel teori ile nasıl eklemleneceği tartışılmaktadır.

Medya okuryazarlığının, demokratik toplumlarda aktif yurttaş katılımının desteklenmesi açısından önemli olduğunu ifade etmek gerekir. Nitekim sosyal adaletin temeli ve eleştirel yurttaş olmanın gereksinimleri birini de medya okuryazarlığıdır. Yasemin

İnceoğlu (2007)'na göre, medya okuryazarlığının hedeflerinin çok geniş bir yapısı vardır:

1. Demokrasiyi, yurttaşlık bilincini ve siyasal katılımı teşvik etme,
2. Irk, sınıf ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığını asgariye indirme,
3. Uyuşturucu kullanımı ve şiddeti önleme,
4. Eğitim düzeyini iyileştirme vs. (s. 23-24).

Medya ve okuryazarlık arasındaki ilişki irdelendiğinde, araştırmaların, çeşitli iletişim araçlarına maruz kalan bireylerden beklentileri medyayı yalnızca tüketen değil aynı zamanda inşa eden, eleştiren, sorgulayan, bilinçli ve sorumlu bireylere ihtiyaç duyulmakta olduğunu iddia eden çalışmalar olduğunu göstermektedir. Medya okuryazarlığı eğitiminde de korumacı yaklaşımların yanı sıra yetki verme, üretme, analiz etme, dâhil olma ve eleştirel bakış açısı önem kazandığı söylenebilir. Potter'a göre medya okuryazarlığı, “bireyin medya hakkında bilgilendirilmesi, medya iletilerine nasıl maruz kaldığını anlaması ve karşılaştığı bu iletileri yorumlama becerisi kazanması” olarak tanımlanmaktadır (Aktaran: Gencel Bek ve Binark, 2010, s. 54). “Fakat bu beceri kendiliğinden gelişen kişisel bir beceri değildir ve bireyler tarafından kolay bir şekilde kazanılmaz. Çünkü medya okuryazarlığı temelde ideolojik ve politik olarak işleyen bir süreçtir” (Gencel Bek ve Binark, 2010, s. 57). Dolayısıyla eleştirel medya okuryazarlığı becerileri edinmiş bireyler, medya metinleri vasıtasıyla oluşturulan normları ve hâkim fikirleri değerlendirerek, söz konusu medya metinlerinin iletilerin toplumsal, ideolojik ve politik bağlamlarının da farkında olacaktır.

Eleştirel medya okuryazarlığına dair Türkiye’de yapılan çalışmalardan biri ise *Katılımcı Yurttaşlığın Bir Aracı Olarak Medya Okuryazarlığı: Kocaeli’nde Yurttaşlık Kavrayışı Açısından Kadınların Televizyon İzleme Pratikleri Üzerine Bir Araştırma ve Bir Eleştirel Medya Okuryazarlığı Eğitimi Model Önerisi* isimli TUBİTAK projesidir. Hasan Akbulut ve arkadaşları (2011) Türkiye’de bu iki kavrama ilişkin çalışmalara yeni bir boyut kazandırmayı amaçlamıştır. Medya okuryazarlığı, genelde örgün eğitim düzeyinde çocuk ve gençlerin medyanın olumsuz etkilerine karşı bilinçlendirilmesi gibi koruyucu bir perspektif içerisinde ele alınmaktadır. Çalışmada araştırmacılar, medya okuryazarlığı eğitiminin örgün eğitimle sınırlı değil, yaşam boyu eğitimin bir parçası olarak ele alınması gerektiğini vurgulamıştır. Projede medya okuryazarlığı eğitiminin

yalnızca koruyucu bir çabayı içerecek şekilde değil, medyanın hem bir enformasyon kaynağı, hem de yurttaşların kendilerini ifade/temsil edebilecekleri araçlar olarak etkin biçimde kullanılması yollarının araştırıldığı bir farkındalık yaratma faaliyeti olması gerektiğini iddia edilmiştir. Proje, medya okuryazarlığı eğitimi aracılığıyla, katılımcı yurttaşlığın öncülerinden olan yetişkin bireylerin, toplumsal yaşama ilişkin farkındalıklarının gelişeceğini iddia etmektedir. Bu eğitim aracılığıyla özel-kamusal alanda eyleme geçme halinin yaratılabileceğini ileri sürmektedir. Projenin sonuç kısmında ise “Medya Okuryazarlığı ve Yurttaşlık” başlığı altında eleştirel medya okuryazarlığı eğitiminin, katılımcı yurttaşlık bilincinin gelişimine katkı sağlayacak biçimde yapılandırılabilmesi tartışılmış ve katılımcı yurttaşlık kavrayışını besleyen bir eleştirel medya okuryazarlığında olması gereken nitelikler (özdüşünümsellik, bağlam ve diyalog) vurgulanmıştır. Medya okuryazarlığında özdüşünümsellik, bağlam ve diyalog vurgusunu yapan bir diğer çalışma ise Mutlu Binark ve Mine Gencil Bek(2010, s. 18-21)’in *Eleştirel Medya Okuryazarlığı* isimli çalışmasıdır. Araştırmacılar, eleştirel pedagojiyi medya okuryazarlığının merkezinde olması gerektiğini belirtmişlerdir. Çünkü eleştirel medya okuryazarlığı bireylere başat değer ve örüntülerin sağlanması bilincini sağlamaktadır. Nitekim Binark ve Gencil Bek eleştirel medya okuryazarlığıyla doğrudan ilişkili olan kavram setlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Eleştirel medya okuryazarlığı, bireyi geleneksel medyada veya popüler kültür metinlerinde dolaşıma sokulan hırsla, merhametsizliğe, hoşgörüsüzlüğe, bir diğerinin acısına karşı duyarsızlık ve kayıtsızlığa, savaş çığırtkanlığına, ırkçılığa, pasifizme, cinsiyetçiliğe ve homofobiye karşı bir bilinci geliştirir ve bu bilinci etken ve müdahil olmaya karşı, kolektif mücadeleye/eyleme/üretmeye yönlendirir (2010, s. 10).

Eleştirel medya okuryazarlığı, farklı bakış açılarına göre farklı potansiyeller barındırabilen bir okuryazarlık biçimi olma niteliğindedir. Eleştirel medya okuryazarlığının başka disiplinlerden beslenebileceği iddiasında olan Kellner’e göre, feminist teori ve bakış açısı eleştirel medya okuryazarlığı alanına büyük katkılar sağlamaktadır(2005, s. 370). Ayrıca Kellner, Carmen Luke’un feminist siyasi taahhüdünü, medyanın yanlış tanıtımının ve kalıplaştırmanın tanınması ile dönüşümle ilişkilendirdiği ifade etmektedir. Nitekim benzer şekilde iletişimin ve eleştirel bakış açısının ortak bir paydada var olduğunu iddia eden bir diğer isim Erol Mutlu’dur. Mutlu’nun iletişim tanımında; “toplumsal ilişkilerin ve iletişim ilişkilerinin aynı

zamanda güç ilişkileri olduğunu” (1998, s. 110). Eleştirel iletişim çalışmaları da bu güç ilişkileri içerisinde karmaşık bir toplumsal örüntü içerisinde yer almaktadır. Benzer şekilde Art Silverblatt ve Eliceiri (1997, s. 48)’nin “*Dictionary of Media Literacy*” eserindeki tanımında medya okuryazarlığı; “izleyicilerin medya metinlerini çözmelerini sağlayan eleştirel düşünme becerisi ve kitle iletişim kanallarıyla aldıkları bilgiler medya içeriğiyle ilgili bağımsız yargılamalara hazır hale gelmesi” olarak tanımlanmaktadır. Medya okuryazarlığına benzer bir bakış açısı da uluslar arası bir örgüt olan UNESCO tarafından ortaya atılmıştır. UNESCO, “ülkeleri savunmacı ve korumacı medya okuryazarlıktan daha eleştirel farkındalık merkezli bir yaklaşım benimsendiği takdirde, medya ve eğitim arasında daha olumlu bir işbirliği ortamının oluşmasının mümkün olduğunu” belirtmiştir (Apak, 2008, s. 80).

Eleştirel medya okuryazarlığının çeşitli kavramlarla veya olgularla iç içe geçtiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda çalışma, yeni medya okuryazarlığının, medyayı anlama ve analiz etme gibi geleneksel okuryazarlık türlerindeki tartışmalara ek olarak eleştirel pedagojinin kökenlerinin yeni medya okuryazarlığının temelinde olması gerektiğini iddia etmektedir. Söz konusu bu yeni boyut ise, yeni medya ortamlarında oluşan kültür içinde aktif bir yurttaş olabilmek, eleştirel açıdan bakabilmek, katılımcıların, okuryazarlık becerilerine sahip olması ile mümkündür.

Bu bölümün başında, sözlü ve yazılı kültürden okuryazarlık olgusunu temel alan tartışmalar yer almaktadır. Okuryazar öncesi toplumların dinamikleri okuryazarlıkla birlikte nasıl kültürel pratikler haline dönüştüğü anlatılmıştır. Ayrıca bu bölümde okuryazarlık ve medya ilişkisi irdelenmiş, ilk medya okuryazarlığından günümüz medya okuryazarlığına değin bir köprü oluşturulmuştur. Bu kısımda öne çıkan odak noktalarından biri de iletişim bilimleri açısından okuryazarlık kavramlarındaki farklılıklardır. Ayrıca bu bölümde okuryazarlığın beraberinde getirdiği kavramlardan olan güç-iktidar ve yazı arasındaki bağa yer verilmiştir. Benzer şekilde bu kısımda, yazılı dilin şekli, işlevi, yazıyı oluşturan birimler hakkındaki anlayışlar ilk önce toplumsal bağlamda değerlendirilmiş daha sonradan iletişim kanallarının gelişmesiyle, medya metinlerine geçmesi ile medya okuryazarlığı olgusu tartışmaları yer almaktadır. Bölümün sonunda, medya okuryazarlığına farklı bakış açıları, medya okuryazarlığı kavramı ortaya çıkışı ve gelişimi ve ana akım, eleştirel akım medya okuryazarlıkları kuramsal/kavramsal tartışmalara yer verilmiştir.

2. BÖLÜM

YENİ MEDYA VE YENİ MEDYA OKURYAZARLIĞI

Bu bölümde yeni medya kavramına yeni medyanın özelliklerine yeni olan'ın ne olduğu sorusuna değinilmektedir. Birinci bölümde irdelenen temel, ana akım ve eleştirel akım okuryazarlıkları yeni medya bağlamında nasıl bir dönüşüme uğradığı bu bölümde detaylı şekilde tartışılmaktadır. Dolayısıyla yeni medya hakkında yapılan birçok tartışma; kuramsal/kavramsal çerçeveler, kuramcılar ışığında irdelenmektedir. Bu sayede kuramlar ve kuramcılar arasındaki görüş farklılıkları ve yeni medya okuryazarlığının nasıl olması gerektiği ile ilgili görüşleri detaylı bir biçimde ortaya konmuştur.

2. 1. MEDYA OKURYAZARLIĞINDAN YENİ MEDYA OKURYAZARLIĞINA

Medya yapısındaki değişimler, okuryazarlık anlayışımızı, alışkanlıklarımızı, kültürel ve bilişsel süreçlerimizi değiştirmektedir. Bu süreçte ortaya çıkan sosyal ve kültürel becerilerimiz/kimliklerimiz, ekonomik yapılarımız ve daha birçok unsur yeni medya araçları ile beraber yeni bir oluşuma girmiştir. Yeni olan aslında ne cihazın kendisi ne de içinde bulundurduğu uygulamaların çeşitliliği ya da farklılığıdır. Binark ve Gencil Bek “yeni medya kullanım pratiklerinin gündelik yaşamın doğal ve rutin bir parçası haline gelmesi sonucunda artık yeni medya okuryazarlığının; bilgisayar okuryazarlığı, internet okuryazarlığı, elektronik okuryazarlık, dijital okuryazarlık, çoklu okuryazarlıklar vb. tanımlarla hem akademik hem de gündelik dile dâhil olduğunu” belirtmektedir (2010,s. 211). Söz konusu okuryazarlık tamlamalarının bu denli tanımlanması konunun ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Öte yandan Gunther Kress geleneksel medya okuryazarlığının dönüşümüne dikkat çekerken, uzun yıllar süren yazının egemenliğinden, görüntünün egemenliğine geçiş yaşandığını iddia eder (2004, s. 1-5). Kress metin kaynaklı yazının ve anlatılan dünyanın yerine ekran kaynaklı görüntü ve gösterilen dünya formlarına dönüştüğünü belirtir. Bu bağlamda çalışma görüntü eğitimde ekran temelli bir okuryazarlık geliştirmesi bakımından önemlidir.

Sonia Livingstone, internet okuryazarlığının“beceriler, deneyimler, metin, kurumlar ve internete ilişkin kültürel değerler nedeniyle geleneksel okuryazarlıklardan farklı” olduğunu belirtir (2006, s. 106-112).İnternet okuryazarlığı bireyin çevrimiçi risklere karşı donanımlı olmasını sağlarken, çevrimiçi olanaklardan yararlanmasının yolunu da göstermektedir. Lev Manovich (2001)’e göre“İnternet istenilen her veriye eşit hızda ulaşılmasını mümkün kılmakta, dijital olarak kodlanan veriler sayısız kere çoğaltılabilmekte, farklı medya türleri bilgisayarda gösterilebilmektedir”. Lev Monavich bu değişimleri şu şekilde özetler: “Her kopyanın kalitesinin biraz daha düşük olduğu analog medyaya karşı olarak dijital kodlu medya herhangi bir bozuma uğramadan sonsuz kere kopyalanabilir. Bunun yanı sıra sayısallaşan ve dijital kodla örülen yeni medyada bilgi kaybı gözlemlenmez, aksine sabit miktarda bilgi aktarımı gerçekleşir” (2001, s. 66). Son olarak yeni medya etkileşimlidir. Sunuluş sırasının sabit olduğu geleneksel medyanın aksine kullanıcı, medya nesnesiyle etkileşime girebilmektedir. Etkileşim sürecinde kullanıcı hangi unsuru görüntüleyeceğini, hangi yolu takip edeceğini seçebilir. Böylelikle kullanıcı ilgili medyanın eş yazarı haline gelebilmektedir.

Rene Hobbs haberle, gazetecilikle, reklamcılıkla ve kablolu yayınlara ilgilenen medya profesyonellerinin; medya kullanma alışkanlıkları hakkında stratejiler geliştirilen, aktif, müdahil ve istekli olan kullanıcılarla birlikte herkesin üretimi gerçekleştirdiğini belirtmektedir (2010, s. 53). Söz konusu üretimleri doğru kullanmak, ilgili üretim ağını inşa etmek, yeni medya okuryazarlığını tüm insanlar için bir toplum eğitimi haline getirmek bir takım kazanımların elde edilmesini gerekli kılmaktadır. Benzer şekilde Kellner’den aktaran Binark ve Löker: “yeni teknolojilerin, işyerinde, okulda, kamusal alanda ve gündelik hayatta insanlık dışı, sömürücü ve baskıcı bir şekilde kullanılmasına karşı radikal eleştirinin, bugün, daha önce hiçbir zaman olmadığı kadar gerekli olduğunu” belirtir (2011, s. 89).

Yeni medya teknolojileri, kentlerimizi, okullarımızı, ekonomiyi, toplumu ve çevreyi yeniden kuracak şekilde kullanan bireyler yetiştirmek önemlidir. Demokratikleşmeyi attırmak ve bireyleri daha güçlü kılmak adına yeni teknolojilerin kullanılabilmesi için yeni medya okuryazarlığı çalışmaları gereklidir (Kellner, 2004, s.723).

Kemal İnal (2009, s. 36) klasik okuryazarlıkla yeni medya okuryazarlığının değişimini örneklerle belirtmektedir. Klasik anlamıyla okuryazarlık kavramı, daha çok yazılı sembolleri okuyup anlamayı ifade eder. Yazılı sembollerin okunması, anlaşılması ve aktarılması, yaygın anlamda bir temel beceri edimi anlamına gelmektedir. İnal, günümüzde okuryazarlığın ikiye bölünerek incelenmesi gerektiği belirtir. Bunlardan ilki, “yazılı sembolleri kitle iletişim metinlerini/yayımlarını yazmaktan ziyade okuyan(izleyen, dinleyen, bunlara bakan vb.) bir okuryazar” tipidir. İkincisi ise bilgisayar eğilimli okuryazarlıktır. Bilgisayar ve internet ile kullanıcılar, çeşitli forumlara (Blog, Msn, E-mail, Facebook vb.) katılım gösteren, klasik okuryazarlığa göre hem okur hem de yazar olan bireylerdir(2009, s. 36).Bu bağlamda okuryazarlık da değişime uğramış, medya okuryazarlığının yerini yeni medya teknolojilerini kapsayan uygulama ve katılım/üretim eksenli okuryazarlık almıştır. Benzer şekilde Yeni Medya Okuryazarlığı İkinci Ulusal Kongre Sonuç Bildirisi’nde değişen/dönüşen okuryazarlığının, sadece yeni medya ortamlarını kullanma bilgisi ve becerisi olmadığı, bu ortamlarda üretim yapabilme becerisini de içermesi gerektiği belirtilmektedir (Alternatif Bilişim Derneği, 2015).

Fakat üretim/katılım gerçekleştirilmesi yeni medya okuryazarlığı konuları arasına yeni olgular girmesine neden olmuştur. Nitekim Binark ve arkadaşları (2016), trollük olgusunu yeni medya okuryazarlığı çerçevesinde ele almıştır. *Twitter’da Eğlence Trolleri ve Yeni Medya Okuryazarlığı: “Trolleri Beslemeyin”* isimli çalışmada, sosyal medyada trol hesaplara karşı mücadele yolu olarak yeni medya okuryazarlığı politikasının her yaşta olması gerektiği belirtilmiştir. Yeni medya okuryazarlığı alanında yapılan çalışmalarda medya okuryazarlığına eklenen; *siber zorbalık, nefret söylemi, dijital gözetim, çevrimiçi güvenlik, ifade özgürlüğü* gibi konular vardır. Bu çalışmada da yeni medya okuryazarlığı söz konusu konular ekseninde yeni medyanın özellikleri anlamında tartışılacaktır.

2. 2. YENİ MEDYA KAVRAMI VE YENİ MEDYANIN ÖZELLİKLERİ

Kullanım pratikleri açısından değerlendirildiğinde, küresel enformasyon akışının en büyük yapılanmasının yeni medya olduğu varsayılmaktadır. Yeni medya ortamları Manuel Castells (2004)’in “ağ dediği yeni bir örgüt formudur. Ağlar, kaynakların esnek

ve uygun bir şekilde bir araya getirilip kullanılabilmesi kapasitesidir”. Yeni medya teknolojileri içinde en büyük küresel enformasyon akışının olduğu yer sosyal ağlardır. Yeni medya ortamları ve sosyal ağlar, bireysel ve sosyal yaşamın yeni durumlarını zaman ve mekân olarak tekrar değiştirmiştir. Bu süreci anlamak ve tanımlamak için yapılan sosyolojik tanım, küresel bir yapılanma olan *ağ toplumlari* tanımıdır. Castells bireylerin, birbirleriyle bağlantılı, küresel ve yerel akış çerçevesinde oluşan ağ toplumu içinde yaşadıklarını varsaymaktadır (2004, s. 185-203).

Yeni olanı ve yeni medyayı geleneksel medyadan farklı kılan özellikleri Binark ve Löker “dijitallik, etkileşimsellik, multimedya biçemselliği, kullanıcı türevli içerik üretimi, hipermetinsellik, yayılım ve sanallık” olarak açıklamaktadır (2011, s. 9). Benzer şekilde Kress de yeni medya tartışmalarında ele alınan kavramın etkileşimsellik (*interactivity*) olduğunu ileri sürer (2004, s. 5). Van Dijk’ı takip eden Binark’a göre, yeni medyanın geleneksel medyadan (gazete, radyo, televizyon, sinema) ayırt edilmesini sağlayan temel özellikler, etkileşimsellik ve multimedya biçimine sahip olmasıdır (2007, s. 21-22).

Yeni medyanın özelliklerinden en önemlisi kullanıcıya üretim imkânı sağlamasıdır. Yeni medyanın bu özelliği onun sadece iletilerin tüketildiği değil, medya ürünlerinin üretildiği ve paylaşıldığı bir ortam olduğunu gösterir. Değişen iletişim teknolojileri sayesinde yeni medya kullanıcılarının, içerik üretimine ve dağıtımına dâhil olabilmesi, aktif olma eğilimlerinin artması söz konusudur. Bu da yeni medya okuryazarlığı alanında katılım, katılımcı kültür, iletişim ortamının demokratikleşmesi gibi konular üzerine tartışmaların artmasına sebep olmuştur. Özellikle sosyal medya, kullanıcıların içerik üretmesine, birbiriyle etkileşim kurarak ağlar oluşturmasına olanak sağlayan web 2.0 uygulamalarının ortaya çıkmasıyla “kullanıcı türevli içerik” (*user generated content - UGC*) platformları yaygınlaşmış ve kullanıcı terimi medya teorisyenleri arasında kullanılmaya başlanmıştır (Van Dijck, 2009, s. 41). Diğer taraftan tüketiciler de medya içeriği akışını kendi kontrollerinde tutmak ve diğer tüketicilerle etkileşim kurabilmek için farklı medya teknolojilerini nasıl kullanabileceklerini öğrenmelidirler. Yeni medya ortamı, fikirlerin ve içeriğin daha özgür dolaşımı doğrultusundaki beklentileri yükseltirken; tüketiciler, kültürlerine daha fazla katılabilme hakları için mücadele etmektedir (Jenkins, 2006, s. 16-18).

Yeni medyanın yukarıda açıklanan tüm bu özellikleri nedeniyle hızla kabul görüp yaygınlaşması, bireysel ve toplumsal yaşamın birçok alanında bir takım değişimlerin ya da dönüşümlerin de aynı hızla yaşanmasına yol açmıştır. Çevrimiçi kanalların daha hızlı, daha kontrollü ve kullanımının daha rahat olması sayesinde Blog yazmak, E-posta göndermek ya da sosyal paylaşım sitelerinde vakit geçirmek gibi aktiviteler bireylerin gündelik yaşamlarının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Çevrimiçi iletişimin açıklanan özellikleri, bireylerin yeni medyayı tercih etmesi ve sıklıkla kullanmasına bir başka deyişle gündelik yaşam pratiklerine yansımaya neden olmaktadır. Yeni medyayı tanımlayan diğer bir yapısal özellik, etkileşimsellik özelliğidir. Andrew Dewdney ve Peter Ride'ı takip eden Binark, yeni medyanın etkileşimselliğin sağladığı avantajları aşağıdaki gibi ifade eder:

Etkileşimsellik, kullanıcı ara yüzünün tasarımında etkin bir kavramdır; etkileşimsellik, önceden tanımlanmış ve birbirine bağlanmış linkler ve yazılımlar arasında ve içindeki seçeneklerde gerçekleşir; etkileşimsellik, ara yüzeyde birçok kişinin karşılıklı etkileşimine ve katılımına olanak tanır (Aktaran: Binark, 2009, s. 10).

Etkileşimsellik özelliğinin iletişim sürecine etkisi, iletişimin eş anlı, eş zamanlı olabilme durumudur. Yeni medyanın bu özelliği, sanal uzamdaki kullanıcıların, iletişim sürecindeki üretimi ve katılımını da çeşitli şekillerde etkilemektedir. Yeni medya okuryazarlığı katılım rolünde olan bireyin çevrimiçi olanaklardan yararlanmasını sağlarken aynı zamanda çevrimiçi risklere karşı donanımlı olmasını da sağlamaktadır. Tüm bu tartışmalardan hareketle, geleneksel medya okuryazarlığını; bireylerin medya mesajlarına erişebilme, mesajları değerlendirme ve analiz edebilme becerisi olarak nitelendirebiliriz. Öte yandan yeni medya okuryazarlığını, bireylerin kendi mesajlarını oluşturacak biçimde, yeni medyanın özelliklerinin ne olduğuyla başlayan ve katılım rolünün daha fazla vurgulandığı bir okuryazarlık olarak nitelendirmek de mümkündür.

2. 3. YENİ MEDYA OKURYAZARLIĞI İLE İLGİLİ ÇAĞDAŞ TARTIŞMALAR

Yeni medya okuryazarlığı olgusu hakkında konuşulan, tartışılan, iddia edilen kavram setleri çeşitlilik göstermektedir. Bu nedenle okuryazarlık penceresinden bakıldığında da kavram setlerinin gün geçtikçe yenilendiği ve yeni konular/olgular eklendiği görülebilir. Günümüzde giderek gündelik yaşamda yaygın olarak kullanılan, medya

üretim-tüketim pratiklerimizde de etkili bir dönüşüm getiren yeni medya teknolojileri, öğrenim teknolojileri ve yöntemleriyle yakından ilişkilidir. Gündelik yaşam pratikleri yeni medya teknolojileriyle donatılmış bireyleri bu teknolojilere hazırlamak için Thoman ve Jolls (2005) 21.yüzyıl medya kültürünün, gereksinimleri doğrultusunda nasıl değiştirilmesi gerektiğini tartışmıştır. Thoman ve Jolls'a göre yeni medya araçları ve öğrenme arasındaki ilişki, 21. yüzyılda birbirine sıkı sıkıya bağlı bir olgu haline gelmiştir.

Öte yandan Green (1988) yeni medya okuryazarlığını sosyal bir uygulama olarak görmek gerektiğini ileri sürer. Bunun gerçekleşmesi için de; işlevsel, kültürel ve kritik olmak üzere üç unsur bulunduğunu önermektedir: İşlevsel unsurlar, alfabetik baskıyı kod çözme ve kodlama becerisine sahip olmak gibi, yetkin bir iletişim kurucu olmak için gereken becerileri içerir. Kültürel yeterlilikler, okuryazarlığı kültürel bir uygulama olarak anlamayı ve anlam yaratma eylemlerinde somutlanan kültürel işaretleri okuyabilmeyi içermektedir. Modelin üçüncü unsuru olan eleştirel düşünce, her türden metin ve eser ile eleştirel bir katılımı, iktidar hakkında soru sormayı gerekli kılmaktadır. Hedef kitleye yöneliktir; hedef kitlenin gereksinimlerinin vurgulanması gerektiğine de değinmektedir. Ana hatlarıyla bu şekilde okuryazarlığının, medya okuryazarlığı üzerine çalışmalar yapan araştırmacılar için yol gösterici olduğu söylenebilir (Livingstone, 2004). 3D model, yeni medya okuryazarlığına uygulanırsa, üç unsur tablo 2'de özetlendiği gibi tanımlanabilir.

İşlevsel	Çeşitli medya araçlarından anlam çıkarmak için gerekli olan okuma ve yazma becerileri, pek çok modu işlevsel kılar. Bunun için gerekli olanlar ise alfabetik yazıları kodlama, kod açılma, devinim, imaj gibi modların etkinliğini anlama, anlam yaratmak ve iletişim kurmak için dijital becerilere sahip olma, bilgiye nerde ve nasıl erişeceğine bilmek. İşlevsel beceriler medya okuryazarlığı, bilgisayar okuryazarlığı, bilgi okuryazarlığı gibi okuryazarlık kavramlarını içermektedir.
Kültürel	Kültürel anlayışlar ve pratikler, belirli bir kültürel ve sosyal anlam içerisindeki dijital okuryazarlık becerilerinden oluşmaktadır.
Eleştirel	Eyleyici, güç, temsil, ses, çeşitlilik gibi konuları sorgulayabilen dijital metinlere ve sanal uzama eleştirel bir şekilde dâhil olma becerisidir.

Tablo 2. Dijital okuryazarlığın işlevsel, kültürel ve eleştirel boyutları (Green, B. ve Beavis, C. (2012). *Literacy in 3D: An Integrated Perspective in Theory and Practice*. Melbourne Vic. Australian Council Educational Research (ACER).

Okuryazarlığın boyutları farklı anlam, tür, yapı veya bağlamda değerlendirilmiştir. Birinci bölümde okuryazarlık türleri ve tanımları hakkında birçok görüş anlatılmıştır. Bu kısımdaki Tablo 2’de farklı okuryazarlık boyutlarının dijital okuryazarlığa uygulanmasıyla ortaya çıkan tanım anlatılmaktadır. Okuryazarlık; ana akım, eleştirel bakış açısı ve beceri edimi tarzındaki yaklaşımlar dâhilinde çok farklı teorilerden beslenmiş, farklı alanlarda ve disiplinlerde tartışılmıştır. Tablo 2’de iddia edilen okuryazarlık boyutları ise işlevsel, kültürel ve eleştirel bir bağlamda değerlendirilmiştir.

Yeni medya okuryazarlığının gündelik yaşam pratikleri içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini belirten Gunter Kress (2010)’e göre bu süreçler hem resmi öğrenme alanlarında hem de günlük hayatta metin üretme ve okuma/görüntüleme ile ilgilidir. Bu gündelik süreçler konuşmacıların eylemlerine odaklanarak açıklanabilir. Mesaj bir metin veya eser biçiminde olabilir. Bir metnin çok geniş bir biçimde tanımlanabileceğini kabul etmek önemlidir. Bu metinler yeni medya teknolojileri dolayımı da gerçekleştirebileceği için okuryazarlığın kapsamında da değişiklikler meydana gelmektedir.

Binkley ve diğerleri (2012) 21. yüzyılda mevcut çerçevelerin incelemesine dayanan *21. Yüzyıl Becerilerinin Değerlendirilmesi ve Öğretimi* üzerine uluslararası girişim ve araştırma ağında 10 ana beceriyi dört alanda gruplandırmıştır:

Düşünme Yolları

1. Yaratıcılık ve yenilik
2. Eleştirel düşünme, problem çözme, karar verme
3. Öğrenmeyi öğrenme, Üst Bilinçlendirme

Çalışma yolları

4. İletişim
5. İşbirliği (ekip çalışması)

Çalışma Araçları

6. Bilgi okuryazarlığı

7. BİT okuryazarlığı

Dünyada Yaşamak

8. Vatandaşlık-yerel ve küresel

9. Yaşam ve kariyer

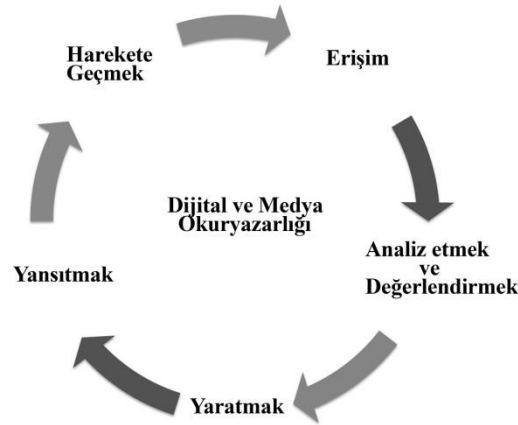
10. Kişisel ve sosyal sorumluluk - kültürel farkındalıklar ve yeterlilikler.

Bu beceri ve yeterlilikler, daha önce yapılmış olan teknoloji odaklı çerçevelerden daha geniş kapsamlı olarak yeni medya okuryazarlığının yaşam boyu öğrenme becerilerinin bir parçası olduğuna işaret etmektedir. Bu gibi kuramsal/kavramsal tartışmalar yeni medya okuryazarlığı konusunda farklı bakış açıları, tartışma odakları getirmesi nedeniyle önemlidir.

2.3.1. Renee Hobbs: Dijital ve Medya Okuryazarlığı

Yeni medya okuryazarlığı kuramcılarında, Medya Eğitim Laboratuvarı kurucusu Renee Hobbs, yeni medya okuryazarlığını bir döngü halinde birbirini besleyen bir yapıya benzetmektedir. Yeni medya okuryazarlığının sürekli ve inşacı bir eğitim modelinden beslendiğini iddia etmektedir. Bu kısımda Hobbs'un çalışmasına detaylıca yer verilecektir.

Hobbs (2010)'a göre yeni medya okuryazarlığı yaşam boyu süren, içerik oluşturma, aktif katılım ve üretim süreçlerini yansıtmaktadır. Hobbs'a göre ise bu eğitim, sürekli, inşacı bir eğitimden beslenmektedir. Beş dijital medya okuryazarlık yeterliliği bilim insanlarının uygulamaları için "yeni okuryazarlık" sentezinden oluşturmaktadır. Bu yeni okuryazarlık sentezi de Uluslar Arası Okuma Kurumu (IRA) gibi profesyonel uluslararası kurumların desteği kapsamında gerçekleşmelidir. Hobbs'a göre yeni medya okuryazarlığı gerekli yetkinlikleri 5 dairesel aşamada gerçekleşmektedir(2010, s. 19).

Şekil 2. Yeni Medya Okuryazarlığında Gerekli Yeterlilikler. Hobbs, R. (2010). *Digital and Media Literacy: A Plan of Action*. Washington: The Aspen Institute.

1) *Erişim*: Sorumluluk sahibi bireyler olarak uygun medya ve teknoloji araçlarını bulma, seçme, kullanma ve ilişkili bilgileri ve fikirleri başkalarıyla paylaşma becerisidir.

2) *Analiz Etmek ve Değerlendirmek*: Bireylerin çeşitli türdeki iletilerinin olası etkilerini ve sonuçlarını dikkate alarak yazarını, amacını ve görüş açısını belirleme, içeriğin kalitesini, doğruluğunu ve güvenilirliğini eleştirel düşünerek değerlendirme becerisidir.

3) *Oluşturma*: Kullanıcının çeşitli biçimlerde kendi içeriğini oluştururken görüntü, ses, ve yeni dijital teknolojileri içeren yeni içerik oluşturma tekniklerinin farkında olarak yaratıcı bir içerik oluşturmaktır.

4) *Yansıtma*: Toplumsal sorumluluğun bilincinde olarak kişinin kendi kimliğini, deneyimlerini ve iletişim davranışlarını etik ilkeler doğrultusunda yürütme becerisidir.

5) *Harekete geçmek*: Bireylerin; yerel, bölgesel, ulusal ya da uluslararası düzeyde toplumun bir üyesi olarak bilgi paylaşımında ve problemleri çözmede işbirliği içerisinde çalışma becerisidir(2010, s. 19).

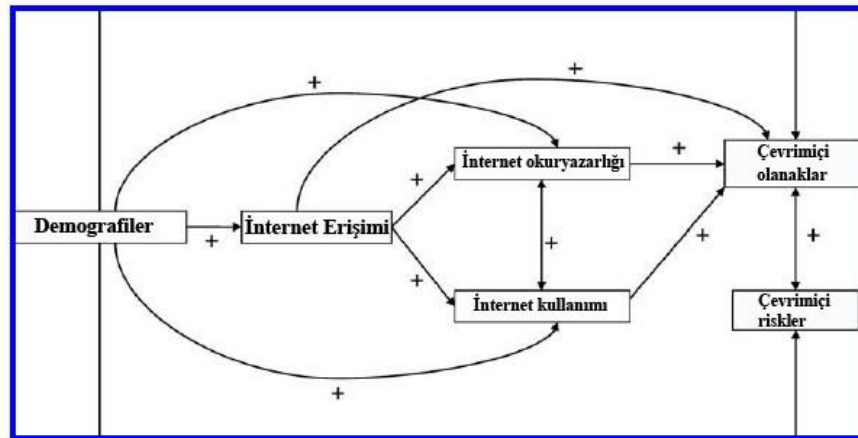
Şekil 2’de belirtilen beş yeterlilik, yaşam boyu öğrenme sürecinde iletilerin oluşturulması, üretimi ve tüketimi noktasında yeni medya kullanıcıların etkin katılımlarını destekler. Günümüzde bu beş yeterliliğin büyük önem taşıdığını belirtmek gerekir. Kullanıcılar açısından önemli olan, yeni medyayı sadece tüketmek üzere yapılandırılmış bir yer olarak değil, söz konusu bu beş yeterlilik dâhilinde bir sürece dâhil olmaları olmalıdır.

2. 3. 2. Sonia Livingstone: İnternet Okuryazarlığı

Yeni medya okuryazarlığı hakkında çeşitli kuramsal analizlerine odaklanan kuramcı Livingstone'dır. Bu çalışmada yeni medya okuryazarlığının avantajları, yeterlilikleri, riskleri, tehlikeleri ve fırsatları ortaya konmuştur. Yeni medya okuryazarlığına fırsat ve risk çıktısı olarak yaklaştığı için bu kısımda çalışmanın detayları incelenecektir.

Livingstone, internet okuryazarlığının geleneksel okuryazarlıktan ilgili beceriler, deneyimler, bağlamlar ve kurumsal yapılar bağlamında farklı olduğunu belirtir. Aynı zamanda internet okuryazarlığı bireyin çevrimiçi fırsatlardan yararlanmasını ve kendini çevrimiçi tehditlere karşı korumasını sağlar (2008, s. 106-112).

Şekil 3. Çevrimiçi Fırsatlar ve Riskler. Livingstone, S. (2008). *Internet Literacy: Young People's Negotiation of New Online Opportunities*. *Digital Youth, Innovation, and the Unexpected*. Tara McPherson. The John D. and Catherine T. (Ed.). *MacArthur Foundation Series on Digital Media and Learning*. (s. 101–122). Cambridge: MIT Press.

Livingstone (2008) okuryazarlık kavramının üç ögesi olduğunu belirtir:

- 1) Okuryazarlık, bir bilme biçimidir yani yeni teknolojinin veya metnin bilinmesi gerekir.
- 2) Okuryazarlık, bireysel beceriler ve toplumsal pratikleri bağlayan, bilmenin yerleştirilmiş bir biçimidir.

3) Okuryazarlık, neyin kültürel olarak kural, neyin onaylanmayan olduğu bilgisini kapsayan kültürel olarak düzenlenmiş yetkinlikler dizgesidir” (s. 106).

Çevrimiçi Fırsatlar	Çevrimiçi Riskler
Küresel enformasyona erişim	Yasadışı içerik
Eğitim kaynakları	Pedofiller, grooming, yabancılar
Eski ve yeni arkadaşlar için toplumsal ağlar	Aşırı veya cinsel şiddet
Eğlence, oyunlar	Diğer zararlı veya saldırgan içerikler
İçerik üretimi	İrkçı/ nefret söylemi/ aktiviteleri
Yurttaş katılımı/ politik katılım	Reklam/ ticari ikna
Kimliğin ifadesinde mahremiyet	Tarafli/ yanlış enformasyon (tavsiye, sağlık)
Topluluklarla bağlar/ aktivizm	Kişisel bilginin istismarı
Teknoloji uzmanlığı ve okuryazarlığı	Siber zorbalık, taciz
Kariyer gelişimi veya istihdam	Kumar, finansal suçlar
Kişisel/ sağlık/ cinselliğe dönük tavsiye	Kendine zarar (intihar, vd.)
Uzman grupları ve fan siteleri	Mahremiyetin ihlali
Uzaktakilerle deneyim paylaşımı	Yasadışı aktiviteler (örneğin korsanlık, izinsiz dosya yükleme)

Tablo 3. Çevrimiçi Fırsatlar ve Çevrimiçi Riskler Livingstone, S. (2008). *Internet Literacy: Young People's Negotiation of New Online Opportunities*. Digital Youth, Innovation, and the Unexpected. Tara McPherson. The John D. and Catherine T. (Ed.). *MacArthur Foundation Series on Digital Media and Learning*. (s. 101–122). Cambridge: MIT Press.

Livingstone (2008) disiplinlerarasılığın önemine dikkat çekerek eğitim, hukuk ve benzeri disiplinlerin, bireylerin okuryazarlık becerilerini mevcut düzeni yeniden üretmek amacıyla birlikte işlenmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Ayrıca Livingstone, yeni medya okuryazarlığı eğitimi edinen bireylerin çevrimiçi fırsatlardan yararlanırken, çevrimiçi riskleri de göz ardı etmeyeceğini belirtmektedir.

2. 3. 3. Douglas Kellner: Yeni Teknolojiler/Yeni Okuryazarlıklar

Yeni medya okuryazarlığı olgusunu yeni medya ortamlarının demokratik yurttaş katılımlarının geliştirilmesini iddia eden bir diğer kuramcı Kellner'dır. Kellner, “yurttaşların, medya ve enformasyon toplumunun kamusal alanlara müdahil olması ve aktif katılımı için teknolojik okuryazarlığın gerekli olduğunu” iddia eder. Bu bölümde

Kellner'in okuryazarlık olgusunu yeni medya teknolojileri çerçevesinde nasıl tartıştığı ortaya konacaktır. Keller (2007)'a göre, internet:

Çok çekişmeli bir zemindir; sol, sağ ideolojiler ile egemen kültürlerin ve alt kültürlerin merkezleri tarafından kendi çıkarlarını ve gündemlerini desteklemek için kullanılır. Gelecek için siyasal savaşlar sokaklarda, fabrikalarda, parlamentolarda ve geçmiş mücadelelerin diğer alanlarında gerçekleşecektir; ancak siyaset çoktan yayıncılık, bilgisayar ve enformasyon teknolojileri tarafından dolayımlanmış ve gelecekte bu durum giderek artış gösterecektir (Kahn ve Kellner 2007: 33).

Bu gibi nedenlerle Kellner ve Kahn, yeni medya çağında doğan yetişen bireylerin geleceğin siyaseti ve kültürleri etkileyenleri olacağını ve görüşlerini dâhil olma/aktivistmücadelelerini yeni medya teknolojileriyle daha mümkün hale gelebileceklerini iddia etmektedir. (2004, s. 94). Bu noktada yeni medya okuryazarlığı olgusu yurttaşların aktif katılımı/siyasi politik mücadeleleri için önemlidir.

2. 3. 4. Gunter Kress: Yeni Medya Çağında Okuryazarlık

Yeni medya okuryazarlığı olgusunun geleneksel medya okuryazarlığı olgusundan ayrı olması gerektiğini, medyaların yapısındaki değişimlerle ortaya çıktığını ileri süren bir diğer isim Gunter Kress'tir. Tüm iletişim ihtiyaçlarının kültürel formların yer değiştirdiğini ve bu nedenle okuryazarlık eğitiminin de değişmesi gerektiğini iddia ettiği için Kress'in çalışmaları bu kısımda yer almaktadır.

Kress (2003) geleneksel medya okuryazarlığının dönüşümüne dikkat çekerken, uzun yıllar süren yazının egemenliğinden, görüntünün egemenliğine geçiş yaşandığını iddia eder. Kress metin kaynaklı yazının ve anlatılan dünya formlarının yerini, ekran kaynaklı görüntü ve gösterilen dünya formlarının aldığını belirtir. Kress iletişimle ilgili üretim becerilerini işaret eden adlandırma pratiklerini üç katmanlı bir sınıflandırmaya tabi tutmuştur (Kress, 2003, s. 17):

- 1) Konuşmaları, yazışmaları, imajları, mimikleri ve bunların potansiyelini temsil eden kelimeler,

2) Okuryazarlık, işaretleme, matematiksel dizinler gibi mesajın üretim kaynağını adlandıran kelimeler (Medya okuryazarlığı, bilgisayar okuryazarlığı),

3) Mesajın yayılımın kaynağını adlandıran kelimeler (internet yayıncılığı gibi).

Okuryazarlığın dönüşümü tartışılırken yeni medya okuryazarlığı geleneksel medya okuryazarlığını reddetmez. Aksine geleneksel medyanın boyutlarından veya okuryazarlık çıktılarından beslenir. Kress'in de iddiası aslında, dönüşümün temel okuryazarlık düzeyinden dijital teknolojiye doğru bir eğilim göstermesi olmuştur. Medya formları ve yapılarındaki değişim de bu noktada okuryazarlık bağlamındaki değişiklikler için önemlidir.

2. 3. 5. Henry Jenkins: Katılımcı Kültür ve Yeni Okuryazarlık

Yeni medya kuramcılarında Jenkins, yeni medya, yakınsama kültürü (*convergence culture*) ve yeni katılımcı kültür (*participatory culture*) gibi olgulara odaklanmıştır. Bu gibi konuların yanı sıra yeni okuryazarlığın boyutlarını tartışmış ve sıradan insanların medya içeriği üretmesine yardımcı olduğu için yeni medya okuryazarlığını katılımcı kültür içinde değerlendirmiştir. Yeni medya okuryazarlığını katılımcı kültür dâhilinde ve farklı açıdan *yeni okuryazarlık* kavramıyla birlikte değerlendirdiği için Jenkins'in çalışmaları bu kısımda yer almaktadır.

Jenkins (2009)'e göre, okullar ve okul sonrası programlar yeni medya okuryazarlığını teşvik etmek, gençlerin yeni medya ekolojisinde kullanacakları sosyo-kültürel becerilerini geliştirmek için daha çok özen göstermelidir. Katılımcı kültür, okuryazarlık odağını bireysellikten toplumsal katılımına taşımıştır. Yeni okuryazarlık işbirliği yapmayı ve ağ oluşumunu kapsar. Bu yetenekler geleneksel okuryazarlığın ve sınıfta öğrenilen araştırma, teknik ve eleştirel analiz yeteneklerin üzerine inşa edilir. Jenkins'e göre yeni yetenekler sırasıyla şunları içerir:

Oyun: Sorun çözme biçimi olarak çevresel deney yapma kapasitesi.

Performans: Doğaçlama ve keşif amaçlı alternatif kimlikleri benimseme yeteneği

Simulasyon: Yorum yapma yeteneği ve gerçek dünya süreçlerini model alan dinamikler inşa etme

Benimseme: Medya içeriğini anlamlı olarak yeniden düzenleme

Çoklu Görev: Çevreyi tarama ve odağı ince detaylara taşıma

Dağıtık Kavrama: Zihinsel kapasiteyi artırma ve anlamlı olarak etkileşime girme yeteneği

Ortak Amaç: Bilgiyi bir merkezde toplama ve ortak bir amaç doğrultusunda başka notlarla karşılaştırma yeteneği

Yargı: Çeşitli bilgi kaynaklarının güvenliğini ve geçerliliğini sorgulama yeteneği

Medya Gezintisi: Çoklu kiplerle bilgi ve hikâye takip etme yeteneği

Ağ Oluşumu: Bilgiyi yayma, sentezleme ve araştırma yeteneği

Müzakere: Çeşitli toplumlar arasında seyahat etmek ve alternatif normları fark etme, saygı duyma ve kavrama yeteneği (2009, s. 13-14).

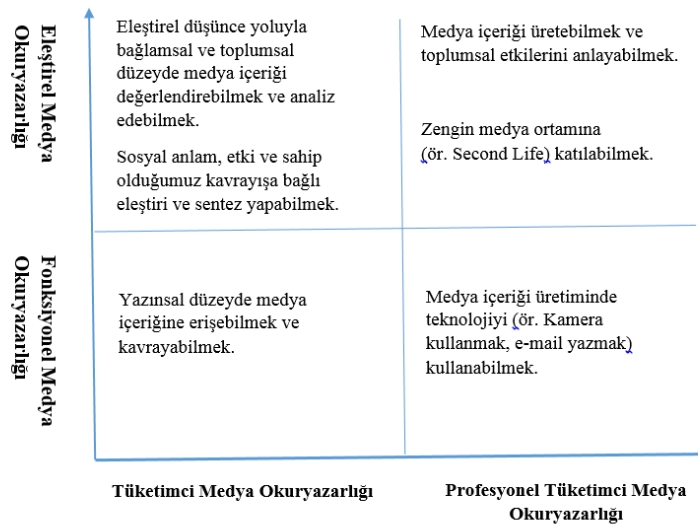
Bireylerin indirgemecilikten uzak bir çalışma alanına müdahil olduğu geniş bir yetkinlik anlayışı doğmaktadır. Jenkins (2009)'e göre yeni medya ekolojisine katılacak on bir temel yeteneğin şartlı listesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yeteneklerin tanımlanması mevcut öğrenimin gözden geçirilmesiyle oluşturulmuştur. Bu yeteneklerin katılımcı kültür oluşturması amaçlanmaktadır. Yukarıda belirtildiği gibi, bu yetenekleri öğrenmek gençleri kamuda, sosyal ve ekonomik yaşamda katılımcı yapacaktır. Kısacası Jenkins bu yeteneklerin, gençlerin katılımcı kültür kanalıyla gelecekte eşit katılımcı olmaları için gereken yeteneklerle donatılacağını iddia etmektedir. Ayrıca bu yetenekler bireyleri, okullarda ve okul sonrası programlarda söz konusu sosyal yeteneklere ve kültürel yetkinliklere yöneltmek adına uygulanabilecek aktivitelere teşvik etmektedir. Bu aktiviteler kapsamlı bir liste oluşturmakla beraber yeni medya eğitimi için kazanılması gereken yeterlilikleri içermektedir. Yeni medya okuryazarlığı kullanıcıların daha fazla sistematize ve yaratıcı düşünmesini sağlayacak alternatif bir yolun da önünü açmaktadır.

2. 3. 6. Yeni Medya Okuryazarlığı Alanında Diğer Çağdaş Çalışmalar

Bu bölümde yeni medya okuryazarlığı kuramcılarını dışında yeni medya okuryazarlığı olgusunu odağına alan bazı çalışmalar irdelenecektir. Bu çalışmaların seçilmiş olmasının nedeni yeni medya okuryazarlığı alanında öncü çalışmaların ekseninde ama farklı açılardan medya okuryazarlığı konusunu irdelenmiş olmalarıdır.

Yeni medya okuryazarlığı olgusunu üretim-tüketim pratikleri içerisinde değerlendiren çalışma Jing Wu Chen ve arkadaşlarından tarafından ortaya atılmıştır. Yeni medyanın teknik ve sosyo-kültürel özelliklerini de göz önünde bulundurmaları ve yeni medya okuryazarlığını işlevsel ve eleştirel bir boyutta değerlendirdikleri için bu bölümde detaylı inceleneceklerdir.

Yeni medya okuryazarlığı olgusunu dikey ekseninde 1) işlevsel medya okuryazarlığı (*functional media literacy*) ve 2) eleştirel medya okuryazarlığı (*critical media literacy*) ile yatay ekseninde 1) tüketici medya okuryazarlığı (*consuming media literacy*) ve 2) üretici tüketim (üreten-tüketici) medya okuryazarlığı (*prosuming media literacy*) olmak üzere dört boyuta uzanan bir çerçevede tanımlamıştır (2011, s. 86).

Şekil 4. Yeni Medya Okuryazarlığı Çerçevesi (2011) Chen, D., T., Wu, J. ve Wang, Y. M. (2011). Unpacking New Media Literacy. *Journal on Systemics, Cybernetics and Informatics*, 9(2), 84-88.

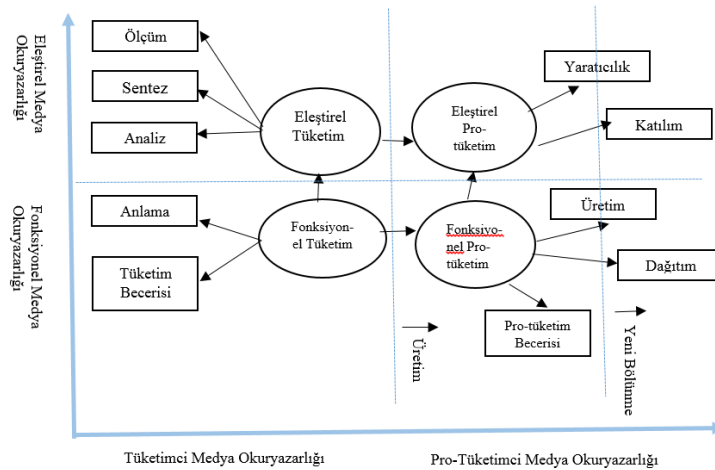
Üre-tüketim (*prosuming*) terimi Alvin Toffler'in, 1980 yılında yayınladığı *Üçüncü Dalga* isimli kitabında *producer* (üretici) ve *consumer* (tüketici) kelimelerinin birleştirmesiyle ortaya çıkmıştır. Toffler'in ileri sürdüğü haliyle üretüketici yani

prosumer kavramı, üretici ile tüketici arasında oluşan ve mesafenin azalmasıyla tüketicinin üretimin bir parçası olması şeklinde özetlenebilecek olan bir döneme işaret etmektedir. Günümüzde yeni medya da özellikle sosyal medya platformlarında tüketim boyutu ve üre-tüketim boyutu birbiri ile iç içedir. Örneğin bir birey medyada bir içerik oluşturabilmek yada bir yorum yapabilmek için önce başkalarının yarattığı içeriği okumak ve anlamak zorundadır.

İşlevsel ve eleştirel medya okuryazarlığı ile üretim ve üre-tüketim medya okuryazarlığının boyutları yukarıdaki grafikte olduğu gibi birbiri ile kesişen dört tip yeni medya okuryazarlığı ortaya çıkartmıştır. Bunlar işlevsel tüketim (*functional consuming*), eleştirel tüketim (*critical consuming*), işlevsel üre-tüketim (*functional prosuming*), eleştirel üre-tüketim (*critical prosuming*) aşamalarıdır.

Yeni medya okuryazarlığının sosyo-kültürel çerçevede değerlendirilmesi gerektiğini iddia eden bir çalışma da Ling Lee ve arkadaşları tarafından düzenlenmiştir. Çalışmada Web 2.0'nın, insanların web sayfalarını okuyup bu sayfalara içerik üretebildikleri, yorum yapabildikleri, birbiri ile etkileşimlerini arttıran özelliklerini de içerecek şekilde geliştirildiğini iddia etmektedir. Bu bölümde Lee ve arkadaşlarının yeni medyanın hangi boyutlarla anlaşılması gerektiği hakkındaki görüşleri üzerinde durulacaktır.

“Dolayısıyla medya okuryazarlığı kavramı, hem eleştirel bir biçimde okumayı hem de aktif olarak iletişim ortamına katılımı, yani üretimi vurgulamaktadır” (2015, s. 85). Ayrıca bu çalışmada Yeni medya okuryazarlığı kavramı: klasik okuma yazma, görsel-ışitsel okuma-yazma, dijital bilgi ve bilgi okuma yazma olarak tanımlanmıştır.

Şekil 5. Yeni Medya Okuryazarlığını Yeniden Tanımlamak (2013)Ling, T.,B., Li, J.Y., Deng, F., ve Lee, L. (2013). Understanding New Media Literacy: An Explorative Theoretical Framework. *Journal of Educational Technology & Society*, 16(4),160-170.

Yeni medyanın teknik ve sosyo-kültürel özelliklerine bakıldığında, bireylerin yeni medya ortamlarında kendilerini ifade ettikleri görülmektedir. Bu anlamda yeni medya okuryazarlığı, eleştirel bakış açısından beslenen bir takım yetkinlikleri kapsamaktadır. Bu yetkinlikler, bireylerin medya içeriklerinin güvenilirliğini sorgulama, eleştirme ve itiraz etme yeterliliğini sağlamaktadır. Medya içeriği üretmek/oluşturmak için gerekli teknik beceriler kümesi de Şekil 5'teki göstergelerden biridir. Bu gösterge faaliyetleri bilgiyi yaymak için kullanır. Bu gösterge, medya içeriğini çoğaltmak (kısmen veya tamamen) için yapılan işlemleri içerir. Medya içeriğini tüketmek için gerekli olan bir dizi teknik beceri ve medya içeriğinin anlamını metinsel düzeyde kavrayabilme bu göstergelerin diğer kazanım çıktıları arasındadır.

Araştırmanın bu bölümünde ilk kısımlarda, geleneksel medyadan yeni medyaya uzanan değişimlerin tartışmalarına yer verilmiştir. Medya yapısındaki değişimin medya kullanım pratiklerindeki değişimlerle orantılı olduğu tartışmalarından yola çıkarak medya okuryazarlığındaki değişimlerin gerekli olduğu ifade edilmiştir. Yanı sıra yeni medya kullanım pratikleri açısından kullanıcıların gündelik yaşam pratikleriyle doğrudan ilişkili olduğunu ve yeni medya okuryazarlığının bu noktadaki vurgulanmıştır. Bu bölüm yeni medya kavramının kendisine odaklanılarak, yeni medya tamlamasındaki yeninin ne olduğu tartışmalarına yer verilmektedir. Ayrıca bölümde yeni medya okuryazarlığı kuramları ve kuramcıları detaylı olarak irdelenmektedir. Yeni medya okuryazarlığı alanında yapılmış çalışmaların detaylı şekilde incelenmesi değişen okuryazarlığın gerekliliğini ve farklı bakış açılarını görmek adına önemlidir.

3. BÖLÜM

YETİŞKİN EĞİTİMİ VE YETİŞKİN YENİ MEDYA OKURYAZARLIĞI

Bu bölümün ilk kısmında, Eğitim Bilimleri temelinde yetişkin eğitimi yaklaşımları yer almaktadır. Yetişkin eğitiminin kuramsal/kavramsal tartışmaları ışığında yeni medya okuryazarlığı olgusunun hangi çerçevede değerlendirileceği, yetişkin yeni medya okuryazarlığına uygun eğitim modeli ya da kuramının hangisi olması gerektiği tartışılacaktır. Devam eden kısımlarda yetişkin yeni medya okuryazarlığı alanında yapılmış/yapılmakta olan Avrupa ve Türkiye'deki aktörlerin çalışmalarına yer verilecektir. Söz konusu aktörlerin çalışması incelenirken betimsel içerik çözümlemesi yöntemi kullanılmıştır. Çözümlemeler tablolar biçimindeki kategorize edilmiş ve tablo yorumlarına yer verilmiştir. Bu bölümün en son kısmında ise yetişkin medya okuryazarlığı eğitiminin nasıl olması gerektiği tartışmaları ve yetişkin yeni medya okuryazarlığı konusu hakkında yapılması gerekenlerin tartışma alanları yer almaktadır.

3. 1. YETİŞKİN EĞİTİMİNDE TEMEL YAKLAŞIMLAR

Malcolm Shepherd Knowles'ın (1996) yetişkin tanımı, yetişkin eğitimi alanında en çok kabul görendir. Ona göre yetişkinler, kendi yaşamından sorumlu olduğunu algılayabilen, kendi davranışları hakkında belirli beklentileri olan bireylerdir. Yetişkinlerin belirli bir eğitim anlayışı çerçevesinde gerçekleşen öğretim süreci Androgoji olarak tanımlanmıştır. Knowles, (1984)'a göre ise bu terim, “yetişkinlerin öğrenmesinde bilginin paylaşımcı ve çoğulcu yapısını inşa etmeye yardımcı olmak” anlamına gelmektedir. Öte yandan yeni medya teknolojilerindeki gelişmeler toplumsal, ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarda değişime neden olmaktadır. Bu dönüşüm çerçevesinde bilgi edinme becerilerinin de yenilenmesi gereksinimi açığa çıkmıştır (1984, s. 351).

Yetişkin eğitimi, öncelikli olarak yetişkin bireylerde davranış değişikliği yapılabileceği varsayımına dayanır (Bergevin, 1967, s. 45). Duman'a göre, yetişkinlerde henüz ortaya

konmamış yaratıcı bir potansiyel vardır(2006, s. 12). Bu potansiyel geleneksel öğrenme süreç ve fırsatlarıyla engellenmiş durumdadır. Yetişkinlerin kendini yapıcı ve yaratıcı bir şekilde ifade edebilmesi özgür ve demokratik bir toplumun temellerini oluşturmaktadır.

Duman (2006)'a göre, yetişkin eğitiminde üstünde durulması gereken nokta bu eğitimin programlı bir şekilde sürekliliğini sağlayabilmektedir. Bergevin (1967)'e göre yetişkin eğitimi felsefesi şu şekildedir:

1. Toplumun ihtiyaç duyduğu bilgi ve beceri düzeyine sahip yetişkinler oluşturmak
2. Yetişkinlerin toplumsal ilerlemeyi sağlayacak bilgi ve karşılaştıkları sorunların üstesinden gelme becerilerini arttırmak
3. Toplumun gereksinim duyduğu bilgi, görgü, beceri ve yeterlik düzeyine sahip bir yetişkinler toplumu oluşturmak
4. Yetişkinlere kendini ifade etmenin etkili yollarını öğretmek, kendi sınır ve yeteneklerini keşfetmelerine yardımcı olmak,
5. Yetişkinlere toplumsal yaşamla ilgili eleştirel bir perspektif kazandırmak ve böylelikle demokratik yaşam bilincini geliştirmek gibi öğeler bulunmaktadır (1967).

Bu maddeler ışığında yetişkin eğitiminin yaşam boyu öğrenme ilkesini temel aldığı söylenebilir. Bu ilkeye göre bireyler gelişen toplumsal dinamikler karşısında, bilgi edinme becerilerini yenilemelidir. Bu gereksinimler doğrultusunda yaşam boyu öğrenme terimi işlevsel hale gelmiştir. Bireyin bilme becerisini, gelişen günün koşullarına göre geliştirebilmesi için eğitim ve öğrenim yaşam boyu devam etmelidir (Celep,2003). Başka bir deyişle yetişkin eğitimi, yaşam boyu devam eden bir etkinliktir. Yaşam boyu eğitim, bireyin kişilik sosyal ve mesleki alanda gelişimini hedefleyen sürekliliği yaşam süresince sağlanan geniş bir kavramdır. Yetişkin eğitimi bireylere sosyo-ekonomik katkılar sağlamaktadır. Yetişkinler, uygun eğitim modelleriyle sağlık ve çevre sorunlarına karşı duyarlı, boş zamanlarını yönetebilen, mesleki yaşam kalitesini yükseltebilen, tüketici hak ve hizmetlerini bilen, sosyal becerilerini geliştiren ve kişisel güvenliği konusunda hassaslaşan bir düşünme biçimini kazanabileceklerdir.

Literatürde “yetişkin hangi yöntemle öğrenir?” sorusuna çeşitli şekillerde yaklaşan birkaç temel eğitim modeli bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla Davranışçı, Bilişsel, Yapısalcı, Radikal, İlerlemeci, Dönüştürücü, İnsancıl ve Sosyal Öğrenme kuramı şeklinde sıralanabilir.

Davranışçı kuram temel olarak uyarıcı ve tepki arasındaki bağa bakar. Bu literatürde öne çıkan isimler Watson, Thorndike, Skinner, Hull, Guthrie, Tolman ve Pavlov'dur (Inglis,1997, s. 13). Davranışçı kuramı temel alan araştırmacılar organizmayı harekete geçiren iç ve dış olayları incelemektedir. Uyarıcı karşısında kişide meydana gelen psikolojik ve fizyolojik değişimleri ise tepki bağlamında incelerler. Davranışçı kurama göre eğitimi alan kişi ancak deneyimleyerek öğrenir. Pekiştirme ve tekrar edinilen bilgilerin kalıcılığını sağlamak adına önemlidir. Bütün davranışların esası olan uyarıcı bir davranışa bağlıdır. Bu bağın zayıflaması ya da kuvvetlenmesi ise bireyin duyduğu hazza bağlıdır. Doğru davranış tekrarlanırsa aradaki bağ kuvvetlenir (Ünlühisarcıklı, 2013, s. 99). Başka bir deyişle öğrenme faaliyetinin gerçekleşmesi için birey, öğrenmeye karşı hazır hale getirilmelidir. Birey ne kadar çok tekrar yaparsa, öğrenmenin kalıcılığı o kadar sağlam olur. Uygun olarak kullanıldığında ise davranışın tekrarı kuvvetlenir.

Bilişsel kuramın öne çıkan isimleri Max Wertheimer, Wolfgang Kohler, Kurt Koffka, Piaget ve Kurt Lewin'dir. Bilişsel kuram felsefesine göre öğrenme, “insanın hafızasında meydana gelen zihinsel faaliyetlerin bir bütünüdür” (Özad, 2016, s. 89). Başka bir deyişle, bireyin yaşadığı toplumu keşfetmek ve bu faaliyeti anlamlandırmak için yapılan içsel faaliyetlerin bir bütünüdür. Bireyler dışarıdan aldıkları duyumları kendisinde dönüştürerek yaşantılarına katarlar. “Birey sahip olduğu bilgileri bir süreç içinde işleme alır. Bu birey, kendisinde bulunan deneyimleri bu süreç içinde kullanır, sorunları çözmeye çalışır, sorunları çözerken eksik olan bilgilerini tamamlamaya çalışır ve sonuçta öğrenmeyi tamamlar” (Lindeman, 1926, s. 42). Bireyler Bilişsel Kuramda, bireyin içinde bulunduğu ve değerlerini taşıdığı sosyo-kültürel yapılardan etkilenmesi olasıdır:

Dünya parça parça uyaranlar şeklinde değil bir bütün halinde algılanır. Kısacası birey, öğrendiği bilgileri birkaç farklı ortamda kullanırsa kalıcı izli davranış değişiklikleri oluşturmaya başlar. Birey, bilgileri belli bir takım süzgeçlerden geçirerek zihnine getirmektedir. Bilişsel kuramın temsilcilerinden Piaget'e göre, insan zihni kendisine ulaşan her şeye anlam bulmaya çalışan dinamik bir bilişsel yapıdır (Özden, 2000, s. 25).

Yapısalcı kuram ise yaparak-yaşayarak öğrenme, yaratıcılık yeteneğinin geliştirilmesi, işbirliği içinde öğrenme, öğrenci-merkezli öğretim ve bireysel öğretim yaklaşımlarını içermektedir. Yapılandırmacılıkta bilginin yapılanması ve doğru şekilde aktarılması söz

konusudur (Perkins, 1999, s. 8). Yapısalcı kuram temel anlamıyla öğrenenin bilgiyi yapılandırmasına ve geliştirmesini hedeflemektedir. Geleneksel yöntemlerde bilgi öğretmenden öğrenciye dikey düzlemde aktarılır. Öte yandan bu tür bir bilgi alımı, bilgiyi yapılandırmakla ilişkili değildir. Yapısalcı kurama göre öğrenen yeni bir bilgiyle karşılaştığında, öncesindeki bilgi birikimi ve tecrübesine dayanarak karşısındaki veriyi açıklamaya çalışır. Böylelikle kendi zihni ile çevresi arasında güçlü bir bağ kurar (Brooks ve Brooks, 1993, s. 9).

Yapısalcı kuramda bilgiyi araştırma ve analiz etme ön plana çıkmaktadır. Öğrenen yetişkinin aktif rol aldığı bu yaklaşımda temel mesele sadece verilen bilgiyi almak değil aksine fikir geliştirme, paylaşma, öğrenme sürecine birebir katılmaktır. Başka bir deyişle öğrenenin çevresiyle olan etkileşimi esastır. Bu anlayışa göre yetişkinler bilgiyi olduğu gibi kabul etmezler aksine verileri analiz ederek, eleştirel bir göz geliştirirler. Edindikleri her bilgiyi önceden yapılanmış bilgi birikimine eklerler ve böylelikle yeni bilgiyi var olan bilgi birikimiyle doğru bir şekilde bütünleştirirler.

Yapısalcı yaklaşımına göre bazı varsayımlar aşağıdaki gibidir:

1. Bilgi, deneyimden yapısallaşır.
2. Öğrenme, dünyanın bireysel yorumudur.
3. Öğrenme bir aktivitedir.
4. Öğrenme, gerçek yaşantılarda meydana gelir (Meriam, 1999).

Radikal eğitim modelinde öne çıkan isimler Antony Gramsci (1970) ve Paulo Freire (1997)'dir. Bu model, eğitimin yetişkini özgürleştireceğini savunur. Dolayısıyla özgür bireyin gelişimini sağlayacak, egemen grubunun tahakkümünü kırarak bir eğitimin modeli geliştirmek temel meselesidir. Bu eğitim modeli, öğrenenlerini sürekli değişen hegemonya araçlarına karşı kendilerini savunabilecek bilgi ve becerileri kazanmalarını hedefler. Gramsci, eğitimin devrimci yönüyle ilgilenir. Ona göre sosyal hegemonyanın bir parçası olmayan, statükoyu güçlendirmeyen bir okul sosyal değişimi tetikleyecektir. Okulu mevcut hegemonyayı sağlamlaştıran kurumlar arasında gören Gramsci, radikal bir eğitim anlayışının rıza üretim mekanizmasının değiştirebileceğini ileri sürmüştür. Gramsci'ye göre eğitim kavramı, praxis⁸ felsefesiyle yakından ilişkilidir. Bu nedenle eğitimi, önceden verili olan bir pedagoji çerçevesinde değerlendirmeyiz. Gramsci'ye göre,

---

⁸Praxis teriminin içeriğinde insanın kendi dünyasını yaratan, sınıf bilincinin yükselten, özgürleştiren eylemler barındırmaktadır.

okuryazarlık sosyokültürel hegemonyayı sürmesi için gerekli olan bir kontrol aracıdır. Bu nedenle karşı hegemonya alanı yaratımında, eleştirel fikirlerin iletiminde kullanılacak politik okur-yazarlık öğretilmelidir. Bu amaç doğrultusunda, yaşama aktif olarak katılan, organik entelektüel yetiştirebilecek, devlet yasasıyla meşru kılınmış egemen sınıf düzenine karşı çıkan radikal bir pedagojik metot izlenmelidir.

Freire (1991), *Ezilenlerin Pedagojisi* adlı çalışmasında insanların üzerinde yaşadıkları dünyayı dönüştürmek için düşünmesi ve eyleme geçmesi gerektiğini vurgulamıştır. Freire radikal eğitimi içselleştiren bireylerin, itaati kabul etmeyeceklerini aksine otoriter rejimlere karşı yaratıcı güçlerini geliştirmek isteyeceklerini belirtir. Ona göre radikal eğitim, yetişkinleri baskıcı eğitim anlayışına karşı yıkıcı bir tavır geliştirecekleri becerileri kazandırır. Dahası, bu yetişkinler egemen sınıfa hizmet eden eğitim anlayışının yerine alternatif bir eğitim modeli ortaya koyacaklardır. Dolayısıyla sadece eleştirel dil geliştirmeyecek aynı zamanda toplum için herkesi özgürleştirecek bir eğitim modeli ortaya koyma imkânı sağlayacaktır.

İlerlemeci görüş eğitim alanında Lindeman, Bergevin, Blakely gibi isimler bulunmaktadır (Dewey, 1997, s. 33). Bu isimlere göre dünya kitaplardan değil doğayı gözlemleyerek ve onunla etkileşime geçerek öğrenilir. Bireylerin beceri ve yeteneklerini ortaya koymaları için öğrenme öğrenci merkezli olmalıdır. Lindeman (1926) özgürlükçü bir eğitim anlayışının toplumları ve kültürleri demokratik bir çerçevede ilerlettiğini ileri sürmektedir. Bu anlayışta birey içinde yaşadığı toplumun bir parçasıdır. Öğrenme gereksinimi de içinde yaşanan çevre tarafından belirlenir. Çevre bireyi belirlerken, gelişmekte olan birey de çevresini etkilemektedir. Dolayısıyla özgürlükçü, deneyim merkezli bir eğitim anlayışıyla yetişen bireyler toplumsal sorunların çözümünün temelini oluşturmaktadır. Başka bir deyişle ilerlemeci model, bireyleri öğrenmede etkin kılmayı amaçlar. Onları pratik bilgilerle donatmak, edindikleri bilgileri yaşam deneyimlerinde kullanırmak ve işbirliğine dayalı çözümler üretebilecek bilgi ve becerileri kazandırmak temel hedeftir.

Dönüştürücü öğrenme kuramında Mezirow (1991) ve Taylor (2000)'in çalışmaları öne çıkmaktadır. Bu kuram, öğrenme sürecinin bilişsel sürecini incelemektedir. Kuramcılar, öğrenme deneyiminin zihinde ve gündelik hayatta nasıl bir anlam oluşturduğunu araştırırlar. Dönüştürücü kuramın öncülerinden Mezirow, bu öğrenim biçiminin yetişkinleri gündelik yaşam pratiklerinin anlamlarını gözden geçirmeye, bakış açılarında

eleştirel perspektifi yerleştirmeye yönelttiğini iddia etmektedir. Yetişkinin dünyayı yorumlamak için kullandığı mercek dönüştürücü öğrenme kuramının odak noktasıdır. Yetişkinlere eleştirel düşünme becerisi kazandırmak isteyen bu kuram için hem süreç hem çıktı önemlidir. Yetişkinlere gündelik hayatta anlam oluşturma sürecine rehberlik eden varsayımlar ve fikirler dönüştürücü eğitim modeliyle eleştirel şekilde incelenebilmektedir. Bu eğitim süreci içinde yetişkinin bilinç yapısında daha kapsayıcı, seçici ve geçirgen kısacası dönüştürülmüş yeni bir bakış açısı oluşacaktır. Öte yandan Taylor, Mezirow'un ileri sürdüğü bu kurama yöneltilen eleştirileri derlemiştir(2000, s. 56). Dönüştürücü öğrenme kuramına yöneltilen eleştirilerde bu kuramın, yetişkin eğitimci rolünü fazlasıyla vurgulandığı belirtilmektedir. Eğitimcinin öğrenen üzerindeki etkisinin müdahaleci olduğunu ileri süren bu çalışmalar, dönüştürücü öğrenmenin beklenmeyen etik sorunlar ortaya koyabileceğini söylemektedir. Öte yandan, Taylor, öğrenmenin farklı demografik özelliklere sahip yetişkinler için aynı şekilde gerçekleşmediğini vurgulamaktadır. Öğrenme sürecinin öğrenenin yaşı, cinsiyeti, sahip olduğu sosyokültürel kodları da kapsadığını belirtmektedir.

Yetişkin eğitimindeki bir başka yaklaşım insancıl (hümanist) görüştür. Bu görüşe göre insan özünde iyidir (Guilford,1967, s.3). Eğitim bu özü ortaya çıkarabilir, daha iyi bir yaşamı, özgür bir bireyi mümkün kılar. İnsancıl yaklaşıma göre eğitimin temel amacı öz yönelimli ve aydın sorumluluğu yetiştiren, kendini gerçekleştirmek isteyen bireyler yetiştirmek olmalıdır. Öğrenme bu noktada bireyseldir. İnsancıl görüş bireyin kendisini geliştirme kapasitesinin sınırsız olduğunu vurgular.

Sosyal öğrenme kuramı ise çevresel etmenlerin bireyin davranışındaki etkilerine bakmaktadır. Bandura (1997) tarafından ortaya konan bu kurama göre çevresini izleyen bireyler onlara göre sonucu anlamlı olan bir davranışı izleyerek bu davranışı model olarak alırlar. Bu süreç ise dikkat, bekleme, motor üretim, güdüleme öğelerinden oluşmaktadır. Birey model alınacak davranışa ilgisini yöneltir ardından ve bu davranışın sembolik kodlarını zihninde tekrarlar. Daha sonra fiziki yetenekleri bu kodlara geribildirim sunar ve kişi kendini bu davranış doğrultusunda güdüler. Bandura bu kuramı daha çok çocuk eğitimi üzerinde geliştirmiştir. Aynı zamanda anne, baba, öğretmen, medya gibi birçok modelin çocukların davranışı üzerindeki etkisini araştırmıştır. Öte yandan günümüzde yapılan çalışmalarda sosyal öğrenme kuramı

yetişkin eğitimine bütünleşmiştir (Özad, 2016, s. 93). Bu çalışmalar yetişkinlerin de başkalarını izleyip model alma şeklinde davranış biçimleri gerçekleştirdiğini ileri sürmektedir. Başka bir deyişle sosyal öğrenme kuramı, yetişkinlerin öğrenmeye açık olduğunu vurgulamaktadır. Yetişkin eğitimi literatürde çocuk eğitiminden ziyade kendine özgü bir eğitim alanı olarak ortaya konmuştur. Bu alanda öne çıkan kuramların incelenmesi, yeni medya okuryazarlığı için uygun olan öğrenim kuramı hakkında bir tartışma yürütmeyi mümkün kılmıştır.

3. 1. 1. Öğrenim Kuramlarının Yetişkin Yeni Medya Okuryazarlığı Bağlamında İncelenmesi

Günümüzde yeni medya teknolojilerindeki gelişmeler, ekonomik, sosyal, teknolojik ve siyasal alandaki değişimleri tetiklemenin yanı sıra bilgi edinme ve öğrenme biçimlerini değiştirmektedir. Bununla birlikte, kazanılan deneyimin öncekilerle birleşip aktarılma biçimleri de bu bağlamda dönüşmektedir. Yetişkin bireylerin bu hızlı değişime uyum sağlamaları ve yaşamlarının bu değişimden olumsuz etkilenmemesi için yeni medya okuryazarlığı gereklidir. Kullanıcı ve aktif öğrenme merkezli medya ortamları geleneksel eğitim kuramlarını da yetersiz bırakmaktadır.

Medya yapısındaki değişimler, okuryazarlık anlayışımızı, alışkanlıklarımızı, kültürel ve bilişsel süreçlerimizi değiştirmektedir. Bu süreçte ortaya çıkan sosyal ve kültürel becerilerimiz yeni medya araçları ile beraber yeni bir oluşuma girmiştir. Yeni olan aslında ne cihazın kendisi ne de içinde bulundurduğu uygulamaların çeşitliliği ya da farklılığıdır. Yeni olan bilgi edinme biçiminin kendisidir. Yeni medyanın çalışmanın ikinci bölümde bahsedilen özellikleri onun sadece iletilerin tüketildiği değil medya ürünlerinin üretildiği ve paylaşıldığı bir ortam olduğunu gösterir. Bu bağlamda geleneksel medya okuryazarlığının yerini yeni medya teknolojilerini kapsayan uygulama eksenli okuryazarlık almıştır.

Yeni medyanın aygıt temelli kullanımların yanı sıra sosyo-kültürel, demokratik katılım süreçleri, yurttaşlık, eleştirel düşünme gibi birçok yapısal özelliği de bulunmaktadır. Bu temeller ve özellikler ışığında kullanıcıların, katılım/üretim gerçekleştirdiği yeni medya ortamlarına dair bilgi ve beceriler kazanması gerekmektedir. Bu gibi durumlar yeni

medya okuryazarlığı eğitiminin göz ardı edilmemesi gerektiğini göstermektedir. Başka bir deyişle, gelişen yeni medya teknolojileri ile birlikte yeni medya okuryazarlığına duyulan ihtiyaç giderek artmaktadır. Yeni medya teknolojilerin hızla gelişmesi/değişmesi bireyleri iletişim sürecinde yeni medya platformlarını kullanmaya itmektedir. Bu sebeple okuryazarlık biçiminin değiştiğini söylemenin yanı sıra her yeni medya kullanıcısının yeni medya okuryazarı olmadığını söylemek mümkündür. Yeni teknoloji dilini öğrenmek ve bu dili yaygınlaştırmak günümüz dinamikleri içinde anlamlı bir fark yaratacaktır. Bir önceki kısımda tartışılan eğitim modellerinden bazıları, yetişkin bireylere yeni medya dilini kazandıracak, böylelikle yetişkinlere içinde yaşadıkları toplumun gelişmesine, değişmesine uyum sağlamalarına ve kendilerini geliştirme olanakları sunacak eğitim modelini ortaya koymak anlamında zihin açıcı olacaktır.

Bu çalışmaya göre yeni medya okuryazarlığı dönüştürücü, ilerlemeci, yapısalcı ve radikal, insancıl ve sosyal öğrenme kuram içeriklerine uygun bir bağlam taşımaktadır. Bunun nedenleri açıklanmadan önce diğer öğrenim kuramlarının neden uygun olmadığı açıklanmalıdır. Öncelikle davranışçı kurama göre, insan davranışları çevresel etkenlerin belirlediği tepkiler ve koşullanmalar toplamıdır. Bu eğitim programının hedefinde ölçülebilir davranış değişikliği bulunmaktadır. Bu noktada ise eğiticinin rolü öğrenenin rolüne baskın durumdadır. Davranışçı eğitim modeli daha çok mesleki eğitimlerde, çalışanları kurumları entegre etmeyi amaçlayan eğitsel etkinliklerde karşımıza çıkmaktadır. Kullanıcı deneyiminin esas olduğu bir yeni medya okuryazarlığı modeli için bu kuram işlevsel değildir.

İkinci olarak Bilişsel kuram yetişkinlere yaşamı bir bütün olarak algılamayı öğretmektedir. Bu yaklaşıma göre uyarıcılar anlamlı parçalar şeklinde tek tek incelenmemekte, anlam parçalarının birleşmesinde aranmaktadır. Yeni medya okuryazarlığında ise eğitim modeli bir bütün olarak önem taşısa da yeni medya dolayimli ortamların hepsi kendi başlarına önem arz etmektedir. Dolayısıyla bilişsel kuramın kurduğu parça- bütün ilişkisi yeni medya okuryazarlığı modeli için geçerli değildir.

Bu çalışmanın önerdiği yeni medya okuryazarlığı modeli için temel alınabilecek öğrenim kuramları sırasıyla dönüştürücü, yapısalcı, radikal, ilerlemeci, insancıl ve

sosyal öğrenme eğitim kuramlarıdır. İlk olarak yeni medya okuryazarlığının özgül bağlamına uyan kuram dönüştürücü öğrenim kuramıdır. Bu eğitim modelin yetişkinlerin gündelik hayatlarındaki anlam oluşturma süreçlerine bakmaktadır. Öte yandan bu eğitim modeli tam da bu noktada, öğrenenlerin anlam oluşturma kodlarına eğitimcinin doğrudan uygulayabileceği doğrudan müdahaleyi meşru kılabilir. Yeni medya ortamlarının gündelik yaşam pratikleriyle örtüşmesi ve öğrenmeyi gündelik bilgi olarak şekillendirmesi bu kuramın, yetişkin yeni medya okuryazarlığı eğitimine uygun olduğunu göstermektedir.

Yetişkin yeni medya okuryazarlığı eğitimine uygun olan bir diğer kuram ise yapısal kuramdır. Yapısal eğitim kuramı bilginin, yetişkinin öğrendiğinden daha katmanlı olduğunu ileri sürer. Bilginin dışarıdan pasif bir şekilde alınmadığını, birey tarafından etkin olarak yapılandırıldığını söyler. Anlamli öğrenme, bağlamsal öğrenme, düşünmeyi öğrenme gibi kavramlar yapısal anlayış içinde kullanılmaktadır. Yeni medyanın aygıt temelli kullanımların yanı sıra sosyo-kültürel, demokratik katılım süreçleri, yurttaşlık, eleştirel düşünme gibi birçok yapısal özelliği de bulunmaktadır. Bu temeller ve özellikler ışığında kullanıcıların, katılım/üretim gerçekleştirdiği yeni medya ortamlarına dair bilgi ve beceriler kazanması gerekmektedir. Bu nedenle, öğrenenin deneyim kazanmasını, bu deneyimi eleştirel perspektiften değerlendirip önceki deneyimleriyle bağlantı kurmasını temel alan bu yaklaşım yeni medya okuryazarlığı için kullanılabilir.

Yetişkin eğitimi alanındaki ilerlemeci görüş de çalışmanın önerdiği yeni medya okuryazarlığı anlayışına uygundur. Bu tezin ikinci bölümünde bahsedildiği üzere yeni medya ortamları etkileşimseldir. Sunuluş sırasının sabit olduğu geleneksel medyanın aksine kullanıcı medya nesnesiyle etkileşime girebilmektedir. Etkileşim sürecinde kullanıcı hangi unsuru görüntüleyeceğini, hangi yolu takip edeceğini seçebilir. Böylelikle kullanıcı ilgili çalışmanın eş yazarı haline gelir. İlerlemeci görüş de eğitimin ancak etkileşim yoluyla gerçekleşebileceğini ileri sürer. Bireyler dış dünyayla etkileşim kurarak içinde buldukları toplumu yeniliklere, ilerlemeye ve değişime açık demokratik bir düzeye taşıyabilirler.

Eğitim alanındaki radikal eğitim modeli, toplumda kökten bir değişim yaratmayı amaçlamaktadır. Yetişkinlere politik okuryazarlık ve siyasi bilinç kazandırmak böylelikle onlarda özerk birer kimliğin oluşumunu sağlamak bu görüşün temel

meselesidir. Bu çalışmanın önerdiği yeni medya okuryazarlığı eğitimi de bireye içinde yaşadığı toplumsal gerçekliğe eleştirel olarak bakabilme, kendisini ve toplumu dönüştürme yönünde kapasite geliştirme olanağı tanımaktadır. Baskıcı eğitim kodlarına karşı duran bu görüş bu nedenle çalışmanın bağlamına uygundur.

İnsancıl öğrenme kuramı, yetişkinlerin aldıkları çeşitli eğitimlerin ortak hedefinin kendini gerçekleştirmek olduğunu ileri sürmektedir. Yeni medya ortamları, kullanıcılarına medya içeriğini kendileri türevli içerik oluşturmaya imkân sağlarken ve diğer kullanıcılarla etkileşim kurabilmek yeni medya teknolojilerini nasıl kullanabileceklerini konusunda beceri eğitimine imkân sunmaktadır. Yeni medya ortamları fikirlerin ve enformasyonların dolaşımı konusunda kullanıcılara neredeyse sınırsız olanak sağlarken; kullanıcılar yeni medya ortamlarını daha fazla katılabilmekte, siyasi/kültürel alanlarda ve hakları için mücadele etmektedir. Dolayısıyla, insancıl öğrenme kuramı yeni medya okuryazarlığı için işlevseldir.

Son olarak, sosyal öğrenme kuramı da aynı şekilde yeni medya okuryazarlığı için işlevseldir. İzleyerek ve model alarak öğrenmenin yetişkinler için de geçerli olduğunu söyleyen bu yaklaşım yeni medya okuryazarlığının yayılımcı etkisi için önemlidir. Yeni medya teknolojilerin hızla gelişmesi/değişmesi bireylerin iletişim sürecinde yeni medya platformlarını kullanmasını gün geçtikçe elzem hale getirmektedir. Bu sebeple okuryazarlık biçiminin değiştiğini söylemenin yanı sıra her yeni medya kullanıcısının yeni medya okuryazarı olmadığını söylemek mümkündür. Yeni medya okuryazarı olmayan yetişkinler için eleştirel düşünebilen, sağlıklı ve bilinçli okuryazar bireylerin davranışlarını model olabilir. Bireyler gelişime ve değişmeye açık, katılımcı davranışları toplumun diğer kesimleri için anlamlı olduğu ölçüde tekrar edilebilir. Nitekim Özad da yetişkin bireyler için sosyal öğrenme kuramının medya okuryazarlığı çerçevesinde işlevsel olduğunu ileri sürmektedir (2016, s. 89-98).

Yeni medya okuryazarlığı isteğe bağlı bir olgu ya da seçmeli bir eğitim değil, dijital yurttaşlığın temel bir parçası olarak bir model olmalıdır. Başka bir deyişle, yeni medya okuryazarlığı yetişkinler için bir yaşam boyu öğrenme programlarına dönüştürülmelidir. Yeni medya okuryazarlığının yaratmak istediği bireyler, hayatı sorgulayarak yaşayan, olaylara eleştirel bakabilen, kendini ifade edebilen girişken bireylerdir. Ayrıca yeni medya okuryazarlığı eğitimi almış olan bireylerin, yeni medya iletilerine karşı

değerlendirme/analiz etme ve yorumlama edimleri gerçekleşmiş olur. Aynı zamanda, bireyler medya metinlerindeki iletileri bağlamlarıyla birlikte değerlendirebilecekler ve farkındalıklarının artması mümkün olacaktır. Yeni medya okuryazarlığı için uygun bulunan eğitim kuramları da yukarda açıklanan nedenler dolayısıyla dönüştürücü, yapısalcı, ilerlemeci, insancıl, sosyal öğrenme ve radikal eğitim anlayışı olarak sıralanmaktadır.

3. 2. YETİŞKİN OKURYAZARLIĞI VE YETİŞKİN MEDYA OKURYAZARLIĞI ALANINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

Yeni medya okuryazarlığı dünyanın çeşitli bölgelerinde değişik zamanlarda ele alınmıştır. Bazı bölgelerde veya kıtalarda ilk iletişim araçlarının otaya çıkmasıyla eş zamanlı olarak başlamıştır. Bazı bölgelerde ise medya okuryazarlığı çalışmaları günümüzde bile pasif ve ihmal edilen bir eğitim eksikliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kısımda, temelde tartışılacak olan Avrupa ve Türkiye’de yetişkin yeni medya okuryazarlığı alanında çalışmaları bulunan aktörlerdir. Uluslararası düzlemde ise her bölgeden aktörlere etki etmiş çalışmaları olan UNESCO’dur. Bu aktörlerin yetişkin yeni medya okuryazarlığı alanında yapmış/yapılmakta olduğu çalışmalar irdelenecektir.

3. 2. 1. Avrupa’da Yetişkin Yeni Medya Okuryazarlığı

Bu kısımda Avrupa’nın farklı ülkelerinde farklı programlar eğitimler ve projeler dolayımı olarak yetişkin yeni medya eğitimi ile ilgili öğretim programlar, projeler, araştırmalar/uygulamalar ya da yaşam boyu öğrenme çerçevesinde yapılan çalışmalar ele alınmıştır.

Avrupa Birliği’ne bağlı yapılmış çalışmalara ek olarak, Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi vb. kurumlar, birlikler, programlar/projeler, medya okuryazarlığı konusunda Avrupa kıtası dâhilinde ve haricinde dikkat çekici çalışmalar yapmıştır. Avrupa’nın medya okuryazarlığı alanında yaptığı çalışmalar 80’li yıllara kadar uzanmaktadır. 1982 yılında Grunwald’de düzenlenen “Uluslararası Medya Eğitimi Sempozyumu” düzenlenmiştir. Sempozyumda, medya okuryazarlığı eğitiminin gerekliliğini sonuç bildirgesinde belirtmiştir. Bu bildirmede medya okuryazarlığı

eğitiminin gerekliliği savunulmaktadır. Söz konusu bildirgenin sonuç maddeleri aşağıdaki gibidir:

- 1) Medya kullanıcıları arasında eleştireliliğin gelişmesini sağlayacak bilgi, beceri ve tutumları geliştirmek amacıyla, okul öncesinden üniversite düzeyine ve yetişkin eğitime kadar, kapsamlı eğitim programlarını başlatmak ve desteklemek. İdeal olarak bu programlar medya ürünlerinin ve analizini, yaratıcı ifade araçları olarak medyanın kullanılmasını, medya kanallarının etkili kullanımını ve katılımı içerir.
- 2) Bilgilerini ve medyaya dair kavrayışlarını artırmak için öğretmenlere yönelik eğitim programları düzenlemek; uygun öğretim yöntemleriyle onları donatmak.
- 3) Medya eğitimi yararına, psikoloji, sosyoloji ve iletişim bilimleri alanlarında araştırma ve geliştirme etkinliklerini özendirme.
- 4) UNESCO tarafından da öngörülen ve kararlaştırılan medya eğitiminde uluslararası işbirliğini özendirmeyi hedefleyen eylemleri desteklemek ve güçlendirmek (Binark ve Bek, 2007, s. 52).

İlk çalışmaların içeriği ve sonuçları bakımında geleneksel medya okuryazarlığına yönelik olsa da daha sonraki çalışmalar yeni medya teknolojilerine doğru olmuştur. Nitekim Avrupa’da yapılan çalışmalar 2000’li yıllardan sonra yeni medya teknolojilerine odaklanmıştır. Enformasyon toplumu ve aktif yurttaşlık temellerine dayanan “Dijital Okuryazar Avrupa” sloganıyla yola çıkmıştır. Aynı yılın mart ayında yapılan Lizbon Zirvesi’nde E-Avrupa’yı yaratma konusundaki stratejiler belirlenmiştir. Lizbon Zirvesi’nde belirlenen temel ilkeler ise: “İnsana Yatırım” ve “Yaşam Boyu Öğrenme” nin desteklenmesidir (Pekman, 2016, s. 42).

Avrupa’da yapılan/yapılmakta olan son dönem çalışmaların ana çerçevesi; dijital okuryazarlık ve medya okuryazarlığıdır. Dijital okuryazarlık, AB’nin enformasyon ve iletişim teknolojisi (*Information and Communications Technology ICT*) politikasında yer almaktadır ve Avrupa yurttaşlarının büyükten küçüğe herkesin yeni medya teknolojilerini kullanabilmesi, söz konusu teknolojiden yararlanabilmesini kastetmektedir (Pekman, 2016, s. 40).

Öte yandan, AB kurumsal bakışı içinde yeni medya teknolojilerine yönelik kullanım becerisi veya söz konusu teknolojilere erişme olanağı gibi bir yaklaşım yerine hem geleneksel medyayı hem de yeni medyayı kapsayarak eleştirel bir bakışa sahip olan yaklaşımı içermektedir. Bu yaklaşımlar doğrultusunda Avrupa Komisyonu, AB’ye üye

ülkeler görsel-işitsel üretim ve dağıtımını geliştirmeyi amaçlayan projeler yapmıştır. Çevrimiçi *internet okuryazarlığı* şunları amaçlamaktadır (EU, 2007, s. 7-8):

1. Çevrimiçi içeriği eleştirel olarak değerlendirebilecekleri araçlarla kullanıcıları güçlendirmek,
2. Dijital yaratıcılık ve üretim becerilerini geliştirme ve telif hakkı sorunlarını farkındalığa teşvik etme,
3. Bilgi toplumunun faydalarından daha az ayrıcalıklı bölgelerde yaşayanlar kadar sınırlı kaynaklar yada eğitim, yaş, cinsiyet, etnik köken yüzünden dezavantajlı olan kişiler, engelli kişiler (e-erişilebilirlik) de dâhil herkesin yararlanmasını güvence altına almak,
4. Arama motorlarının nasıl çalıştığına yönelik (örneğin cevabın önceliklendirilmesi) farkındalığı arttırmak ve arama motorlarını daha iyi kullanmayı öğrenmek.

Avrupa medya okuryazarlığı araştırmalarına ve projelerine öğretmenleri, genç önderleri, ebeveynleri ve çocuk bakıcılarını dâhil etmiş ve toplumun tüm bireyelerine yönelik çalışmalar yapılmasını sağlamıştır. Bu bağlamda Avrupa'daki çalışmalar yeni medya okuryazarlığı konusunu uygulamalı bilgiye, eğitime ve eğitimsel araçlara dönüştürerek çocukların ve yetişkinlerin küresel bir medya kültüründe yaşamaya hazırlanmalarına ve söz konusu kültürü öğrenmelerine yardımcı olmayı hedeflemiştir.

3. 2. 1. 1. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kuruluşu (*UNESCO*)

UNESCO, medya ve bilgi okuryazarlığı alanında karar yetkisine sahip olan, politika yapıcı bir kurumdur. Medya ve bilgi okuryazarlığı politikaları ve stratejileri hazırlama esaslarının geliştirilmesi, küresel bir çerçeve sözleşmesinin eklenmesi, Medya ve Bilgi Okuryazarlığı Üniversitesi Ağını kurma, Birleşmiş Milletler Medeniyetleri İttifakı ile işbirliği içindedir. UNESCO'nun öncülüğünde medya okuryazarlığı alanında birçok çalışma yapılmıştır. Bu kısımda UNESCO'nun medya okuryazarlığı alanına nasıl eklemlendiği ve yetişkin yeni medya okuryazarlığı alanında yaptığı çalışmalara yer verilmiştir.

UNESCO insanlara bilgi medya okuryazarlığı programlarıyla eleştirel algı, değerlendirme ve kişisel veya profesyonel yaşamlarında bilgi kullanımı yeteneklerini ve

becerilerini kazandırmaya odaklanır. Aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerin medya ve haber uzmanlarının eğitimi ve yaşam boyu öğrenmelerini hedef alır.

Bilgi Okuryazarlığı ve Medya Okuryazarlığı geleneksel olarak farklı alanlar olarak görülmektedir. UNESCO'nun stratejisi bu iki alanı (bilgi, beceri ve tutum) olarak gündelik ve iş hayatı için bir araya getirmektir. Bilgi okuryazarlığı kullanılan teknolojilere bakmaksızın kütüphaneler, arşivler, müzeler ve internet gibi her türlü medyayı ve diğer bilgi sağlayıcıları değerlendirir. Bu noktada UNESCO öğretmenlerin, bilgi okuryazarlığının eğitim sürecindeki önemine duyarlı hale getirilmesi, bilgi okuryazarlığının öğretmenlerin eğitim yöntemleriyle bütünleştirilmesine uygun pedagojik yöntemler, müfredat ve kaynaklar sağlamalarına yardımcı olmaktadır.

Devam eden süreçte UNESCO'nun medya okuryazarlığı ilgili diğer çalışmalar aşağıdaki gibidir:

- 1) 1983 yılında Ürdün'de "Eğitim Sürecinde Öğretmenlerin Kitle İletişim"
- 2) 1990 yılında Toulouse'ta "Medya Eğitiminde Yeni Yönelimler" konferansı,
- 3) 1999 yılında Viyana'da "Medya ve Dijital Çağ İçin Eğitim" konferansı,
- 4) 2002 yılında Seville'de "Gençler İçin Medya Eğitimi" semineri,
- 5) 2007 yılında Paris'te yapılan birleşim ve Riyad'da Ortadoğu için yapılan ilk "Uluslararası Medya Eğitimi" konferansı.

UNESCO, ülkeleri savunmacı ve korumacı medya okuryazarlıktan yerine eleştirel farkındalık merkezli bir eğitim benimsenmesi gereğini savunur. Bu görüşler temelinde medya okuryazarlığı eğitimi amacının, öğrenciyi korumacı bir yaklaşım yerine, medya metinlerini değerlendirme ve analiz etme becerisi kazanması gerekliliği vurgulanmıştır.

Medya ve Bilgi Okuryazarlığı, günlük hayatımızda bilgi ve medyanın başlıca rolü olarak bilinmektedir. Yurttaşların, medya ve diğer bilgi sağlayıcıların işlevlerini anlamalarına, içeriğini eleştirel olarak değerlendirebilmelerine imkân tanır. Nitekim yeni medya okuryazarlığı da kullanıcılara bilgi ve medya içeriğinin kullanıcı ve üreticisi olarak bilinçli kararlar vermelerine imkân verdiği için, ifade ve bilgi özgürlüğünün temelinde yatmaktadır. Bu bağlamda UNESCO'nun medya okuryazarlığı olgusunu ele aldığı beş temel yasa bulunmaktadır.

Şekil 6. UNESCO Medya Okuryazarlığı Beş Yasası⁹

Bu temel beş yasa, medya ve bilgi okuryazarlığı temeli ile yurttaşların hak ve ifade özgürlüğü olgularıyla birlikte şekillenmiştir. Bu anlamda medya kullanıcıları tarafından üretilen içeriğin, eşitliği ve sürdürülebilirliğini temel alan bu yasalar şu şekilde ifade edilebilir:

Yasa 1

⁹Görselin orijinal dili korunmuştur. Görselin çeviri hali kullanılmıştır.
http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/Events/mil_five_laws_english.png.
Erişim Tarihi: 09.06.2017

Bilgi, iletişim, kütüphaneler, medya, teknoloji, internet bununla birlikte diğer bilgi sağlayıcı formları eleştirel sivil katılımı ve sürdürülebilir gelişimde kullanılmak içindir. Önem sırası açısından eşittirler ve hiçbirisi diğerinden daha çok amacına uygun değildir.

Yasa 2

Her yurttaş bilgi üreticisidir ve bir iletiye sahiptir. Kendilerini ifade etmek adına ve yeni bilgilere ulaşmak adına desteklenmelidir. Medya okuryazarlığı eşit derecede tüm kadınlar ve erkekler içindir ve insan haklarının bağlantı noktasıdır.

Yasa 3

Bilgi ve iletiler her zaman tarafsız ve önyargıdan arınmış değildir. Medya okuryazarlığı hakkındaki kavramsallaşma, kullanım ve uygulama bu gerçeği tüm yurttaşlar için şeffaf ve anlaşılabilir kılmalıdır.

Yasa 4

Her yurttaş, yeni bilgiyi ve iletiyi bilmek, iletmek ve yaptığının farkında olmanın yanı sıra bile ifade etmek, kabul etmek ister. Yurttaşların bu haklarından tasarruf verilmemelidir.

Yasa 5

Medya ve bilgi okuryazarlığı bir kereliğe mahsus değildir. Bu canlı ve dinamik bir deneyimdir ve süreçtir. Bu süreç erişim, değerlendirme, belirleme, kullanım, üretim, teknoloji, medya ve bilgi içeriğinin iletimi gibi kavramları kapsadığında biter.

UNESCO okuryazarlığının desteklenmesi için yayıncılara yönelik kılavuzların sağlanması medya ve bilgi okuryazarlığı öğretmen meditatifliğinin hazırlanması, uluslararası işbirliğinin kolaylaştırılması gibi medya ve bilgi okuryazarlığı kapsamlı bir strateji ile medya ve bilgi okuryazarlığı olan toplulukları ortaya çıkaran, projeler yürüten ve kararlar alan uluslararası bir kuruluştur.

Tuğba Asrak Hasdemir UNESCO'nun medya okuryazarlığı eğitimi faaliyetlerini şu şekilde özetlemiştir:

Medya okuryazarlığının, yalnızca, resmi eğitim alan gruplarla sınırlanmaması, toplumun farklı kesimlerinin de medya okuryazarlığı eğitimine dâhil edilmesi anlayışı giderek hâkim olmaktadır. UNESCO'nun “Herkes İçin İletişim” programını hatırlatan, “Herkes İçin Medya Okuryazarlığı¹⁰” başlığı altındaki bu çalışmalara yakın dönemden bir örnek olarak, 2010 yılının sonunda Brüksel’de yapılan konferans verilebilir. “Yaşam boyu iletişim eğitimi” şiarıyla, bu eğitimde görev alan aktörleri bir araya getirmeyi amaçlayan konferans, çalışmalarını, 18 Ocak 2011 tarihli, “Yaşam Boyu İletişim Eğitimi İçin Brüksel Bildirgesi” ile sonuçlandırmıştır (2013, s. 87).

3. 2. 1. 2. Uluslararası Medya Eğitimi Birliği (*Mentor International Media Education Association*) Mentor¹¹

Uluslararası Medya Eğitim Birliği (MENTOR) 2002’de UNESCO tarafından desteklenerek kurulan, medya eğitiminde bundan böyle sadece profesörlerin ve eğitimcilerin değil aynı zamanda iletişimcilerin ve görsel-işitsel düzenleyici otoritelerin ve ebeveynlerin de dâhil edilmesi gerektiğine karar veren bir birliktir. UNESCO'nun desteğiyle Mart 2003'te Selanik'te ilk çalışma gerçekleştirilmiştir. Atölyenin sonuçları aşağıdaki gibidir:

- 1) Orta öğretim öğretmenlerinin öğretim kapasitelerini geliştirmek için genel bir müfredat,
- 2) Müfredatı mikro düzeyde (ulusal) ve makro düzeyde (bölgesel) bütünleştirecek stratejik bir program,
- 3) Çevrimiçi eğitim için bir web sitesinin yapısı.

Daha sonra Uluslararası Medya Eğitimi Birliği (*Mentor Association*), Mayıs 2004'te Barselona Medya Eğitim Atölyesi sırasında kurulmuştur. İkinci atölyenin katılımcıları, aşağıdaki konuların gündeme getirildiği, UNESCO Medya Eğitimi eylem planını hedeflerini arasına koymuştur:

¹⁰Herkes İçin Medya Okuryazarlığı Programı detayları için bakınız:

(<http://www.declarationdebruxelles.be>)

¹¹Uluslararası Medya Eğitimi Birliği detayları için bakınız: <http://www.mediamentor.org>

- 1) Medya eğitim müfredatının farklı seviyelerde ve çeşitli yöntemlerde Bir araya getirilmesi (resmi, gayri resmi, temel) (*formal, informal, basic*),
- 2) Çeşitli iletişim stratejileri aracılığıyla medya eğitiminin önemi ve ihtiyacı hakkında kamuoyunun farkındalığının sağlanması; iyi uygulamaların yaygınlaştırılması, girişimler ve katılım, gösteri projeleri, görsel-işitsel etki programları, kamu kampanyaları vb.
- 3) Eğitimciler ve iletişimcilerin platformlarının teşvik edilmesi,
- 4) Bölgesel ve uluslararası bağlamlarda kullanılabilecek medya eğitimi için destekleyici öğretim materyalleri hazırlamak,
- 5) Medya eğitimini, bilgi toplumunu güçlendirmek ve görsel-işitsel ve iletişim sistemlerini düzenlemek için temel bir unsur olarak tanıtmak¹².

Mentor hedefleri arasında medya eğitimi girişimlerini geliştirmek, teşvik etmek; medya eğitiminde uluslararası gelişimlere destek vermek; medya eğitimi projelerini araştırma ve sonuçlarını ortaya koyma gibi eğilimler mevcuttur. Yaptığı çalışmalar arasında *Media Education: A Kit for Teachers, Students, Parents and Professionals*¹³ isimli eğitim kiti bulunmaktadır. Söz konusu eğitim kiti, kısmen, UNESCO tarafından başlatılan ve Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen Mentor projesinin bir ürünüdür. 2006 yılında editörlüğü Divina Frau-Meigs tarafından hazırlanan bu eğitim kiti aşağıdaki soruların cevaplarını bulmaya yönelik hazırlanmıştır:

- 1) Medya eğitimi nasıl olmalıdır?
- 2) Kimin vermesi gerekir?
- 3) Bir müfredat nasıl olmalıdır?
- 4) Okulların ötesinde, aileler bu konuda bir söz sahibi mi?
- 5) Profesyoneller dâhil olabilir mi ve nasıl?
- 6) Medya, medyanın yararları ve sınırlamaları ile uğraşmak için hangi stratejileri benimser?

¹²Uluslararası Medya Eğitimi Birliği MENTOR detayları için bakınız: <http://www.mediamentor.org/en/ma-from>

¹³A Kit for Teachers, Students, Parents and Professionals detayları için bakınız: <http://www.mediamentor.org/en/content/%E2%80%9Cmedia-education-a-kit-for-teachers-students-parents-and-professionals%E2%80%9D>

Media Education: A Kit for Teachers, Students, Parents and Professionals eğitim kitinde aileler için bir kısım ayrılmıştır. Ebeveynlerin ve bakıcıların, televizyonu ve diğer medyaları çocuklarıyla yapıcı bir şekilde izleyebilmelerini sağlayacak fırsatlar ve durumlar üretmektir. Aileler tarafından geliştirilecek farklı etkinlikler önermektedir. Medyayı gözlemlemeye, onları daha iyi anlamaya ve mümkünse veya gerekli görüyorsa bu yeterliliklerin geliştirilmesine imkân sağlamaya teşvik eder (s. 55-75). Yaşam boyu öğrenmenin önemini vurgulayan çalışma, eğitimciler ve iletişimciler arasında sistematik bir işbirliğinin gerekliliğini iddia etmektedir (s. 80). Ayrıca eğitim kitinin aileler için el kitabı isimli alt bölümlerinde 1) Ailedeki Değişim 2) Ebeveyn (kendi kendine) Eğitimi 3) Küçük Ekranda Aile Portrelerini Belirleme gibi başlıklar da bulunmaktadır.

3. 2. 1. 3. Avrupa Komisyonu (*European Commission*)¹⁴

Avrupa Komisyonu (*European Commission Media Literacy*)¹⁵ 2000'li yıllarda medya okuryazarlığı olgusuna yönelmiştir. Bu bağlamda Avrupa Birliği, görsel-işitsel korumacı yaklaşımı temelli medya okuryazarlığı politikasında zaman içerisinde vazgeçmiş eleştirel teorinin temellerine uygun çalışmalar yapmaya başlamıştır.

*Güvenli internet Artı Programı*¹⁶, internet ve diğer çevrimiçi teknolojilerini güvenli kullanımı destekleme amacını taşımaktadır. Çocuk istismarı görüntülerinden ırkçılığa kadar uzanan yasadışı ve zararlı içerikle mücadele konularına odaklanmaktadır. Söz konusu programın hedefi ebeveynleri ve öğretmenleri güvenli internet araçlarıyla güçlendirmektir.

Avrupa Komisyonu'nun yetişkin yeni medya okuryazarlığı programlarından en önemlisi *E-Öğrenme (Elektronik öğrenme)*¹⁷ Programıdır. Bu program yeni medya teknolojileri dolayimli olarak yeni bilgi ve becerilerin edimine teşvik etmektedir. Yaşam boyu öğrenmeyi vurgulamak ve bilgiyle yönetilen toplumların katılımı desteklemek için

¹⁴ Avrupa Komisyonu ile ilgili detaylı bilgi için bakınız: <http://ec.europa.eu/>

¹⁵ Avrupa Medya Okuryazarlığı Komisyonu hakkında detaylı bilgi için bakınız: https://ec.europa.eu/culture/policy/audiovisual-policies/literacy_en

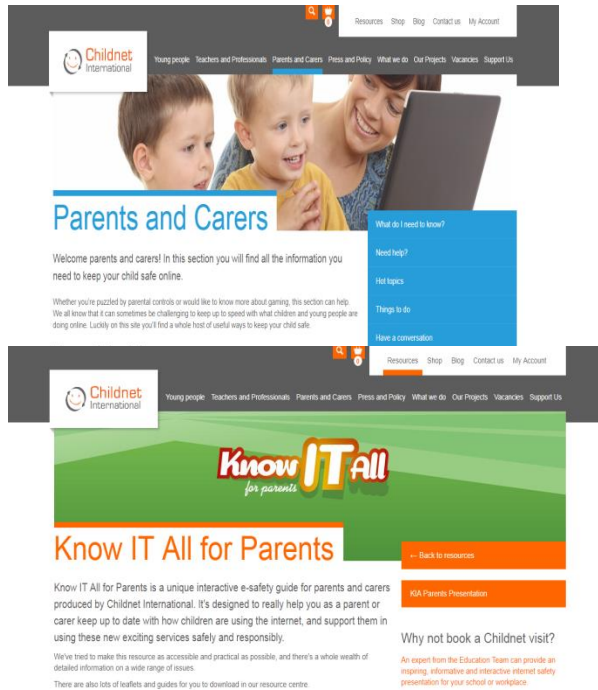
¹⁶ *Güvenli internet Artı Programı* detayları için bakınız: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:124190b>

¹⁷ http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme_en

gerekli dijital okuryazarlığın bir ihtiyaç olduğunu iddiasındadır. Bu program sayesinde birçok yetişkin yeni medya eğitimi projesi gerçekleştirmiştir.

3. 2. 1. 4. Uluslararası Çocuknet (*Childnet International*)¹⁸

Childnet, Avrupa Komisyonu Microsoft, Facebook, UK Safer Internet Centre gibi birçok kuruluş tarafından desteklenen uluslar arası bir yapıya sahiptir. Childnet'in amacı, interneti çocuklara güvenli bir yer haline getirmeye yardımcı olmaktır. Bunun için dünya çapında çalışmalar yapmaktadır. Ayrıca çocukların, gençlerin ve yetişkinlerin interneti yapıcı bir biçimde kullanmalarına olanak sağlamak için etkinlikler geliştirir. Diğer bir amacı ise internet okuryazarlığı konusunda sivil toplum örgütlerine, ebeveynlere, öğretmenlere ve bakıcılara tavsiyelerde bulunmaktır. *KnowIt All for Parents*¹⁹ Childnet International tarafından ebeveynler ve bakıcılar için üretilen bir etkileşimli e-güvenlik kılavuzudur. Ebeveynlere veya bakıcılara, çocukları interneti nasıl kullanmaları gerektiğini ve bu yeni hizmetlerin güvenli ve sorumlu bir şekilde nasıl kullanılacağını öğretecek şekilde tasarlanmıştır.

Şekil 7 ve Şekil 8. Childnet-int ve Know It All for Parents Web Ara yüzleri

¹⁸ Uluslar arası Çocuknet detaylı bilgi için bakınız: www.childnet-int.org

¹⁹ <http://www.childnet.com/resources/know-it-all-for-parents>

*Kidsmart*²⁰ okullar, gençler, ebeveynler ve sivil toplum kuruluşları için hazırlanmış bir internet güvenlik programıdır. Fakat site içindeki bağlantıların hepsi Childnet'e yönlendirilmiş durumdadır. Bu programların hedef gruplarında ise öğretmenler, çocuklar ve ebeveynler bulunmaktadır.

3. 2. 1. 5. Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Programı (*EU Kids Online*)²¹

EU Kids Online²² Programı, Avrupa Komisyonu Daha Güvenli Artı Programı tarafından desteklenen, çocukların ve ailelerin yeni medya ortamlarını güvenli bir şekilde kullanmalarını sağlayan ve yeni medya ortamlarını nasıl kullandıklarına dair araştırmalar yapan kapsamlı bir çalışmadır. EU Kids Online 33 Avrupa ülkesini kapsayan uluslararası bir araştırma ağıdır. Çevrimiçi risk ve güvenliğine odaklanarak, çocukların yeni medya kullanma şekliyle ilgili soruşturmayı koordine etmeyi ve söz konusu yeni medyaya teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın koordinatörü Sonia Livingstone'dır. İlk aşaması 2006 yılında başlanan araştırma 18 ülke olarak başlamıştır. 2018 yılında 33 ülke ile dördüncü aşamada devam eden projenin hedef kitlesi her ne kadar çocuklar ve eğitim kurumları olarak zannedilse de aile bireyleri ve yetişkinlerin hatta yurttaşların tamamını ilgilendirdiği belirtilebilir. EU Kids Online projesi çocukların, çevrimiçi etkinliklerde karşılaşılabileceği riskleri önlemede ve azaltmada, ebeveyn denetiminin önemine dikkat çekmektedir. Bu projede ebeveynlerin, çocuklarının internet ortamdaki faaliyetlerini denetlemesi ve karşılaştığı riskler ya çevrimiçi güvenlik konusunda çocuklarına yardım etmesi gerektiğini belirtir. Bu yüzden projenin sonucunda ebeveynlerin, internetin riskleri ve güvenli kullanımı konularında yeterli donanıma sahip olması gerektiği sonucunda ulaşılmıştır.

²⁰Kidsmart Programı detayları için bakınız: <http://www.kidsmart.org.uk/parents/>

²¹ Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesinin detayları için bakınız: www.eukidsonline.net

²²<http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/Home.aspx>

- İnternet'te şüpheli gördüğüm içerik hakkında kiminle konuşabilirim?

- Aileniz veya güvendiğiniz bir yetişkenle konuşabilir ya da yardım hattını (0312 582 82 82) arayarak rahatça konuşabilirsiniz.

- Ailemi güvenli İnternet kullanımı hakkında bilinçlendirmek için daha fazla bilgiye nereden ulaşabilirim?

- Çocuklar için özel olarak hazırlanmış güvenli İnternet kullanımı ile ilgili kılavuza www.guvenliweb.org.tr/e_kilavuz/ bağlantısından ve ebeveynler için hazırlanmış kılavuza www.guvenliweb.org.tr/anneBabaKilavuz/ bağlantısından ulaşabilirsiniz.

Ebeveynler için ipuçları:

- Çocuklarınızla konuşun; internette ne yaptıklarını size göstermelerini isteyin. Güvenlik için temel unsur iletişimdir.
- İnternet güvenliği ile ilgili çıkan son haberleri www.guvenliweb.org.tr bağlantısından takip edin.
- İnternetteki birçok tehlike teknoloji ile değil, tavır ve tutumlarla ilgilidir. Çevrimiçi ve çevrimdışı dünyanızdaki en iyi yol gösterici hayat tecrübenizdir.

Avrupa Çevrimiçi Çocuklar II *Hep Beraber Güvenli İnternet İçin Çalışalım* El Broşürü²³

Avrupa Çevrimiçi Çocuklar II (*EU Kids Online II*) projesine Türkiye de dâhil olmuştur.2009 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nden araştırmacılar vasıtasıyla katılmıştır. Projede:“İnternete erişim ve kullanım, kullanıcıların İnternet uygulamaları, risk deneyimleri, ebeveyn kontrolü ve bir dizi psikolojik, sosyal, sağlık ve eğitsel” konulara odaklanılmıştır(EU Kids Online, 2009).

Söz konusu araştırmanın Türkiye bulguları şu şekildedir:

Ebeveynlerin çocuklarının internet kullanımına aracılık ve müdahale etme durumu en düşük olan ülkelerden biri %73'lük oranla Türkiye'dir. Türkiye'de çocukların %60'ı okulda İnternet'e bağlanırken, %51'i İnternet kafeleri kullanmaktadır. Ev dışı kullanım nedeniyle, ebeveynler çocuklarının İnternet

²³Avrupa Çevrimiçi Çocuklar II *Hep Beraber Güvenli İnternet İçin Çalışalım* El Broşürü detayları için bakınız: <http://www.cocugasiddetionluyoruz.net/wp-content/uploads/Turkey.doc.pdf>.

kullanımını denetleyememektedir. Buna karşılık, çocukların %78'i, internetle ilgili en az bir konuda öğretmenlerinden yardım aldıklarını söylemektedirler (Avrupa ortalaması %83'dür).

Bu projede iddia edilen ana tartışma odağı ebeveynler çocuklarına olan güvenini zayıflatmadan, çocukların (gençler dâhil) nadir de olsa karşılaştıkları zararlı tecrübelerle yapıcı bir şekilde cevap verme konusunda kendilerini teşvik etmelidir. Ebeveynlere, ebeveyn kontrolleri dizisinden daha fazla yararlanmak için cesaret verilmesi gereklidir; bunun için kullanımı kolay, özenle uyarlanmış, uygun fiyatlı araçlar gerekecektir.

3. 2. 1. 6. Digilitey²⁴

Digilitey, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Bilim ve Teknoloji Kurumu tarafından desteklenen *HORIZON 2020 The EU Framework Programme for Research and Innovation*²⁵ programının uygulama ve araştırma projelerinden biridir. Projenin yürütücüleri arasında Jackie Marsh bulunmaktadır. Projenin amacı, küçük çocukların yeni medya çağındaki dijital okur-yazarlığı ve çoklu uygulamaları anlamalarını sağlayacak ve bu alandaki gelecek araştırmalar için uyumlu bir Avrupa gündemi oluşturacak disiplinler arası bir ağ oluşturmaktır. İlk dönem araştırmacılar gelecekteki çalışmaları için kapasite geliştirecek ve bu alandaki Avrupa'nın lider konumunu daha da güçlendirecektir. Müzelerin, kütüphanelerin ve topluluk alanlarındaki ebeveyn desteği, ilk yıllardaki okullaşma ve gayri resmi eğitim ile ilgili politika ve uygulama üzerinde etkili olmasını sağlamak için politika yapıcılarla ortaklık kurulması sağlanması amaçlanmaktadır. Bu durum, Avrupa'daki küçük çocukların yeni medya okuryazarlık becerilerini ve gelecekteki kapasitelerini arttırmaya yönelik çok yönlü bir yaklaşımı betimlemektedir.

Ayrıca bu projenin amaçları arasında, 0-6 yaş grubundaki çocukları ebeveynlik yapanlara ya da başka bakıcılara, yeni medya teknolojileri ile alakalı gerçekçi ipuçları ve püf noktaları sunma vardır. Benzer şekilde proje ebeveynlere ve bakıcılara,

²⁴ Digilitey projesinin detayları için bakınız: <http://digilitey.eu/>

²⁵ HORIZON 2020 The EU Framework Programme for Research and Innovation Programı detayları için bakınız: <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/what-horizon-2020>

çocuklarının dijital etkinliklerinde, birlikte kullanma, birlikte yaratma ve arabuluculuk gibi yollarla kendilerine güvenen kullanıcılar yaratmayı hedeflemektedir.

3. 2. 1. 7. Avrupa İzleyiciler Çıkarları Derneği EAVI (*Media Literacy for Citizenship*)²⁶

Avrupa İzleyiciler Çıkarları Derneği EAVI - Brüksel'de kayıtlı olan, medya okuryazarlığı ve tam vatandaşlığı savunan uluslararası kar amacı gütmeyen bir kuruluştur. EAVI, Avrupa Komisyonu adına medya okuryazarlığını tanımlamak ve ölçmek için yapılan temel çalışmaları yürüten bir merkezdir. 28 farklı ülke ve 20 farklı dilde çalışmalar yapmaktadır.

EAVI, vatandaşların medyada okuma, yazma ve kamusal hayata katılma imkânı veren girişimlerin benimsenmesini desteklemektedir. EAVI, yurttaşların ve tüketicilerin medya alanındaki çıkarlarını destekleyen herkesin birleştirme sürecini kolaylaştırmak için yaratılmıştır.

Avrupa'da tam ve aktif yurttaşlık, medya okuryazarlığı becerilerine giderek daha fazla bağımlıdır. Bu nedenle, Avrupa'yı sorumlu medya kullanıcıları olarak güçlendirerek, EAVI aslında sağlıklı, demokratik ve daha uyumlu bir toplum hedefine doğru çalışmaktadır.

EAVI, lobicilik, konferanslar, ağ oluşturma, araştırma, medya okuryazarlığı odaklı projeler, iyi uygulamaların geliştirilmesi ve gençlerin eğitime özel bir dikkat göstererek kaynakların çevrimiçi içeriğinin üretilmesi yoluyla Avrupa alanında vatandaşların menfaatlerini temsil etmektedir.

EAVI amaçları²⁷:

1. Tam yurttaşlık ve medya okuryazarlığını teşvik etmek,
2. Medya kullanımında en iyi uygulamaların geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması,
3. AB kurumlarını medya politikası paydaşları olarak kullanarak vatandaşların çıkarlarını ilerletmek.

²⁶Avrupa İzleyiciler Çıkarları Derneği detayları için bakınız: <https://www.eavi.eu/>

²⁷EAVI amaçlarının detayları için bakınız: <https://eavi.eu/about-us/>

Medya ve demokrasi merkezi, kar amaçlı olmayan yurttaş gazeteciliğini ve medya okuryazarlığını destekleyen, katılımcı demokrasinin gereklerine uygun bilinci oluşturmaya yönelik kurulan bir merkezdir. Hedefleri arasında, kamu sağlığı, ekonomik adalet, çevresel sürdürülebilirlik ve insan hakları gibi konuların merkezinde medya okuryazarlığı vardır. Toplumun her kesiminden insanı medya okuryazarı olması amacıyla açık içerik üretimine teşvik etme amacını da taşımaktadır. *Beceri Eğitimi* yurttaş gazetecilerin ve etkinlikçi grupların en iyi uygulamaları ve başarı hikâyelerini paylaşmalarına olanak sağlayan çalışmaların yer aldığı bölümdür.

3. 2. 1. 8. Pan European Game Information (*PEGI Online*)²⁸

Pan Avrupa Oyun Bilgisi, Pan European Game Information²⁹ (*PEGI Online*), Avrupa Komisyonunun desteği ile kurulmuştur. Programın kuruluş amacı, Avrupa'daki gençlere uygun olmayan oyun içeriğinden daha iyi korunmalarını sağlamak ve bu ortamlarda ebeveynlerin riskleri ve potansiyelini anlamalarına yardımcı olmaktır. Programın asıl hedef grubu ebeveynlerdir. Ebeveynlerin çocuklarına uygun içerikler konusunda bilgilendirmeyi amaçlayarak yaş ve durumlarına göre tavsiyeleri sunmaktadır. Yeni medya teknolojilerindeki uygunsuz veya tehlikeli olanı belli kurallara bağlı kalarak yok etmeye çalışan bir programdır. Programın *Aileler İçin Güvenlik İpuçları*³⁰ kısımlarında şu şekilde bilgiler yer almaktadır:

- 1.Çocuklarınızı, diğer oyunculara kişisel ayrıntılar vermemelerini uyarın,
- 2.Eşlik etmedikçe, çocuklarınızı diğer oyuncularla tanışmamalarını söyleyin,
- 3.Çocuklarınızın oyun web sitelerindeki etkinliklerini izleyin,
- 4.Çocuklarınızdan zorbalık, tehdit veya kötü dil, rahatsız edici içeriğin sergilenmesi veya oyun dışında tanışma davetiyeleri gibi konularda rapor vermelerini teşvik edin ve hatırlatın,
- 5.Uygunsuz davranışları, bu sitedeki geribildirim sayfasını kullanarak veya konsollarda veya oyunların web sitelerinde belirli şikâyet mekanizmalarını kullanarak rapor edin,

²⁸ Pan Avrupa Oyun Bilgisi detayları için bakınız: www.pegionline.eu

³⁰ Aileler İçin Güvenlik İpuçları programı detayları için bakınız: <http://www.pegionline.eu/en/index/id/234/>

6.Oyun içindeki herhangi bir şey veya gelişme şekfli iletişimini keser veya çocuğunuzun çevrimiçi kimliğini değiştirirseniz sizi rahatsız eder.

3. 2. 1. 9. Avrupa Medya Okuryazarlığı Merkezi (*ECML European Center of Media Literacy*)³¹

İlk başta Avrupa Birliği destekli bir proje olarak ortaya çıkan daha sonra bir merkeze dönüşen Avrupa Medya Okuryazarlığı Merkezi çeşitli üniversitelerle ortak işbirliği içerisinde olmuştur. Merkezin amacı, çocuklar ve yetişkinlerin küresel medya kültürü içinde yaşama ve öğrenmeye hazırlanmasına destek olmaktır. Merkez ayrıca medya okuryazarlığı konusunda yapılmış çalışmaları bir arada toplamıştır. ECML ayrıca *European Media Literacy Online Review* adlı bir haber mektubu yayınlamakta, medya okuryazarlığı konusundaki haber, makale, örgütlenmeler konusunda eğitimcilere, siyasa-yapıcılara, ailelere ve konuyla ilgililere bilgi vermektedir (Binark ve Bek, 2010, s. 78). Merkeze göre medya okuryazarlığında eğitim planlanması aşağıdaki gibi olmalıdır:

- 1.Medyanın fikir, bilgi ve haberi bir başkasının bakış açısıyla nakletmek üzere kurulduğunu anlamak,
2. Duygusal etki oluşturmak için özel tekniklerin kullanıldığını anlamak,
3. Bu tekniklerin, amaçladıkları ve doğurdukları etkilerin ayırtına varmak,
- 4.Medyanın bazı kişilerin yararına çalıştığını, bazılarını ise dışladığını anlamak,
- 5.Medyadan kimin yararlandığını, kimin, neden dışlandığını sorularını sormak ve cevabını bulmak,
6. Alternatif bilgi ve eğlence kaynakları aramak,
- 7.Medyayı kendi yararı ve zevki için kullanmak,
8. Edilgen olmak yerine etken olmak,
9. Yeni öğrenme kültürü dijital okuryazarlığa hazırlanmak(Pekman, 2016, s.42).

Bu noktada son maddenin önemini vurgulanması yeni öğrenme ve dijital kültür gibi tamlamalarla değerlendirilmesi, 2002-2006 yılları için bir hazırlık gibi görünürken, günümüzde yeni medya okuryazarlığı eğitimi zorunlu bir eğitim sürecidir.

³¹ Avrupa Medya Okuryazarlığı Merkezi detayları için bakınız: www.ecml.pc.unicatt.it

3. 2. 1. 10. Avrupa Parlamentosu ve Konseyi (*Council of the European Union*)³²

Avrupa Birliği yapısı, bilgi toplumuna ulaşmak için gelişen düzenleyici bir çevreyi içine alan bütünleşik medya okuryazarlığı çalışmalarını takip etmektedir. Avrupa Parlamentosu ve Konseyi medya okuryazarlığı eğitim ve öğretim görevini yaşam boyu öğrenme, dilsel ve kültürel çeşitliliği Avrupalı yurttaşların medya konusunda yeterliliklerini desteklemektedir.

Avrupa Parlamentosu ve Konseyi, 18 Aralık 2006'da *Yaşam Boyu Öğrenme için Temel Yeterlilikler Hakkında Önerisi*³³ yayınlamıştır. Bu öneri, üye devletlerin yaşam boyu öğrenim stratejilerinin bir parçası olarak, evrensel okuryazarlığa ulaşmada kendi stratejilerini de kapsamakta, temel yeterlilikler hususunun herkes için geliştirilmesini tavsiye etmektedir. Söz konusu medya okuryazarlığına dair eğitimin eylemleri, yetişkinlere ebeveyn açısından yaklaşmış olan maddeleri mevcuttur.

Avrupa Konseyi'nin medyaya ilişkin eğitim politikaları arasında *Yaşam Boyu Eğitim (Yetişkin Eğitimi) İnternet Okuryazarlığı El Kitabı*³⁴ isimli çalışması mevcuttur. Bu çalışmanın amaçları şu şekilde sıralanmıştır:

1. Öğretmenlere ve ebeveynlere, gençlerin ve çocukların iletişim teknolojileri aracılığıyla yaptıkları keşif yolculuklarını paylaşmalarını sağlayacak yeterli teknik bilgiyi sunmak,
2. Etik konulara dikkat çekmek ve eğitimde katma değer anlayışı yerleştirmek,
3. İnternet ve mobil teknolojilerden fayda sağlamak için sınıfta veya evde uygulanabilir, yapıcı eylemler için fikirler sağlamak,
4. İnternet kullanımında ciddi farklılıklar bulunan geniş bir alandaki deneyimleri paylaşmak,
5. Daha fazla bilgi veya uygulanabilir örneklerle yer veren bağlantıları sağlamak (s. 4).

³²Avrupa Parlamentosu ve Konseyidetaylı bilgi için bakınız:https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/council-eu_en

³³ Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 20 Aralık 2006 tarihli küçüklerin korunması, insan haysiyeti, Avrupa görsel işitsel ve bilgi hizmetleri için bakınız:
<http://www.europa.eu/sideSearch.do?type=REPORT&term=6author=4335&language=EN&startValue=0>

³⁴*Yaşam Boyu Eğitim (Yetişkin Eğitimi) İnternet Okuryazarlığı El Kitabı*detayları için bakınız:
http://www.coe.int/t/dghl/StandardSetting/InternetLiteracy/hbk_tu.pdf

Avrupa'daki resmi kuruluşların yetişkin yeni medya okuryazarlığı alanındaki çalışmaları kurumlar arası çalışmanın bir ürünüdür. Herhangi bir resmi kurumun çalışması Avrupa Birliği yürütücü kurumu olan Avrupa Komisyonu tarafından desteklenmektedir. Aynı zamanda UNESCO'nun uluslar arası alandaki çalışmalarına destek verilmektedir.

3. 2. 2. Türkiye'de Yetişkin Yeni Medya Okuryazarlığı

Türkiye'nin medya okuryazarlığı alanındaki çalışmaları gazete okuryazarlığı³⁵ dolayımı olarak çok eskilere dayansa da yeni medya teknolojileri alanındaki çalışmaları bakımından Avrupa'daki diğer aktörlere kıyasla daha yenidir.

Medya okuryazarlığı ile ilgili sivil veya akademik tüm çalışmaların ve yine AB'nin çeşitli çalışmalarının dünyanın ortak dili haline gelmiş bulunan İngilizce olarak yayınlanması bu alanda çalışanların metinleri kendi ülkesindeki dillerine çevirmesine imkân tanımaktadır. Nitekim Türkiye'de yetişkin yeni medya okuryazarlığı alanında özgün çalışmaların yanında Avrupa'daki çalışmaların çevirileri de bulunmaktadır. Söz konusu çevirilerden birkaçı; Avrupa Konseyi'nin Bilgi Toplumu Projesinde İyi Yönetişim Kurulu tarafından hazırlanan *İnternet Okur Yazarlığı El Kitabı*'ı Nuran Yardımcı, Pınar Ülkülü ve Mehmet Bora Sönmez tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Benzer şekilde medya okuryazarlığı alanında UNESCO'nun veya Avrupa'daki diğer programların yaptıkları çalışmalar, Türkiye'deki bu alanda çalışan kişiler ya da kurumlar tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. RTÜK tarafından UNESCO'dan izin alınarak İngilizce'den tercüme edilen "Ebevenyler İçin El Kitabı" isimli çalışma örnek olarak gösterilebilir.

Bu kısımda yetişkin yeni medya okuryazarlığı alanında yapılmış/yapılmakta olan çalışmaların aktörlerine yer verilmiştir. Bu aktörler; Resmi kurum/kuruluşlar çerçevesinde RTÜK, MEB, BTK, Sivil Toplum Kuruluşları çerçevesinde ise Habitat Derneği, Halkevleri, Alternatif Bilişim Derneği'dir.

³⁵ Türkiye'de medya okuryazarlığı alanındaki ilk çalışmalar Kemal İnal (2009)'a göre, Muvaffak Uyanık'ın *Yeni Okulun Ders Vasıtalarından Gazete* adlı kitabında yer almaktadır. Bu eser Türkiye'de medya okuryazarlığı çalışmalarının 1933'e kadar uzandığını gösterir.

3. 2. 2. 1. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK)³⁶

RTÜK'ün ilk dönem çalışmaları Milli Eğitim Bakanlığı ile beraber yürütülmüş fakat daha sonra kendi çalışanlarıyla beraber çalışmalar yapmıştır. İlk dönem RTÜK'ün medya okuryazarlığı konusundaki çalışmaları, büyük ölçüde korumacılık ve bilgilendirici odaklıdır. Nitekim bu konuda Binark ve Gencel Bek, RTÜK'ün medya okuryazarlık kavrayışının korumacılık mantıktan beslendiğini belirtir (2010, s. 100-101). Benzer şekilde 2006 yılında Milli Eğitim Bakanlığı ile ortak hazırlanan *İlköğretim Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu* isimli kitapta medya izleyici/kullanıcı/okuyucu/dinleyici tarafından korunulması gereken bir araç gibi yansıtılmıştır. RTÜK'ün medya okuryazarlığı alanındaki ilk çalışması 2006-2007 yılları arasında yaptığı “Medya Okuryazarlığı” dersi seçmeli ders olarak konmuştur.

RTÜK'ün çalışmalarından biri olan Medya Okuryazarlığı Çalıştayı 30 Haziran – 1 Temmuz 2012 tarihlerinde gerçekleşmiştir. Söz konusu Çalıştay'da Medya Okuryazarlığı Dersi Çalışma Grubu ile Yaşam Boyu Medya Okuryazarlığı Çalışma Grubu raporları sonuçları aşağıdaki gibidir:

1. Medya okuryazarlığı dersinin, uygulama ağırlıklı olarak (medya analizi ve üretimi) planlanıp yürütülmesini,
2. Yaşam boyu öğrenme kapsamında medya okuryazarlığı eğitiminin, öğrenci, öğretmen aile üçgeninde ele alınmasını,
3. Konuyla ilgili paydaşların (kamu kuruluşları, STK'lar, medya kuruluşları, sendikalar vb.) ve öğretmenlerin, katılımcı bir anlayışla sürece dâhil edilmesini öngörmektedir.

Söz konusu çalıştayı sonuç bildirgesinde yaşam boyu medya okuryazarlığı gereklilikleri aşağıdaki gibi belirlenmiştir³⁷:

- 1) Medya ve medya okuryazarlığı kavramı tanıtılması,

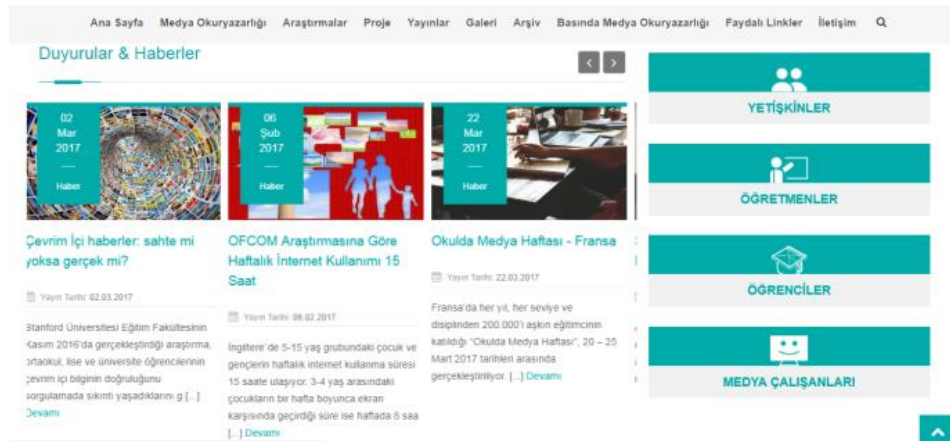
³⁶ Radyo Televizyon Üst Kurulu detaylı bilgi için bakınız: <https://www.rtuk.gov.tr/>

³⁷Yaşam Boyu Medya Okuryazarlığı çalıştayı detayları için bakınız: http://www.medyaokuryazarligi.gov.tr/hizliersim_icerik_goster.php?Guid=64F17969-085E-4315-99CD-222D054F9BF0&Id=4

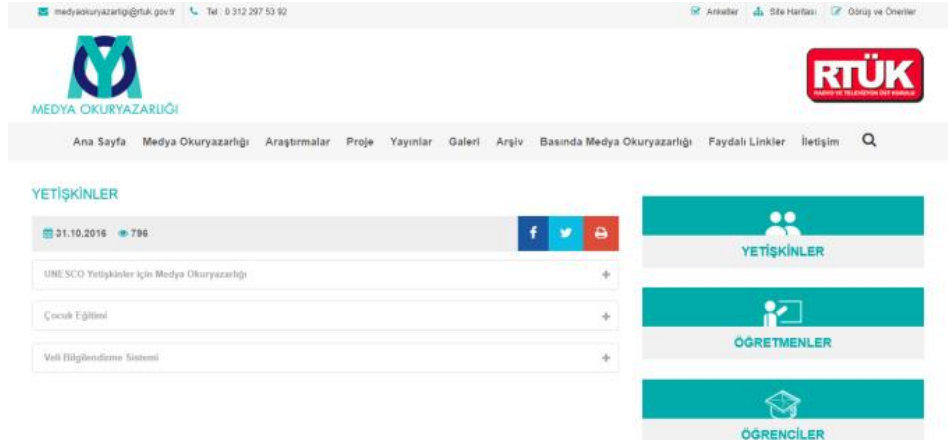
- 2) Sivil toplum kuruluşlarının katılımının sağlanması ve artırılması,
- 3) Kurumlar arasında ortak çalışma, organizasyon ve görev tanımının yapılması,
- 4) Aktif yurttaşlığın sağlanması,
- 5) Bilinçli izleyici ile ilgili çalışmaların yapılması,
- 6) Üniversitelerin katılımının sağlanması,
- 7) Ailenin bilinçlendirilmesi için çalışmalar yapılması,
- 8) Ruh ve beden sağlığına ilişkin olumsuz etkilere yönelik çalışmalar yapılması,
- 9) Dini ve ahlaki değerlerin çarpıtılmasının önlenmesine yönelik çalışmaların yapılması,
- 10) İnsan hakları ihlallerine ilişkin çalışmalar yapılması tavsiye edilmiştir.

3. 2. 2. 1. 1. Medya Okuryazarlığı Resmi Web Sitesi³⁸

RTÜK tarafından desteklenerek kurulan medya okuryazarlığı web sitesinin sağ bölümünde yer alan sütunda dört adet ana başlık bulunmaktadır. Yetişkinler, öğretmenler, öğrenciler ve medya çalışanları için hazırlanan dört başlıkta medya okuryazarlığıyla ilgili çeşitli materyaller bulunmaktadır.

³⁸ Medya Okuryazarlığı resmi Web sitesi detayları için bakınız: <http://www.medyaokuryazarligi.gov.tr>

Şekil 9 ve Şekil 10. Medya Okuryazarlığı resmi web sitesi yetişkinler için ayrılan kısımlar³⁹

Yetişkinlere yönelik hazırlanan ana başlıkta yukarıda bahsi geçen çocuk eğitimi başlıklı bölüm yer almaktadır. Buna ek olarak, UNESCO tarafından ebeveynlere yönelik hazırlanan RTÜK tarafından Türkçeye çevrilen *Ebeveynler İçin El Kitabı*⁴⁰ da bu kısımda yayımlanmaktadır. Bu el kitabının amacı ebeveynlerin ve bakıcıların çocuklarıyla birlikte, televizyon ya da diğer medyaları ortamlarına katılmalarına dair tavsiyeler bulunmaktadır. Söz konusu el kitabında aileler ve bakıcılar tarafından geliştirilecek faaliyetler önerileri bulunmaktadır. El kitabında, medyayı gözlemlemek, medya yapısını ya da medya metinlerini daha iyi anlamının mümkün hale geleceği iddia edilmektedir. Ayrıca bu anlatımların, reçete olarak değil, bağımsız ve yenilikçi alanlar olduğu ifade edilmektedir.

Yetişkinler bölümünde, Dorothy L. Nolte tarafından kaleme alınan *Çocuklar Yaşadıklarını Öğrenirler* adlı bir şiir ve Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı e-okul projesi ile öğrencilerin sınav sonuçlarından devam durumuna varıncaya kadar tüm bilgilerine ulaşma imkânı sağlayan bir bağlantı bulunmaktadır. Kısacası *medyaokuryazarlığı* resmi web sayfasında yetişkinlere yönelik yeni medya okuryazarlığı alanında özgün bir çalışma bulunmamaktadır.

³⁹<http://www.medyaokuryazarligi.gov.tr/> sitesinden ekran alıntısı yapılmıştır. Erişim tarihi: 05.06.2017

⁴⁰*Ebeveynler için el kitabı* detayları için bakınız:

http://www.medyaokuryazarligi.gov.tr/hizliersim_icerik_goster.php?Guid=B42B65EF-A9BD-474F-A507-88376B0B196A&Id=1

3. 2. 2. 2. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)

Türkiye’de medya okuryazarlığı dersleri kısa bir eğitim seminerlerinden geçen sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından, MEB onaylı Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretmen Kılavuz Kitabı’ndaki programa göre işlenmektedir. MEB medya okuryazarlığının okullarda seçmeli ders olarak okutulmasını sağlamıştır. Bunun yanında bu dersi verecek öğretmenlerin yetiştirilmesi ve bu programın geliştirilmesi için çeşitli faaliyetler yapmaya devam etmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı’nın RTÜK’le 2006–2007 Eğitim ve Öğretim yılında pilot okullardaki 7. sınıf öğrencilerine Medya Okuryazarlığı seçmeli ders uygulaması kapsamında, dersi veren sosyal bilgiler öğretmenleri için 7–10 Eylül 2006 tarihleri arasında Ankara’da “Eğitici Eğitimi Programı” düzenlenmiştir.

Gerçekleştirilen seçmeli medya okuryazarlığı eğitiminde, ailelerden öğrencilerin derste edindiği bilgileri evde uyguladıklarını denetlemeleri istenmiştir. Fakat bu projeye yetişkinlerin göz ardı edilmesinden ötürü olumsuz eleştiriler gelmiştir. Nitekim projenin başladığı ilk yıllarda Medya Okuryazarlığı Program Danışmanı olarak görev yapan Prof. Dr. Meral Uysal da medya okuryazarlığı projesinin öğretmen-öğrenci arasında tasarlanmış olduğuna dikkat çekerek projede aile ayağının olmadığını ifade etmiştir.

Uysal projedeki yetişkin ayağının göz ardı edilmesini şu şekilde dile getirmiştir:

Aileyi soyutluyorsunuz, ‘sadece sınıf ortamı yetmez’ dediğimiz zaman bu bir başlangıçtır deniyor. Aşama aşama süreç içerisinde çocuklar bilinçli yetişecekler, giderek de ailelere dönecek. Ailelere nasıl ulaşacaksınız? Bu öyle bir süreç olacak ki, şimdi çocuklarımızdan başlarız, bunlar uzun vadede birer yetişkin olacak ama medya kendisine karşı kimi eğitecek? (Yılmaz ve Taylan, 2016, s. 311).

Ayrıca bu pilot okullar gerek RTÜK, gerekse MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı uzmanları tarafından denetlenmiştir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu ile Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun çalışmaları sonucunda, medya okuryazarlığı dersi öğretmenlerini yetiştirecek eğitimci kadronun oluşturulması çalışmaları başlamıştır.

Bu amaçlar doğrultusunda MEB, “öğrencilerin medya okuryazarlığı alanında iletişim araçlarından etkin bir şekilde yararlanabilme, bilinçli kullanım yöntemleri geliştirebilme medyanın olası olumsuz etkilerinden korunmada aileye ve okula büyük görev düştüğünü” iddia etmektedir.

3. 2. 2. 3. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK)

BTK, kanunlarla öngörülen yetki ve sorumlulukları uygulamak ve verilen diğer görevleri yapmak üzere kamu tüzel kişiliğini ve idari ve mali özerkliği haiz özel bütçeli bir kuruluştur. 10.11.2008 tarihinde yürürlüğe giren Elektronik Haberleşme Kanunu ile Telekomünikasyon Kurumu'nun adı Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) olarak değiştirilmiştir. Bünyesinde yeni medya okuryazarlığına dair güvenli internet kullanımını çalışmaları bulunmaktadır. Bunlardan yetişkinleri yeni medya eğitimine dâhil eden GüvenliWeb ve GüvenliNet programları detaylı olarak irdelenecektir.

3. 2. 2. 3. 1. Güvenli Web İnternet Sitesi⁴¹

Güvenliweb, ebeveynlerin çocuklarını internetin zararlı ve yasadışı içeriklerine karşı koruyabilmeleri ve kendilerinin de zararlı yazılımlar ve dolandırıcılık gibi sitelerden korunabilmeleri için bütün ücretsiz olarak sunulan Güvenli İnternet Hizmeti'ni edinmelerini öneren Bilgi Teknolojileri Kurumu'nun bir programıdır. Güvenli Web'in iş birlikçileri, Güvenli İnternet Merkezi, Güvenli Çocuk, İhbar. Web, Güvenli İnternet gibi yapılarıdır. Güvenliweb'in Anne babalara, interneti nasıl güvenli kullanacağı konusunda ve internetin zararlarından kendinizi ve çocuklarınızı nasıl koruyacağınız hakkında tavsiyeleri aşağıdaki gibidir:⁴²

- 1.Zamanın Ruhunu Yakalayın
- 2.İnternet Hakkında Bilgi Sahibi Olun
- 3.Kurallar Belirleyin
- 4.Zamanı Yönetin ve Alternatifler Sunun

⁴¹ GüvenliWeb resmi internet sitesi detayları için bakınız: <http://www.guvenliweb.org.tr/>

⁴²<http://www.guvenliweb.org.tr/blog/internetin-guvenli-kullanimi-icin-ailelere-tavsiyeler>

- 5.Kişisel Bilgilerin Paylaşılması Gerektiğini Öğretin
- 6.“Mahremiyet” Bilinci Oluşturun
- 7.Güçlü Bir İletişim Geliştirin
- 8.Saygılı Davranmayı ve Empatiyi Öğretin
- 9.İnternette Karşılaştığınız Her Bilgi Doğru Değildir
- 10“Olta” ya Gelmeyin
- 11.Antivirüs Programı Kullanın
- 12.Gizlilik Ayarlarını İhmal Etmeyin
- 13.Bilgisayar Oyunlarına Dikkat Edin
- 14.Güvenli İnternet Hizmeti’ni Tercih Edin
- 15.Uygunsuz İçerikleri İhbar Edin
- 16.Çevrimdışı Gerçeklik

Çocukların çevrimiçi ortamda korunmasına ilişkin ebeveynlerin başvurabileceği yollardan birisi de ebeveyn denetim araçlarını kullanılması gereğini iddia eder. Bu araçlar filtreleme yazılımlarıyla çocukların internet ve bilgisayar kullanımını kontrol altında tutmak için geliştirilen diğer araçları kapsamaktadır.

3. 2. 2. 3. 2. Güvenli İnternet Sitesi⁴³

Güvenli İnternet, tüm hakları Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK)’na ait olan yeni medya teknolojileri ve internet özelinde çalışmalar yapan bir programdır. Yeni medya kullanıcılarına çocuk profili ve aile profili olmak üzere iki seçenek sunmaktadır. Çocuk ve aile profilleri, seçenekleri bulunmaktadır.

---

⁴³Güvenli İnternet resmi sitesi detayları için bakınız: <http://www.guvenliinternet.org/tr/>

Şekil 11. Güvenli İnternet Aileler için tavsiyeler bölümü⁴⁴

Güvenli İnternet'in Aileler için tavsiyeler bölümünde şunlar yer almaktadır⁴⁵:

- Ailemizin Yeni Üyesini Tanıyın
- Olası Tehlikeleri Öğrenin
- Bilmeleri Gerekenleri Öğretin
- Önce Örnek Siz Olun
- Sosyal Ağlara Dikkat Edin.

Bu program ile Aile Profiline geçildiği takdirde; müstehcenlik, şiddet, ırkçılık, kumar gibi yasadışı ve zararlı içerikleri barındıran siteler; Sağlık Bakanlığı'nın zararlı olduğunu açıkladığı ürünlerin siteleri ve dolandırıcılık sitelerinin önüne geçmiş olunacağını belirtir.

Ayrıca çocuk profili ile internetteki risklerden en yüksek oranda korunma sağlayacağını Ebeveynlerin dahi erişebileceği tüm sitelerin uzman kontrolünden geçmiş belirli kriterlere göre onaylanmış siteler olduğu belirtilmektedir. Çocuk profiline geçildiğinde ise yabancı kişilerle temas kurulmasının önüne geçileceğini sabit içerikli oyun oynanabileceğini bir sanal uzamdır. Ayrıca çocuk profili çocukların rahatlıkla ödev yapabileceği ebeveynlerin de haber okuyup bankacılık işlemleri yapabileceğini

⁴⁴<http://www.guvenliinternet.org/tr/> sitesinden ekran alıntısı yapılmıştır. Erişim tarihi: 08.06.2017

⁴⁵Güvenli İnternet Aileler için Tavsiyeler bölümü detayları için bakınız: http://www.guvenliinternet.org/tr/menu/15-Ailelere_Tavsiyeler.html

sitelerden oluşan bir İnternet alanı olarak tasvir edilmektedir. BTK'nın yürüttüğü GüvenliNet ve GüvenliWeb programları doğrudan çocuklara odaklanan, dolaylı olarak yetişkinlere odaklanan çalışmalardır. Bu çalışmalar, ebeveyn kontrolü temelinde çevrimiçi risklere ve çevrimiçi koruma konularında bilinç oluşturma çabasıdır.

3. 2. 2. 4. Türkiye’de Yetişkin Yeni Medya Okuryazarlığı Alanında Çalışan Sivil Toplum Kuruluşları

Türkiye’de yeni medya okuryazarlığı çalışmaları sadece RTÜK, MEB veya BTK gibi devlet kurumlarıyla sınırlı kalmayıp çeşitli alternatif kuruluş veya örgütler tarafından bir takım çalışmalar yapılmıştır. STK’ların yeni medya eğitimi konusunda bilinçlenmesi adına yapılmış olan özgün çalışmalardan olan Binark ve Löker (2011)’in *Sivil Toplum Örgütleri İçin Bilişim Rehberi*⁴⁶ isimli çalışmalarıdır. Çalışmada, temel bilgisayar ve internet okuryazarlığındaki eksiklik ve sıkıntılar örgütlerin birbirleriyle, fon kuruluşlarıyla, kamuyla ve medyayla iletişim kurmalarının önünde bir engel olduğu dile getirilmiştir. Dolayısıyla bu rehberin amacı “örgütlere bilişim teknolojilerini kullanırken az da olsa rehberlik edebilmek, ilk elden ihtiyaç duydukları teknik bilgiyi” sunabilmektir(Binark ve Löker,2011, s. 1-2). Bu amaçların yanı sıra, bu teknolojileri kullanırken tekeller yerine alternatif ve ücretsiz teknolojileri kullanmak üzere düşünmeyi sağlamak da bir diğer amaç sayılabilir. Söz konusu rehberin bu çalışmayla paralellik gösteren kısmı ise yeni medya okuryazarlığı olgusunun sadece araçları kullanmak olarak kavramsallaştırılmamasıdır. Bu araçları var eden kavramlara hâkim olduğunda, kullanılan dile de hâkim olunacağı açıktır (Binark ve Löker,2011, s. 90).

Yetişkin eğitimi kapsamında yapılması gerekenleri Nurdan Taşkiran (2007), STK’lar boyutunda tartışmıştır. Taşkiran (2007)’ye göre, medya okuryazarlığını teşvik edici özel veya kamu kurum ve kuruluşlarının çalışmaları, hedefler, konular ve mecralar, kurslar ve son olarak da eğiticiler üzerinde önemle durulması gerekli konuları teşkil etmektedir. Bu kısımda kuruluşların yetişkin yeni medya okuryazarlığı alanında yaptığı çalışmalar irdelenecektir. Türkiye’deki Sivil Toplum Kuruluşlarından olan Habibat Derneği,

⁴⁶ Sivil Toplum Örgütleri İçin Bilişim Rehberi detaylı bilgi için bakınız: <http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/b/i/bilisimkitapweb.pdf>

Halkevleri ve Alternatif Bilişim Derneği yetişkin yeni medya okuryazarlığı kapsamındaki çalışmaları detaylı irdelenecektir.

3. 2. 2. 4. 1. Habitat Derneği

Habitat Derneği,1997’te kurulan Türkiye’nin çeşitli bölgelerinde faaliyet gösteren bir STK’dır. Habitat’ın çalışmalarında hükümetler, yerel yönetimler, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarıyla çok paydaşlı ortaklıklar kurmaktadır. Aynı zamanda Habitat, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın (UNDP) stratejik ortağıdır. Habitat Derneği’nin amacı, Türkiye’de yaşayan bireylerin bilgisayar okuryazarlıklarını geliştirme, Ulusal ve Uluslar arası gönüllülük esasına çalışan projeler yürütmektedir. Bu projelerden biri olan “Bilgisayar Bilmeyen Kalmayacak” Projesi, “Türkiye’de sayısal uçurumun kapatılması, bilgisayar okur-yazarlığı oranının artırılması ve gençlik istihdamının desteklenmesi hedeflemektedir” (BBK)⁴⁷.

“Kontrol Bende”⁴⁸ projesi, Facebook ve Habitat Derneği Türkiye’de çevrimiçi emniyet konusunda farkındalığı arttırmak için başlatılan bir projedir. Bu proje kapsamında yapılacak olan eğitici eğitimleri ile gönüllü eğitmenler yetiştirmektedir. Gönüllü eğitmenler de yurttaşlara aldıkları eğitim doğrultusunda bilgiler aktarması şeklinde planlama yapılmıştır.

“Dijital Dünyaya Beni Dâhil Et”⁴⁹ projesi, Intel Türkiye, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, UNDP, Türkiye Bilişim Vakfı, Habitat Kalkınma ve Yönetişim Derneği ortaklığında, 2008 – 2009 yılları arasında uygulanmıştır. Türkiye’de sayısal uçurumun kapatılması için kamu, özel sektör, kalkınma ajansları ve sivil toplum örgütleri işbirliğiyle başlatılmış geniş kapsamlı ve uzun soluklu bir sayısal dönüşüm projesidir.

“İnternetle Hayat Kolay”⁵⁰ projesi, internet üzerinde sunulan kamu hizmetleri ve özel hizmetler dünyada ve Türkiye’de birçok kişinin hayatını kolaylaştırmaktadır. Habitat

⁴⁷ Bilgisayar Bilmeyen Kalmayacak Projesinin detayları için bakınız:

<http://habitatderneği.org/projeler/bilgisayar-bilmeyen-kalmayacak/>

⁴⁸ Kontrol Bende projesinin detayları için bakınız: <http://habitatderneği.org/projeler/kontrol-bende/>

⁴⁹ Dijital Dünyaya Beni De Dâhil Et projesi detayları için bakınız:

<http://habitatderneği.org/projeler/dijital-dunyaya-beni-dahil-et/>

⁵⁰İnternetle Hayat Kolay Projesi detayları için bakınız: <http://habitatderneği.org/projeler/ihk/>

Derneği, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Türk Telekom Grubu'nun hayata geçirdiği İnternetle Hayat Kolay projesi ile:

- 1) Türkiye'de internet okuryazarlığı oranının arttırılmasını,
- 2) Kamu ve özel sektörün sunduğu e-hizmetlerin kullanımı için kapasite gelişimi desteği,
- 3)Yeni medya araçlarının bilinçli kullanımı konusunda farkındalık sağlaması,
- 4) İnternetin güvenli kullanımı hakkında bilincin artmasını hedeflemektedir.

Habitat Derneği, yeni medya okuryazarlığı kullanım pratiklerini öğrenme boyutunda ve çevrimiçi güvenliğin önemine değinen konularda projeler yapmıştır. Bu amaç doğrultusunda yeni medya teknolojileri ile bilgiye ulaşım kanallarının kullanımını yaygınlaştırarak, dijital haklar konusunda toplumun bilgi ve farkındalığının artmasını sağlar. Bu çerçevede de iletişim araçlarının doğru kullanımını, çocukların, gençlerin ve internetle henüz tanışmamış yetişkinlerin bilişim programlarını kullanım becerilerini geliştiren bilişim projeleri yürütmektedir.

3. 2. 2. 4. 2. Halk Evleri Derneği

Halkevleri Derneği Türkiye genelinde barınma, sağlık, eğitim, çevre, kadın ve engelli haklarının savunulması ve genişletilmesi için faaliyet gören Sivil Toplum Kuruluşudur. Aynı zamanda uzun aralıklarla da olsa yeni medya teknolojilerinin gelişmesi yönünde çalışmalar yapan bir diğer STK'dır.

Halkevlerinin iletişim alanındaki ilk çalışması, 2007 yılında Ankara Üniversitesi'nde gerçekleştirilen "Halkın Hakları Forumu" nda yeni medya okuryazarlığı çeşitli açılardan ele alınmıştır. Forumun önemli konularından birini eleştirel medya okuryazarlığı ve alternatif medya kavramları aracılığıyla sadece edilgen bir eleştiri değil halkın iletişim üreticisi olması da desteklenmesi konusu olmuştur. Atölye çalışması sonucunda şu kararlar alınmıştır:

Medya içeriğini denetleyen, medya okuryazarlığını destekleyen oluşumları, halkın bilgi edinme hakkını geliştiren alternatif medya deneyimlerini, iletişim alanına dair sözü ve talebi olan her kesimi bir araya getirecek bir "İletişim Hakkı Platformu"nun

oluşturulması kararlaştırılmıştır. Bu doğrultuda, iletişim eğitimi veren üniversitelerin de üretim sürecinin aktörleri ile onların gelişmesine yardımcı olabilecek biçimde işbirliği içerisinde olmaları önerilmektedir.

Halkevlerinin yeni medya okuryazarlığı alanında yaptığı bir diğer çalışma “İletişim Hakkı atölyesi” dir. Halkın Hakları Forumu “Sermayenin Kent Politikalarına Karşı Mücadele” üst başlığı altında 22 Ocak 2011 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bu forumda, iletişim temelindeki tartışmalarda, bilgi akışını ve iletişim kanallarını değil, tüm bir bilgi üretme pratiğini ve beraberinde kamusal tartışmanın doğasını da niteliksel bir dönüşüme uğrattığı vurgusu yapılmıştır. İletişim Hakkı Atölyesinde, yeni medya teknolojilerinin, geniş toplumsal kesimlerin içeriğin üretilmesi ve paylaşılması sürecinden dışlanmasında önemli bir işlev gördüğü ifade edilmiştir. Bu bağlamda da yeni medya teknolojileri, gericiliğin, ırkçılığın, cinsiyetçiliğin her türlü biçimini meşrulaştırıp yaygınlaştıran ve engellileri görmezden gelen işleyişi ile hâkim eşitsiz toplumsal pratiklerinin medya kanallı daha da yaygınlaşmasını engellemek amacıyla olması gerektiği vurgusu yapılmıştır.

İletişim Hakkı Atölyesinin sonraki dönemlerdeki görevi, “mevcut medya ortamında görünmez kılınan, değersizleştirilen ve karalanan toplumsal kesimlerle birlikte, eşitlikçi ve özgürleştirici bir iletişim ortamını, iletişim dilini ve pratiğini yaratmak, yaşatmak ve yaygınlaştırmak” olarak belirlenmiştir.

3. 2. 2. 4. 3. Alternatif Bilişim Derneği

Alternatif Bilişim Derneği, yeni medya okuryazarlığı alanında en etkili çalışma yapan STK’dır. Temelinde dijital haklar, internet sansürü ve kitlesel gözetim gibi sorunlar üzerine yoğunlaşan bir sivil toplum kuruluşudur. Derneğin Ulusal düzeyde gerçekleştirdiği çalışmalardan *Yeni Medya Çalışmaları I. Ulusal Kongre’si* ve *Yeni Medya Çalışmaları II. Ulusal Kongre’si* akademik camiayla işbirliği içerisinde gerçekleşmiştir.

Alternatif Bilişim Derneği’nin “Türkiye’de İnternet’in Durumu 2013 Raporu’nda belirttiği üzere, “yeni medya, kullanım pratiklerinin gündelik yaşamın doğal ve rutin bir parçası haline gelmesi sonucunda, artık yeni medya okuryazarlığı yurttaşın temel bir

gereksinimi haline gelmiştir.” Ayrıca raporda yeni medya okuryazarı ola birey, “dijital ekolojide kendini salt tüketici olarak konumlandırmasını önleyecek şekilde enformasyon kaynaklarına ulaşabilir, yeni medya ortamlarında etik ihlallerde bulunmaz ve etik ilkelere uygun davranabilir” şeklinde ifade edilmiştir (Binark ve diğerleri, 2016, s. 145). İnternetteki risklerin farkındadır, olanakları da bilinçli ve etkin şekilde kullanabilir vurgusu yapılmıştır.

Alternatif Bilişim Derneği Uluslararası projelerde de medya okuryazarlığı eğitimi aktörleri arasındadır. Bu etkinlikler arasında bir çalışmalarından biri de Medya okuryazarlığı eğitimi konusuna odaklanmış Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi ve UNICEF Türkiye işbirliği ile yürütülen “Yeni Medya Okuryazarlığı Müfredat Geliştirme” programıdır.

Bu bağlamda 2014 yılında, Ankara’da, *Yeni Medya Okuryazarlığı Müfredat Geliştirme Çalıştayı* gerçekleştirilmiştir. Çalıştayda, “çocuk çalışma grubu”, “ergen çalışma gurubu” ve “yetişkin çalışma grubu” olarak üç çalışma grubu belirlenmişti. Aynı zamanda “yeni medya okuryazarlığı müfredatı” geliştirilmesi için çalışmalar yapılması kararları alınmıştır (UNICEF ve Alternatif Bilişim Derneği, 2014).

3. 2. 2. 5. Türkiye’de Yetişkin Yeni Medya Okuryazarlığı Alanında Yapılan Bazı Akademik Çalışmalar

Türkiye’de yeni medya okuryazarlığı, çocuklarla veya gençlerle odaklanılan çalışmalarla dolu olduğu için ayrı bir sorun alanını oluşturmaktadır. Bu sorun alanının oluşmasındaki asıl neden, yetişkin bireylere “denetleyici kurum” ya da “yasaklayıcı kurum” gibi yaklaşılmasıdır. Yapılan veya yapılmakta olan çalışmalara bakıldığında bu sorunun sadece Türkiye’de olmadığı görülmektedir. Nitekim Avrupa’daki çalışmalar ebeveynlerin çocukları için çevrimiçi güvenlik sağlayıcısı olma konusunda temellenmiştir. Benzer şekilde Türkiye’deki Bilgi Teknolojileri (BTK)’nın yaptığı çalışmalar da aynı temeller çerçevesinde şekillenmiştir.

Fakat yapılan bazı çalışmalar yurttaşlığın gereksinimlerinden olan medya okuryazarlığına odaklanmıştır. Bunlardan biri de Türkiye’nin yetişkin yeni medya okuryazarlığına yönelik Avrupa ile yaptığı ortak projelerden biri olan “Avrupa

Vatandaşlığı İçin Medya Eğitimi” (EMECE) projesidir. Aralarında Türkiye’den İstanbul Bilgi Üniversitesi’nin bulunduğu 11 ülkeden çeşitli üniversitelerin ve medya okuryazarlığı kuruluşları tarafından yürütülmekte olan bir projedir. EMECE projesi iki temel soruya odaklanmaktadır:

1.İlk olarak Medya, Avrupalı düşüncesinin şekillendirilmesine nasıl katılır ve Avrupalı Yurttaş oluşturmada nasıl bir rol oynayabilir?

2.İkincisi de demokratik yurttaşlık eğitimi bağlamında medya eğitimi ne şekilde Avrupalı bakış açısından bilgiyle ilgilenmenin etkin bir yöntemi olabilir? (Altun, s. 9).

Türkiye’nin dâhil olduğu bir diğer proje ise Çevrimiçi Çocuk Projesi (*EU Kids Online*)’dır. EU Kids Online Final Raporu (2011)’na göre, Türkiye’de yetişkin yeni medya okuryazarlığı konusunda birçok veriye ulaşılmıştır. İnternet kullanımı gittikçe daha fazla özelleştikten ve/veya mobil olduğundan, bilgisayarı ortak bir alana koymak tek çözüm değildir. Bunun yerine, ebeveynler kendilerini çevrimiçi hale getirmeli, çocuklarıyla interneti konuşmalı ve hatta onlarla çevrimiçi etkinlikler yapmalıdır. Risk altındaki kişiler mutlaka daha fazla zarar görecektir inancı doğru değildir. Bu nedenle ebeveynler daha az endişe etmesi konusunda cesaretlendirilmelidirler. Onların daha çok, mümkün olduğu yerlerde çocukların zarar görmesini önlemek veya yönetilmesini sağlamak için teşvik edilmesi gerekir.

3. 2. 2. 5. 1. I. Uluslararası Medya Okuryazarlığı Konferansı

I. Uluslararası Medya Okuryazarlığı Konferansı 23-25 Mayıs 2005 tarihleri arasında düzenlenen Marmara Üniversitesi’nde düzenlenmiştir. Konferansta sunulan makaleler arasında, Özad’ın *Medya Okuryazarlığı ve Yetişkinlerin Öğrenmesi* başlıklı çalışması da bulunmaktadır. Çalışmada, “21. yüzyılda bilgi patlaması yaşanıldığına ve esas olanın bilginin eleştirel bir biçimde ele alınıp özümsemesi olduğuna ve çeşitli işlevlerine değinilen medyanın yetişkinler üzerinde de etkilere sahip olduğu” vurgulanmıştır (2007, s. 94). Bu yüzden yetişkin medya okuryazarlarının eleştirel bir tutum içinde olmaları beklenmekte ve bu amaca ulaşabilmek için, medya eğitimine ayrı bir önem verilmesi gerektiğine değinilmiştir. Eğitim bilimlerindeki öğrenme kuramlarına değinen Özad (2007) “Sosyal Öğrenme Kuramı”nın medya okuryazarlığı için en önemli olanı

olduğunu belirtmiştir. Nitekim sosyal öğrenme kuramı “bireyin davranışının bilişsel, davranışsal ve çevresel etkilerle sürekli bir iletişim içinde olmasıyla şekillenmektedir” (2007, s. 94). Bir bakıma izleyerek öğrenmeyi oluşturan öğeler de şu şekilde sıralanmıştır:

1. Dikkat (*attention*): Model alınacak davranışa model alınacak olay ve izleyici karakteristikleri katmak,
2. Bekleme (*retention*): Sembolik kodlama, bilişsel düzen, sembolik tekrarlama, motor tekrarlama,
3. Motor Üretim (*motor production*): Fiziki yeteneklerin kendini izlemesi ve geri dönütün (*feedback*) doğruluğu,
4. Güdüleme (*motivation*): Dıştan ve kişinin kendi kendini ödüllendirmesi (2007, s.94).

Bu kongrenin sonuç kısmında medya okuryazarlığı olgusu hakkında eğitim programları düzenlenmesi gereği yer almaktadır. Son olarak, medya okuryazarlığı konusunda yapılan bu çalışmaların her yaşta bireyleri kapsamı gereği savunulmaktadır.

3. 2. 2. 5. 2. Yeni Medya Çalışmaları I. Ulusal Kongresi

Yeni Medya Çalışmaları I. Ulusal Kongre'si Alternatif Bilişim Derneği ve Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi'nin işbirliğiyle 8 Mayıs 2013'te gerçekleştirilmiştir. Kongrede, “yeni medyanın sanat yapma biçim ve pratiklerini değiştirdiği, toplumsal, politik, ekonomik ilişkilerin, olguların, görselleştirilmesinde yeni bir anlatım aracı olduğu ve bu aracın ifade biçiminin çeşitli okuryazarlıklarla geliştirilebileceği” ifade edilmiştir (Alternatif Bilişim, 2013). Yanı sıra kongre çalışmalarında yeni medya okuryazarlığının siyasal, toplumsal yaşamın her alanında ve kesiminde geliştirilmesi gerekli olduğu ifade edilmiştir. Bu şekilde nitelikli kullanım pratiği yurttaşlık kültürü çerçevesinde geliştirilebileceği savunulmuştur. Kongrenin sonuç metninde ifade edilen olgular şu şekilde sıralanmıştır:

Sansür, gözetim ve denetim gibi interneti sürekli olarak tehdit eden ve kısıtlayan uygulamalara karşı direniş yöntemleri geliştirmek gereklidir. İnternet, bilginin sınırsız bir şekilde dolaşımında olduğu, kamusal ve demokratik müzakereye; yurttaş katılımı ve denetimine açık bir alan olarak her an yeniden inşa edilebilmelidir. Bu

bağlamda toplumsal yaşamda aktivizmin her boyutunun geliştirilmesi önemlidir (Alternatif Bilişim, 2013).

Kongrede dikkat çekilen bir diğer olgu “gözetim ve denetim olguları çerçevesinde kişisel bilgilerin korunması ve iletişimin gizliliğin ihlalinin engellenmesidir” (Alternatif Bilişim, 2013). Ayrıca kongrede yeni medya okuryazarlığının siyasal, toplumsal yaşamın her alanında ve kesiminde geliştirilmesi gerekliliği vurgusu yapılmıştır.

Yeni medyayı nitelikli kullanım pratiği yurttaşlık kültürü çerçevesinde geliştirilebilir. Yeni medya okuryazarlığının paydaşları, üniversiteler, sivil toplum kurumları ve bu durumda tüm yurttaşlardır. Benzer şekilde, yeni medya araç ve ortamlarına ilişkin toplumsal algıda yaratılmaya/ yaygınlaştırılmaya çalışılan korku kültürüne ve ahlaki paniğe karşı araç ve ortamların, olanakların altının çizilmesi ve yaygınlaştırılması vurgulanması gereken başka bir konudur (Alternatif Bilişim, 2013).

3. 2. 2. 5. 3. Yeni Medya Çalışmaları II. Ulusal Kongresi

Yeni Medya Çalışmaları II. Ulusal Kongre'si Alternatif Bilişim Derneği ve Kadir Has Üniversitesi İletişim Fakültesi'nin işbirliğiyle 26-27 Şubat 2015'te gerçekleştirilmiştir. Kongre teması olarak “Yeni Medya Okuryazarlığı” olgusu belirlenmiştir. Söz konusu olgunun ne kadar elzem olduğunu sonuç bildirgesinin giriş cümleleri şu şekildedir: “İnternet'in siyasal, toplumsal, kültürel ve ekonomik alanlarda gitgide artan yaygınlığı ve önemi ile birlikte 'yeni medya okuryazarlığı' kilit kavramlardan biri haline gelmiştir” (2015). Benzer şekilde Kongre sonuç Bildirgesinde yeni medya okuryazarlığı kavramının ve ait olduğu alan yazınının genel eğitim politikalarının bir parçası olarak düşünülerek eğitimin her aşamasına dâhil edilmesi, her yaş düzeyinde ve ülke çapında yaygınlaştırılması gereği belirtilmiştir. Kongre sonuç metninde yeni medya okuryazarı tanımı da yapılmıştır.

Bu kavramın öznesi medya metinlerini “tüketen” pasif tüketiciler değil, medya metinleri ile eleştirel bir ilişki kurabilen ve kendi içeriği ile medyasını üretme yeteneklerine sahip aktif ve katılımcı yurttaşlardır. Yeni medya okuryazarı; kendi dilini, söylemini üreten ve dolaşıma sokan, aktif ve üretken bir medya okurudur. Yeni medya okuryazarı, kendisine sunulan kodlar ve uzlaşımın ötesini arkasını sorgulayabilme becerisine sahiptir (Alternatif Bilişim Derneği, 2015).

Kongre çalışmalarından Burak Özçetin'in "*Yeni Medya Okuryazarlığı ve Katılımcı Yurttaşlık: Sorunlar, Paradigmalar, Uygulamalar*" isimli makalesinde yeni medya okuryazarlığı ve katılımcı yurttaşlık bağı, yeni medya okuryazarlığı eğitimi merkeze alarak tartışmıştır. Yeni medya demokratik ve katılımcı özelliğini verecek olan şeyin yurttaşların siyasal iradeleri olduğunu iddia etmektedir. Yeni medya okuryazarlığı ise bu iradenin ortaya konmasında son derece önemli bir olgu olarak karşımızda durmaktadır (2016, s. 2). Ayrıca Özçetin (2016) yeni medya okuryazarlığının dört boyutta ele alınması ifade ederek bu dört boyutu şu şekilde sıralamaktadır:

- 1) Yapısöküm sanatı olarak,
- 2) Savunma sanatı olarak,
- 3) Taaruz sanatı olarak,
- 4) Özgürleşme sanatı olarak

Özçetin çalışmasında yeni medya ortamların kullanıcının gücüne işaret ederek, kullanıcıların örgütlenme ve eyleme olanağına sahip olduğunu iddia eder. Özçetin (2016) Bu noktada yeni medya okuryazarlığının kullanıcı türevli oluşan içeriğin hâkim değerleri ortaya çıkaracak kültürel-siyasal bir güç olduğunu ifade eder.

3. 3. AVRUPA'DA VE TÜRKİYE'DE YETİŞKİN YENİ MEDYA OKURYAZARLIĞI KONUSUNDA YAPILAN ÇALIŞMALARIN GENEL DEĞERLENDİRMESİ VE İÇERİK ÇÖZÜMLEMESİ

Araştırmanın bu kısmında betimsel içerik çözümlemesi yönteminin ne olduğu, neden araştırma yapısına uygun yöntem olduğu tartışılmaktadır. Betimsel içerik yöntemi ile verilerin içerikleri incelenerek yetişkin yeni medya okuryazarlığı alanındaki çalışmaların eğilimleri ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Burada yetişkin yeni medya okuryazarlığı alanında mevcut durumun sahip olduğu karakteristik yapının ne olduğunu ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Yetişkin yeni medya okuryazarlığı alanında yapılan çalışmaların neler olduğunu saptamak, çalışmaların içeriklerinin nasıl bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymak için araştırma modeline uygun yöntem, betimsel içerik çözümlemesi yöntemidir. Ayrıca çözümleme sonrasında elde edilen verilen karşılaştırılması araştırma bulgularını daha görünür kılmıştır.

Araştırmada çözümlene yapılrken birinci aşama, mevcut yetişkin yeni medya okuryazarlığı alanındaki aktörlerin çalışmalarını ortaya çıkarmaktır. Sonraki aşama ise yetişkin yeni medya okuryazarlığı alanındaki malzemelere bakıp kategoriler oluşturmaktır. Bu bağlamda araştırmada, Türkiye’de ve Avrupa’da yetişkin yeni medya okuryazarlığı alanında çalışmalar yapan aktörlerin gerçekleştirmiş olduğu programlar ve projeler, dokümanlar, raporlar, web adresleri incelenerek çözümlenmiştir.

İçerik çözümlemesi yönteminin işlevsel tanımlarında kategorize etme ve sınıflandırma yer almaktadır. Nitekim Haluk Geray (2004) da, içerik çözümlemesi, önceden belirlenmiş sınıflamalar (kategoriler) çerçevesinde sistematik olarak gerçekleştirilmesini sağlayan bir araştırma tekniği olduğunu belirtir. İçerik çözümlemesinin sistematığı de belli bir format üzerinde örneklem kurmasıyla ve bunun içeriğinin sınıflandırmasıyla ilişkilidir (2004, s. 134). İçerik çözümlemesi yöntemi ile ilgili bir diğeri Merten’in tanımıdır: “İçerik çözümlemesi, sosyal gerçekliğin yazılı/açık içeriklerinin özelliklerinden yazılı/açık olmayan içerik özellikleri hakkında çıkarımlar yapmak yoluyla sosyal gerçeği araştıran bir yöntemdir” (Aktaran: Gökçe, 1995, s. 25).

Bir başka tanımda ise Berger (2000) yöntemsel açıdan içerik çözümlemesinin nasıl yapılacağını konusunu şu şekilde sıralamaktadır:

- 1) İçerik çözümlemesi yaparken tarihsel yaklaşımı kullanmak,
- 2) İçerik çözümlemesi yaparken kıyaslamalı yaklaşmak,
- 3) İşlevsel terimlerin tanımlamaları hakkında dikkatli olmak,
- 4) Kategorilerin eşit şekilde dağılımı (2000, s.177-1178).

İçerik çözümlemesi yönteminin araştırma için uygunluğu kaynağa yönelik çıkarımlar yapılabilmesi olanağıdır (Gökçe, 1995. S. 28). Nitekim içerik çözümlemesi yöntemiyle, yetişkin yeni medya okuryazarlığı ilgili çıkarım yapılacak olan kategoriler oluşturulmuş ve çalışmaların kaynağındaki aktörlere göre çıkarımlar yapmak mümkün hale gelmiştir. İçerik çözümlemesinin kullanım amaçlarından biri de resmetmedir (Geray, 2004, s.135). Benzer şekilde çalışmada, yetişkin yeni medya okuryazarlığı alanında yapılan çalışmalar kategorilere ayrılmış içerikler resmedilmiştir.

Araştırma malzemeleri seçilirken “temsili örnekleme” başvurulmuştur (Gökçe, 1995, s. 109) . Temsili örneklem alınırken de Avrupa’daki ve Türkiye’deki aktörlerin yetişkin yeni medya okuryazarlığı alanında yaptığı çalışmalar seçilmiştir. Yetişkin yeni medya okuryazarlığı konusunda yapılan çalışmalar temsili örneklem oluşturduğu için Avrupa Birliği’ndeki ve Türkiye’deki yetişkin yeni medya okuryazarlığı çalışmalarının boyutlarına yönelik çıkarımlar yapmak mümkündür. Nitekim Geray (2004), “araştırma evrenin tamamına bakılması zorunlu olmadığını” iddia etmektedir (s. 140).

Araştırmada veriler, kantitatif (nicel) verilerden oluşan analiz şeklinde değil, tematik/betimsel biçimde çözümlenmiştir. Çözümleme yaparken kategoriler ülkelere göre değil, çalışmanın amaçları, tanımları, yöntemleri hedef ve kazanım bilgilerine göre içerikleri çözümlenmiştir. Avrupa Birliği ve Türkiye’nin yetişkin yeni medya okuryazarlığı konusunda uzlaştığı ve ayrıldığı noktalar belirtilecek çalışmaların eksik ve zayıf yönleri biçimsel içerik analizi yöntemiyle ortaya konacaktır. Nitekim Fröh’ü izleyen Gökçe içerik çözümlemesinin sistematik bir arama stratejisi olduğunu belirtmektedir (1995, s. 67). Bu bağlamda, yetişkin yeni medya okuryazarlığı konusunda, medya merkezlerinin yayınladığı raporlar, makaleler, incelemeler, dökümanlar, Uluslararası Medya Eğitimi Birliği UNESCO Avrupa Komisyonu, Pan European Game Information Avrupa İzleyiciler Çıkarları Derneği EAVI Digilitey, Avrupa Çevrimiçi Çocuklar, Uluslararası Çocuknet, Uluslararası Medya Eğitimi Birliği, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi internet siteleri, dokümanları uluslararası platformda yapılan çalışmalar, makaleler, araştırmalar/programlar ve projeler incelenmiştir.

Türkiye özelinde Güvenlinet, Güvenli Web İnternet Sitesi, Uluslararası Medya Okuryazarlığı Konferansı, Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Bilgi Teknolojileri Kurumu (BTK) Medya Okuryazarlığı Resmi Web Sitesi, sivil toplum kuruluşlarından Habitat, Halkevleri, Alternatif Bilişim gibi kurumların merkezlerin ve programların yayınladığı dokümanlar incelenmiş olup, çalışmanın amaçları ve yöntemi doğrultusunda çözümlenmiştir. Yetişkin yeni medya okuryazarlığı olgusu birçok programda, projede ve akademik çalışmada doğrudan ve/veya dolaylı olarak literatürde yer bulmuştur. Bu alandaki aktörlerin çalışmalarına içerik çözümlemesini yöntemiyle incelemek faydalı olacaktır. Bu kısımda aktörlerin

yaptıkları çalışmalar tablo gösterimiyle desteklenecektir. Tablo oluşturulurken hazırlanan sütunlar ve satırlar görsel çözümlmeyi görünür kılarken, aktörlerin konuyu ele alış biçimleri ve yapmış oldukları çalışmaların analizi açıkça görülebilmektedir. Betimsel içerik çözümlemesi yöntemi ile verilerin içerikleri incelenerek çalışmaların eğilimleri ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Yetişkin yeni medya okuryazarlığı alanında mevcut durumun sahip olduğu karakteristik yapının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Tablo 4. Avrupa’da Yetişkin Yeni Medya Okuryazarlığı Alanındaki Aktörler

YMOY İle İlgili Çalışmalar Yapan Aktörler	Tanım	Amaç	İçerik	Eğitim Yöntemi ve Modeli	İşbirlikleri ve Ağ Haritaları	95 Kazanım Bilgisi
Uluslararası Medya Eğitimi Birliği (UNESCO)						
Uluslararası Medya Eğitimi Birliği (UNESCO)	192 üye devlet ve 6 ortak üyesiyle eğitim, bilim, kültür ve iletişim alanında uluslararası işbirliğini teşvik eder	İnsanlara yeni medya okuryazarlığı programları aracılığıyla eleştirel algı, değerlendirme ve kişisel veya profesyonel yaşamlarında bilgi kullanımı yeteneklerini ve becerilerini kazandırmak	Medya eğitim kitleri Öğretmenler, ebeveynler ve profesyoneller için medya okuryazarlığı programları	Uluslararası konferanslar, seminerler, el kitapları, kitler, uygulamalı eğitimler, projeler, medya eğitim konferansları	Avrupa Komisyonu, The Publications Office of the European Union, MENTOR,	Özellikle gelişmekte olan ülkelerin medya ve haber uzmanlarının eğitimi ve yaşam boyu öğrenmelerini sağlar. Aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerin medya ve haber uzmanlarının eğitimi ve yaşam boyu öğrenmelerini sağlar
Uluslararası Medya Eğitimi Birliği (Mentor International Media Education Association) Mentor	Uluslararası Medya Eğitim Birliği (MENTOR) UNESCO tarafından desteklenerek kurulan, medya eğitiminde karar verici siyasa yapıcı bir kurum	Medya eğitimi girişimlerini geliştirmek, teşvik etmek; medya eğitiminde uluslararası gelişimlere destek vermek; medya eğitimi projelerini araştırma ve sonuçlarını ortaya koyma	Çeşitli iletişim stratejileri aracılığıyla medya eğitiminin önemi ve ihtiyacı hakkında kamuoyunun farkındalığı; iyi uygulamaların yaygınlaştırılması, girişimler ve katılım, gösteri projeleri, görsel-ışitsel etki programları, kamu kampanyaları	Eğitim kiti, müfredat geliştirme, çevrimiçi eğitim için web sitesi, uluslararası stratejik programlar	Avrupa Birliği, UNESCO, Birleşmiş Milletler, United Nations Alliance of Civilizations	Ailedeki değişimlerin tespiti, ebeveyn (kendi kendine) eğitimi, küçük ekranda aile portrelerini belirleme, görsel-ışitsel düzenleyici otoritelerin ve ebeveynlerin de dâhil edilmesi gerektiğine karar veren bir birliktir.

Avrupa Komisyonu (European Commission)

<p align="center">Avrupa Komisyonu (European Commission)</p>	<p>Avrupa Birliği'nin yürütme organıdır. Avrupa'da yapılan çalışmaları onaylama, denetleme ve yürütme yetkisine sahiptir.</p>	<p>Medyanın fikir, bilgi ve haberi bir başkasının bakış açısıyla iletmek üzere kurulduğunu yaymak ve internet ve diğer çevrimiçi teknolojilerini güvenli kullanımı destekleme amacını taşımaktadır.</p>	<p>Yeni medya teknolojileri dolaylı olarak yeni bilgi ve becerilerin edimine teşvik etmektedir</p>	<p>Projeler, programlar, eğitimler, stratejik ortak geliştirme, uluslar arası organizasyonlar</p>	<p>Pan European Game Information, Avrupa İzleyiciler Çıkarları Derneği EAVI, Digilitey, Uluslararası Çocuknet</p>	<p>Yeni öğrenme kültürü dijital okuryazarlığa hazırlanmak. Yaşam boyu öğrenmeyi vurgulamak ve bilgiyle yönetilen toplumların katılımı desteklemek</p>
<p align="center">Uluslararası Çocuknet (Childnet International)</p>	<p>Childnet, birçok kuruluş tarafından desteklenen uluslar arası bir yapıya sahip olan projedir</p>	<p>İnterneti çocuklara güvenli bir yer haline getirmeye yardımcı olmak, internet okuryazarlığı konusunda sivil toplum örgütlerine, ebeveynlere, öğretmenlere ve bakıcılara tavsiyelerde bulunmaktır</p>	<p>Çocukların, gençlerin ve yetişkinlerin interneti yapıcı bir biçimde kullanmalarına olanak sağlamak için dünya çapında etkinlikler geliştirir</p>	<p>Kılavuz ve program geliştirme, akademik çalışmalar</p>	<p>Avrupa Komisyonu Microsoft, Facebook, UK Safer Internet Centre gibi</p>	<p>Ebeveynlere veya bakıcılara, çocukları interneti nasıl kullanmaları gerektiğini ve bu yeni hizmetlerin güvenli ve sorumlu bir şekilde nasıl kullanılacağına dair eğitim bilgisini kazandırır.</p>
<p align="center">Avrupa Çevrimiçi Çocuklar (EU Kids Online)</p>	<p>Avrupa Komisyonu Daha Güvenli Artı Programı tarafından desteklenen, bir çok ülkede çalışmalar yapan kapsamlı bir araştırmadır.</p>	<p>Çevrimiçi risk ve güvenliğine odaklanarak, çocukların yeni medya kullanma şekliyle ilgili soruşturmayı koordine etmek ve teşvik etmek</p>	<p>Çocukların, çevrimiçi etkinliklerinde karşılaşılabileceği riskleri önlemede ve azaltmada, ebeveyn denetimi</p>	<p>El broşürü, internet sitesi, kılavuz, raporlama, anket çalışması</p>	<p>London School of Economics</p>	<p>İnternete erişim ve kullanım, kullanıcıların İnternet uygulamaları, risk deneyimleri, ebeveyn kontrolü ve bir dizi psikolojik, sosyal, sağlık ve eğitsel gibi konular üzerinde kazanımlar</p>

<p>Digilitey</p>	<p>Avrupa Komisyonu ve Avrupa Bilim ve Teknoloji Kurumu tarafından desteklenen bir projedir</p>	<p>Yeni medya teknolojileri ile alakalı gerçekçi ipuçları ve püf noktaları sunmak. Ebeveynlere ve bakıcılara, çocuklarının dijital etkinliklerinde, birlikte kullanma, birlikte yaratma ve arabuluculuk</p>	<p>Müzelerin, kütüphanelerin ve topluluk alanlarındaki ebeveyn desteği, ilk yıllardaki okullaşma ve gayri resmi eğitim ile ilgili politika ve uygulama üzerinde etkili olmasını sağlamak için politika yapımcılarla ortaklık kurulması sağlanması</p>	<p>Çevrimiçi öğrenme stratejisi geliştirme, sunular</p>	<p>Avrupa Komisyonu, Avrupa Bilim ve Teknoloji Kurumu, EU Framework Program Horizon 2020, The University of Sheffield</p>	<p>Ebeveynlere ve bakıcılara, çocuklarının dijital etkinliklerinde, birlikte kullanma, birlikte yaratma, gelecek araştırmalar için uyumlu bir Avrupa gündemi oluşturacak disiplinler arası bir ağ oluşturmaktı</p>
<p>Avrupa İzleyiciler Çıkarları Derneği EAVI (Media Literacy for Citizenship)</p>	<p>Medya okuryazarlığı ve tam vatandaşlığı savunan uluslararası kar amacı gütmeyen Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen ve medya okuryazarlığına ilişkin farkındalığın artırılması amacıyla çalışmalar yürüten kuruluştur.</p>	<p>Tam yurttaşlık ve medya okuryazarlığını teşvik etmek, AB kurumlarını medya politikası paydaşları olarak kullanarak vatandaşların çıkarlarını ilerletmek</p>	<p>Avrupa'yı sorumlu medya kullanıcıları olarak güçlendirerek, EAVI aslında sağlıklı, demokratik ve daha uyumlu bir toplum fikri</p>	<p>Lobicilik faaliyetleri, konferanslar, ağ oluşturma, araştırma, odaklı projeler, iyi uygulamaların geliştirilmesi çevrimiçi içerik üretimi</p>	<p>Avrupa Komisyonu, Avrupa Konseyi, Europe for Citizens, UNESCO, Birleşmiş Milletler, Alliance of Civilizations</p>	<p>Kamu sağlığı, ekonomik adalet, çevresel sürdürülebilirlik ve insan hakları gibi konuların merkezinde medya okuryazarlığı</p>

<p>Pan European Game Information (PEGI Online)</p>	<p>Pan Avrupa Oyun Bilgisi, Avrupa Komisyonunun desteği ile kurulmuş bir programdır</p>	<p>Avrupa'daki gençlere uygun olmayan oyun içeriğinden daha iyi korunmalarını sağlamak ve bu ortamlarda ebeveynlerin riskleri ve potansiyelini anlamalarına yardımcı olmak</p>	<p>Yeni medya teknolojilerindeki uygunsuz veya tehlikeli olanı belli kurallara bağlı kalarak yok etmeye çalışan bir içerik</p>	<p>Raporlama faaliyetleri, çevrimiçi içerik üretimi</p>	<p>Avrupa Komisyonu, Comenius Edu Media Siegel 2008, Interactive Software Federation of Europe</p>	<p>Aileler için güvenlik ipuçları sağlamak, Ebeveynlerin çocuklarına uygun içerikler konusunda bilgilendirmeyi amaçlayarak yaş ve durumlarına göre tavsiyeleri</p>
<p>Avrupa Medya Okuryazarlığı Merkezi (ECML European Center of Media Literacy)</p>	<p>İlk başta Avrupa Birliği destekli bir proje olarak ortaya çıkan daha sonra bir merkeze dönüşen bir projedir. Fakat günümüzde aktif değildir.</p>	<p>Çocuklar ve yetişkinlerin küresel medya kültürü içinde yaşama ve öğrenmeye hazırlanmasına destek olmaktadır</p>	<p>Medya okuryazarlığı konusundaki haber, makale, örgütlenmeler konusunda eğitimcilere, siyasa-yapıcılara, ailelere ve konuyla ilgililere bilgi vermek</p>	<p>E-öğrenme programı, çevrimiçi literatür geliştirme, çeviri, akademik çalışmalar</p>	<p>Avrupa Komisyonu, Center For Social Innovation, University of Tampere, Birleşmiş Milletler, UNESCO</p>	<p>Alternatif bilgi ve eğlence kaynakları aramak, Medyayı kendi yararı ve zevki için kullanmak, Edilgen olmak yerine etken olmak,</p>
<p>Avrupa Parlamentosu ve Konseyi (European Parliament and Council)</p>						
<p>Avrupa Parlamentosu ve Konseyi (Council of the European Union)</p>	<p>Bilgi toplumuna ulaşmak için gelişen düzenleyici bir çevreyi içine alan bütünleşik medya okuryazarlığı</p>	<p>Üye devletlerin yaşam boyu öğrenim stratejilerinin bir parçası olarak, evrensel okuryazarlığa ulaşmada kendi</p>	<p>Medya okuryazarlığı eğitim ve öğretim görevini yaşam boyu öğrenme, dilsel ve kültürel çeşitliliği Avrupalı vatandaşların,</p>	<p>Kılavuz metinler, el kitapları, rehberlik etmeyi amaçlayan belgeler</p>	<p>Avrupa Komisyonu Avrupa Birliği Konseyi</p>	<p>İnternet ve mobil teknolojilerden fayda sağlamak için sınıfta veya evde uygulanabilir, yapıcı eylemler için fikirler sağlamaktır.</p>

Tablo 5. Türkiye’de Yetişkin Yeni Medya Okuryazarlığı Alanındaki Aktörler

YMOY İle İlgili Çalışmalar Yapan Aktörler	Tanım	Amaç	İçerik	Eğitim Yöntemi ve Modeli	İşbirlikleri ve Ağ Haritaları	Kazanım Bilgisi
 Radyo ve Televizyon Üst Kurulu(RTÜK)						
Radyo ve Televizyon Üst Kurulu(RTÜK)	Türkiye’de Radyo ve Televizyon yayınlarının ilgili kanun ve yönetmeliklere göre yapılmasını düzenleyip denetleyen resmi kuruluş	Korumacılık ve bilgilendirici odaklı medya okuryazarlığı geliştirmek	Yaşam boyu öğrenme kapsamında medya okuryazarlığı eğitiminin, öğrenci öğretmen aile üçgeninde almak	Çalıştay, Panel, Çalışma Grupları, Öğretim Programı ve Kılavuzu, Ders Kitabı, Öğretmen Kılavuzu, Danışma Kurulu, Çeviriler	Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Türkiye’de bulunan Türkiye’de çeşitli Üniversite bünyesindeki akademisyenler,	Medya ve medya okuryazarlığı kavramı tanıtılması ve çocuk eğitimi ve ailenin bilinçlendirilmesi için çalışmalar yapılması
Medya Okuryazarlığı Resmi Web Sitesi	RTÜK tarafından desteklenerek kurulan medya okuryazarlığı internet sitesidir.	Yazılı ve yazılı olmayan, büyük çeşitlilik gösteren formatlardaki (televizyon, video, sinema, reklâmlar, internet v.s.) mesajlara ulaşma, bunları çözümleme, değerlendirme ve iletme yeteneği kazanabilmek	Yetişkinler, öğretmenler, öğrenciler ve medya çalışanları için hazırlanan bu dört ana başlıkta Yetişkin medya okuryazarlığıyla ilgili çeviri materyal bulunmaktadır.	Proje, araştırma, arşiv tarama, çeviri, Broşür	RTÜK	Radyo, televizyon, bilgisayar ve internetin yaygınlaşmasına bağlı olarak, medyanın çocukların eğitiminde nasıl kullanılacağı üzerinde yoğun çalışmalar yapılmaktadır. Yetişkinler olarak çocukların eğitiminde medya araçlarını etkili kullanabilmek

<p>Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)</p>	<p>Eğitim Temel Kanunu ile kalkınma plan ve programları doğrultusunda millî eğitim hizmetlerini yürütmek üzere kurulan bakanlıktır.</p>	<p>Düşünme, anlama, araştırma ve sorun çözme yetkinliği gelişmiş; bilgi toplumunun gerektirdiği bilgi ve becerilerle donanmış bireyler yetiştirmek</p>	<p>Medya okuryazarlığı dersi öğretmenlerini yetiştirecek çekirdek kadronun ve müfredatın oluşturulması</p>	<p>Eğitim semineri, pilot uygulama, eğitimcilerin eğitimi, çalıştay</p>	<p>RTÜK</p>	<p>Medya eğitimde bilinçli kullanım biçimleri geliştirebilme, medyanın olası olumsuz etkilerinden korunmada aileye, okula ve medyaya düşen görevi anlatmak</p>
<p>Bilgi Teknolojileri Kurumu (BTK)</p>						
<p>Bilgi Teknolojileri Kurumu (BTK)</p>	<p>BTK, kanunlarla öngörülen yetki ve sorumlulukları uygulamak ve verilen diğer görevleri yapmak üzere kamu tüzel kişiliğini ve idari ve mali özerkliği haiz özel bütçeli bir kuruluştur</p>	<p>Kanunlarla öngörülen yetki ve sorumlulukları uygulamak ve verilen diğer görevleri yapmak</p>	<p>Bünyesinde yeni medya okuryazarlığına dair güvenli internet kullanımı çalışmaları bulunmaktadır.</p>	<p>Tanıtım, doküman, çevrimiçi hizmet, broşür, sunum</p>	<p>Ulaştırma Bakanlığı</p>	<p>Çevrimiçi güvenlik, ailelerin yeni medya teknolojilerini tanınması, İnternetteki risklerden en yüksek oranda korunma sağlayacağını</p>

GüvenliWeb	BTK tarafından geliştirilmiş Çocukların çevrimiçi ortamda korunmasına ilişkin ebeveynlerin başvurabileceği bir internet sitesidir.	Filtreleme yazılımlarından çocukların internet ve bilgisayar kullanımını kontrol altında tutmak	Anne babalara, interneti nasıl güvenli kullanacağı konusunda ve internetin zararlarından kendinizi ve çocuklarınızı nasıl koruyacağınız hakkında tavsiyeler	Sunumlar, broşürler, kurumsal kaynaklar, çevrimiçi hizmet sağlama	BTK, Güvenli İnternet Merkezi, Güvenli Çocuk, İhbar. Web, Güvenli İnternet	Ebeveynlerin çocuklarını internetin zararlı ve yasadışı içeriklerine karşı korunabilme, zararlı yazılımlar ve dolandırıcılık gibi sitelerden korunabilmeleri
GüvenliNet	Tüm hakları Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'na(BTK) ait olan yeni medya teknolojileri ve internet özelinde çalışmalar yapan bir internet sitesidir.	İnternetteki risklerden en yüksek oranda korunma sağlayacağını Ebeveynlerin dahi erişebileceği tüm sitelerin uzman kontrolünden geçmiş belirli kriterlere göre onaylanmış siteler geliştirmek	Güvenli İnternet Hizmeti İnternet servis sağlayıcıları tarafından ücretsiz olarak sunulan ve İnternetteki zararlı içeriklerden büyük oranda sizi ve ailenizi koruyan alternatif bir İnternet erişim hizmetidir	Broşür, afiş, sunum, çevrimiçi hizmet sağlama	BTK, Güvenli İnternet Merkezi, Güvenli Çocuk, İhbar. Web, Güvenli İnternet	Müstehcenlik, şiddet, ırkçılık, kumar gibi yasadışı ve zararlı içerikleri barındıran siteler; Sağlık Bakanlığı'nın zararlı olduğunu açıkladığı ürünlerin siteleri ve dolandırıcılık sitelerinin önüne geçmek

Sivil Toplum Kuruluşları

Habitat	Habitat Derneği, 1997’te kurulan Türkiye’nin çeşitli bölgelerinde faaliyet gösteren bir STK’dır.	Çevrimiçi güvenlik, sayısal uçurumun kapatılması, bilgisayar okur-yazarlığı oranının artırılması ve gençlik istihdamının desteklenmesi	Bireylerin bilgisayar okuryazarlıklarını geliştirme hedefiyle Ulusal ve Uluslar arası gönüllülük esasına çalışan projeler	Projeler, Paneller, Eğitimeilerin eğitimi	Hükümetler, yerel yönetimler, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları	Yeni medya teknolojileri ile bilgiye ulaşım kanallarının kullanımını yaygınlaştırarak, haklar konusunda toplumun bilgi ve farkındalık, yetişkinlerin bilişim programlarını kullanım becerilerini geliştirmek
Halk Evleri	Halkevleri Derneği Türkiye genelinde barınma, sağlık, eğitim, çevre, kadın ve engelli haklarının savunulması ve genişletilmesi için faaliyet gören Sivil Toplum Kuruluşudur.	Eşitlikçi ve özgürleştirici bir iletişim ortamını, iletişim dilini ve pratiğini yaratmak, yaşatmak ve yaygınlaştırmak olarak belirlenmiştir. İnternet üzerinden uzaktan eğitim teknikleri ile iletişim ortamını kullanma ve içerik üretme eğitimi	Eleştirel medya okuryazarlığı ve alternatif medya kavramları aracılığıyla sadece edilgen bir eleştiri değil halkın iletişim üreticisi olması da desteklenmesi	Atölye çalışması, Forumlar, Toplantılar, Eğitimler	Çeşitli üniversitelerden Akademisyenler, Gazeteciler,	Eleştirel medya okuryazarlığı ve alternatif medya kavramları aracılığıyla sadece edilgen bir okuryazarlık yerine halkın iletişim üreticisinde etken olması
Alternatif Bilişim Derneği	Dijital haklar, internet sansürü ve kitlesel gözetim gibi sorunlar üzerine çalışan İstanbul merkezli bir sivil toplum kuruluşudur.	Yeni medya okuryazarlığı eğitiminin yurttaşların temel bir gereksinimi haline gelmesi, etik ihlallere duyarlı	Yeni medyayı, siyaset, demokrasi, gündelik yaşam, ekonomi, kurumsal iletişim, haber, hukuk, sanat, kimlik, temsil, sansür, kişisel veriler	Akademik Kongreler, Bildiri, Çalıştaylar, Müfredat geliştirme, Atölyeler	Çeşitli üniversitelerden Akademisyenler, İnternet Teknolojileri Derneği	Yeni medya ortamlarındaki risklerin ve olanakların hakkında farkındalık yaratmak, yeni iletişim ortamlarını bilinçli ve etkin şekilde kullanabilmek

Türkiye’de devlet kaynaklı yetişkin yeni medya okuryazarlığı çalışmaları, çocuklara “teknolojinin zararlı etkilerinden korumaya” odaklanan yetişkinler bakış açısı üzerine temellenmiştir. Türkiye’de, RTÜK MEB ve BTK tarafından gerçekleştirilen yeni medya okuryazarlığına ilişkin çabalar, daha çok çocuklar ve gençler başta olmak üzere, medyanın olumsuz etkilerinden korumaya yönelik tasarlanmaktadır. BTK’nın uzantısı olan *güvenliweb* ve *güvenlinet* internet siteleri çevrimiçi güvenliğin önemine vurgu yaparak başta çocuklar olmak üzere anne babalara interneti korumacı bir yaklaşımla ele alması için tavsiyelerde bulunmaktadır. Bu amaç doğrultusunda yapılan aileler için tavsiyeler bölümünü, çevrimiçi güvenliği odağına almıştır. Avrupa’daki çalışmalara bakıldığında, bu çalışmaların ebeveynleri dâhil ederken bakıcıları göz ardı etmediği görülmektedir. Nitekim Uluslararası Çocuknet programında yeni medya okuryazarlığının ev içi alanda devam etmesi internetin çocuklar için güvenli bir yer olması adına bakıcılara tavsiyeler bölümü yer almaktadır. Benzer şekilde Uluslar arası Medya Eğitim Birliği (MENTOR)’un *Öğretmenler, Öğrenciler, Aileler ve Profesyoneller için Eğitim Kiti* isimli yapmış olduğu çalışma örnek gösterilebilir. Çalışmada amaç ebeveynlerin, bakıcıların, geleneksel ve yeni medya kanallarını çocuklarla birlikte yapıcı bir şekilde tüketebilmek için fırsatlar durumlar üretmesini sağlamaktır.

Avrupa’daki çalışmalarda yetişkin bireylerin duygusal ve bilişsel becerilerinin gelişmesine hizmet eden uygulamalarda geleneksel pedagojinin ötesinde, aktif katılımın destekleyen eğitim anlayışı örnekleri mevcuttur. Türkiye’deki yetişkin yeni medya okuryazarlığına ilişkin çalışmalara bakıldığında çalışmaların gerek planlama gerekse de uygulama aşamalarında yetişkin bireyleri (çocuk denetimi hariç) sürecin dışında bırakıldığı söylenebilir. Söz konusu çalışmalar öğrenci, öğretmen, aile bütünselliğini oluşturmamaktadır. Fakat her iki tabloda da Avrupa’daki ve Türkiye’deki yetişkin yeni medya okuryazarlığı alanındaki çalışmalarda “yetişkin tanımı” genel olarak çocuklu ailelerdir. Tablo 5’te görüldüğü üzere, Türkiye’de yetişkin yeni medya okuryazarlığı alanında yapılan çalışmalarda, internetin zararlı etkilerine karşı korunma çalışmaları yoğunluk göstermektedir. Yetişkinler olarak tanımlanan kesimin daha çok çocuklu bireyler olduğunu söyleyen, aile içi kullanıma dayalı çalışmalar yapılmıştır. Tablolarda görülen Resmi Kurum/Kuruluşların yetişkinlere yönelik yeni medya okuryazarlığı çalışmalarında “yetişkin denetimi” olgusu yer almaktadır. Bunun nedeni çalışmaların,

internetin zararlı etkilerinden korumalarını sağlayacak olan yapının ebeveynler olduğu kanısında olmalarıdır. Fakat “yetişkin denetimi” yerine “yetişkin katılımı” olgusu temel alınır, çalışmalardaki ebeveynlere denetleyici kurum gibi yaklaşma stratejisi engellenmiş olur.

Tablo 4’te ve tablo 5’te görüldüğü gibi yeni medya okuryazarlığı ve çocuk bağlamında birçok çalışma/proje/program mevcuttur. Bu çalışmaların “çocuk ve güvenlik” temalı oldukları ifade edilebilir. Söz konusu çalışmalar, yetişkin bireyleri ebeveyn olarak sınıflandırmaktadır. Güncel kuramsal tartışmalar ışığında yalnızca korumacı anlayışla medya okuryazarlığı çalışmalarının, bireysel beceri demokratik yurttaş katılımı, kültürel ve entelektüel birikim ile ilişkilendirilemediğinden ötürü tek boyutlu olduğu söylenebilir. Korumacı bir medya okuryazarlığı yaklaşımı benimsendiği takdirde, çalışmanın ikinci bölümünde irdelenen Rene Hobbs (2010)’un yeni medya okuryazarlığındaki “analiz etme ve üretme” maddelerinin gerçekleşmeyeceğini ve bu eğitimi alan bireylerin de aktif yurttaşlık bağlamında yeterli olmayabileceğini belirtmek gerekir. Öte yandan Avrupa’daki çalışmalara bakıldığında çocuklara karşı korumacı bir yaklaşımla yapılan çalışmaların yanı sıra entelektüel seviye ve yurttaşlık bilinci kazandırmak üzere yetişkinlere eğitim süreçlerini adım adım öğretilmesine dayalı çalışmalar da yer almaktadır. Türkiye’de ise devlet kurumları dolaylı olarak hazırlanan yetişkin yeni medya okuryazarlığı çalışmaları yalnızca ve özellikle çocukların medyanın zararlı etkilerine karşı korumacı mantık üzerine temellenmiştir.

Avrupa’daki yeni medya okuryazarlığı alanında yapılan çalışmalara bakıldığında üniversite devlet kurumları işbirlikleri görülmektedir. Ortak aktörler konusunda politika yapan kurum/kuruluşlar üniversite işbirliğini sağlayarak kuramsal ve entelektüel çerçeveyi tamamlama gayretindedirler. Bu destekler sponsorluklar, fonlamalar veya proje yürütücü destekleriyle sağlanmaktadır. Nitekim Tablo 4’te görüldüğü üzere Avrupa Komisyonu, Avrupa, Avrupa Parlamentosu ve Konseyi’nin yaptıkları çalışmalarda birbirlerini desteklemektedirler ve kurumlar arası çalışmalara imkân sağlamaktadırlar. Türkiye’de Yapılan çalışmalarda aktörlerin ortaklıklarına bakıldığında ise, RTÜK’ün MEB ile yaptığı “Medya Okuryazarlığı Eğitimi” projesi öncesinde, Ankara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi ve Selçuk Üniversitesi’nden katılan akademisyenlerden oluşan bir komisyon oluşturulmuştur. Fakat buradaki ayırım şu

noktada önemlidir: üniversite kurumu/fakülte olarak çalışmaların yapılması Avrupa’da gerçekleştirilirken, Türkiye’deki üniversitelerin kurum ya da fakülte yerine birkaç akademisyenlerden oluşturulan danışma kurulu yönündedir.

Aynı şekilde, Avrupa’daki çalışmalara bakıldığında Resmi Kurum ve Kuruluşların, Sivil Toplum Kuruluşlarını desteklediği çalışmalarına bütçe ayırdığı görülmektedir (Avrupa İzleyici Çıkarları Derneği EAVİ’de olduğu gibi). Türkiye’deki çalışmalara bakıldığında, Sivil Toplum Kuruluşları ve Resmi kurum/Kuruluş ortaklığı güdülmediği açıkça görülmektedir. Bu nedenle Türkiye’deki çalışmaların paydaşları daha çok sivil toplum kuruluşlarıyla ortak yürütülen çalışmalar olmalıdır.

Avrupa’daki çalışmalara ve Türkiye’deki yetişkin yeni medya okuryazarlığı alanındaki çalışmalara bakıldığında ortaya çıkan en büyük farklardan biri de yetişkinler özelinde özgün bir eğitim materyalinin Türkiye’de olmamasıdır. Avrupa’da örneğin yetişkinlerin interneti yapıcı bir biçimde kullanması, çocuklara ve gençlere yol gösterici bir kullanım pratiği geliştirmeleri yönünde çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin Tablo 4 ’teki PegiOnline’ın, Uluslar arası Çocuknet’in (*Know It All Projesi*) yapmış olduğu çalışmaların amacı, yeni medyanın yeni öğrenme kültürüyle birlikte yetişkinleri yeni medya okuryazarlığına hazırlamak olmuştur.

Her iki tabloda yapılan çalışmaların devlet kurumları aktörleri baz alındığında, Avrupa’daki çalışmalar yine Avrupa özelinde bir çok politika yapıcı kurum/kuruluş tarafından desteklenmekte olduğu görülebilir. Öte yandan Türkiye’deki çalışmaların MEB ve RTÜK özelinde iş birliği içerisinde olduğu, BTK’nın da kendi çatısı altında çalışmalar yaptığı söylenebilir. Türkiye’deki politika yapıcılarının yetişkin yeni medya okuryazarlığı alanında gayretlerinin olmadığı, hatta yapılan çalışmalara da destek olmak adına etkili bir rol almadığı görülebilir. Avrupa’daki yetişkin yeni medya okuryazarlığında yapılan çalışmalarda, okulda alınan eğitimin devam niteliğinde olduğu görülmektedir. Ev içi alanda ailenin veya bakıcıların yeni medya okuryazarlığı eğitime devam etmelerine yönelik çalışmalar bulunmaktadır. Nitekim tablolarda görüldüğü üzere, Avrupa’daki aktörlerin çalışmaları, coğrafi kaderlerini gözetmeksizin yurttaşlara ulaşma amacındadır.

3. 4. YETİŞKİN YENİ MEDYA OKURYAZARLIĞI EĞİTİMİ NASIL OLMALIDIR?

Araştırmanın bu kısmında, yeni medya okuryazarlığı eğitim modeli nasıl olmalıdır? sorusunun cevabı tartışılacaktır. Medya okuryazarlığı temelde medya yapısındaki değişimle paralel olmalıdır. Yani çalışmanın ikinci bölümünde irdelenen yeni medya kavramında yeni olanın tartışılması ve yeni medyanın yine aynı bölümde sıralanan özelliklerinin olması gerekir. Yetişkin yeni medya okuryazarlığı eğitimi tasarımı araştırmacıların hedeflere, yeni medya konusundaki tutumunun ne olduğu ve önemli olanın sahip olması gereken yeterliliklerin neler olması gerektiği üzerinde durmalıdır. Yetişkin yeni medya okuryazarlığının eğitim hedefleri, kendilerine yeni bir yeterlilik kazandırmak için yetişkinleri eğitmek olmalıdır. Nitekim Potter'ın da belirttiği gibi, eğitim tasarımı tasarımcıların zorluğu, öğretme perspektifine sahip oldukları ve yerleşik unsurları (tutumlar, inançlar, davranış şablonları, becerilerden kaçınma ve bilgi yapıları) değiştirmeye çabaladıkları ölçüde artmaktadır (2016, s. 67). Yetişkin yeni medya okuryazarlığının eğitim tasarımı sürecindeki zorluk derecesi benzer ifadelerle tasvir edilebilir. Söz gelimi yetişkin bireylerin yeni medya eğitimi öncesinde beraberinde getirdiği bir sermaye birikimi (sosyal sermaye, eğitim sermayesi, kültürel sermayesi) olacaktır. Bu gibi nedenlerle medya okuryazarlığının hedefi yeni medya kullanıcıları olan herkesi medyanın her biçimiyle yeterli, eleştirel ve üretici olmalarını sağlamaktır. Böylece kullanıcıların izlediklerinin/duyduklarının/okuduklarının kontrolünde olan değil, bu enformasyonları kontrol eden bireyler olmaları sağlanmaktadır.

Bu noktada birinci bölümde, eleştirel okuryazarlık kısmında tartışılan eğitim modellerinden değinmek gerekir. Bu eğitim modellerinden biri olan “Bankacı Eğitim Modelinde” eğitim modeli bireyleri edilgenleştirir. Edilgen birey de dünyayı sorgulamak yerine ona uyum sağlar. Eğitimin özgürleştirici bir yapısı olması gerektiğini ileri süren Freire, “Bankacı Eğitim Modeli” yerine “Özgürleştirici ve Problem Tanımlayıcı Eğitim Modelini” önermektedir (1998, s. 59). Yetişkin yeni medya okuryazarlığında da eğitim modeli benzer şekilde olmalıdır. Problem tanımlayıcı, öğrenci etken/üretken olduğu, yeni medya ortamlarına karşı sorgulamacı ve eleştirel olması gerekir.

Bir diğer medya okuryazarlığı eğitiminin nasıl olması gerektiğini tartışan isim olan James Potter, medya okuryazarlığının nasıl çalışılması gerektiğini inceler ve beş aşamaya ulaşır:

- 1) Medya Okuryazarlığı Konusundaki alışmanın Amacı,
- 2) Medya Okuryazarlığı Algılanış Biçimi,
- 3) Hedeflerin Algılanış Biçimi,
- 4) Medya Okuryazarlığı Müdahalenin Amacı,
- 5) Başarı Göstergeleri (2016, s. 49-77).

Bu alışmada Potter (2016, s. 60), araştırmacıların, medya okuryazarlığı çalışmalarındaki rolleri düşünüldüğünde, eğitim tasarımındaki zayıf noktalardan kaçınmalarının yüksek olasılıhta olduğunu ifade eder. Yetişkinler de bu zayıf noktalardan biri olarak yansıtılmaktadır. Fakat bu çalışma, medya okuryazarlığı alanında zayıf bir noktadan kaçınmak yerine, hem yeni medyayı hem de yetişkinleri odağına almaktadır.

Medya okuryazarlığı eğitimindeki aktörler konusunda ise bu eğitimin nerelerde, ne şekilde, kim tarafından verileceği çokça tartışılmıştır. Binark ve Bek (2010), Buckingham'ın medya eğitiminde bulunması gereken taraflar ve kurumları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- 1) Okullarda ve diğer resmi eğitim kurumlarındaki ğretmenler,
- 2) Daha az resmi kuruluşlarda gençlik ve topluluk çalışmaları yapan eğitimciler
- 3) Akademisyenler ve araştırmacılar,
- 4) eşitli siyasal ve ahlaki konumlardan aktivistler,
- 5) Gençlik grupları ve rgtleri,
- 6) Ebeveyn grupları,
- 7) Dini gruplar,
- 8) Ticari ve ticari olmayan medya reticileri,
- 9) Medyayı düzenleyen kurumlar (s. 59-60).

3. 4. 1. Yetişkin Yeni Medya Okuryazarlığı Eğitim Model Önerisi

Yetişkin yeni medya okuryazarlığı eğitim modeli, temel yeni medya okuryazarlığı kapsamında, analiz etmeyi, değerlendirmeyi ve eleştirel düşünmeyi geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bireyler, yeni medyada yeni olanın ne olduğuna dar anlamının yanı sıra, sosyal ağların içindeki enformasyonun ne olduğunu ve kim tarafından üretildiğini kavramaktadır. Yeni medya okuryazarlığı bireyin çevrimiçi risklere karşı donanımlı olmasını sağlamasının yanı sıra, çevrimiçi olanaklardan yaralanmasını ve içeriklere eleştirel bir bakış açısı geliştirmesinin önünü açmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın temel odak noktası iddiasında yetişkin yeni medya okuryazarlığı hedefleri şu şekilde olmalıdır:

- 1)Yeni medya teknolojilerini en iyi ve en etkin şekilde kullanılmasının sağlanması,
- 2) Yurttaş bilinci ve demokratik katılımı desteklemek için yeni medya okuryazarlığına teşvik etmek,
- 3) Yeni medya ortamlarında gerçekleştirilen ırk, sınıf, cinsiyet ayrımcılığına karşı yeni medya okuryazarlığı materyalleri geliştirip, küresel çapta yaygınlaştırmak.
- 4) Yetişkin yeni medya okuryazarlığı alanında gerekli uygulamalar, atölye, programlar, projeler vb. geliştirilmek.

Birinci bölümde bahsedildiği üzere, “özdüşünümsellik ve bağlam” temelli yeni bir medya okuryazarlığı eğitimi, her yurttaşın eşit bir biçimde verilmelidir. Yeni medya okuryazarlığı eğitiminin, katılımcı yurttaşlık bilincinin gelişimine katkı sağlayacak biçimde yapılandırılması ve katılımcı yurttaşlık kavrayışını besleyen bir eğitim anlayışı içinde verilmesi gereklidir.

3. 4. 1. 1. Dijital Yurttaşlık ve Çevrimiçi Haklar

Dijital yurttaşlık ve çevrimiçi haklar her yurttaşın dijital haklara sahip olduğunu ve bu haklardan eşit şekilde yararlanması gerektiğini iddia etmektedir. Yeni medya ortamında doğan veya sonradan dâhil olan her bireyin çevrimiçi haklarını bilmesi ve dijital yurttaşlığa dair devlet yurttaş ilişkilerinde yetkin olması gerekmektedir. Bu noktada, yeni medya okuryazarlığı eğitimi, her yurttaşın, dijital ortamda temel yurttaşlık hakkı olduğu ve bu konuda gerekli yetkinlerin sağlanması için gereklidir. Yeni medya okuryazarlığı eğitimi alan bireyler, çevrimiçi ortamda haklarını bilen, dijital yurttaşlığın

gereklerine uygun hareket eden yetkin bireydir. Bu konuda iki önemli örnek üzerinde dikkatlerin çekildiğini belirten Graham Murdock, yetişkinlerin cinsel istismar ortamı sağlayabilmelerine olanak tanıyacak ilişki kurabilmeleri için kendilerine genç insanlar kılıfına sokmaları ve çevrimiçi gönderilerde hakaret, nefret söylemi veya tehditlere başvurduklarını belirtir (2016, s. 115). Nitekim Murdock'ın iddiasına göre, iRights manifestosunda çocukların, gençlerin ve yetişkinlerin çevrimiçinde yasadışı bir uygulamadan korunacakları 'güvenlik ve destek' hakkı olduklarını savunur. iRights manifestosunda bu haklar şu şekilde belirtilmiştir:

Kullanıcıların kişisel verilerinin ve yaratıcı eylemlerinin toplanması ve satılması ile ilgili iki temel hakkı savunmaktadır: 1) Bilme Hakkı 2) Ortadan Kaldırma Hakkı. Bunlardan ilki "çocukların ve genç insanların bilgilerini kimin elinde bulundurduğunu, bunlardan kimin kar sağladığını, bilgilerini ne amaçla kullandığını, kopyalanıp kopyalanmadığını, satılıp satılmadığını ve takas edilip edilmediğini bilmeye hakkı oldukları belirtmektedir. İkincisi ise "çocukların ve genç insanların" her bir internet platformu üzerinde kendi verilerini veya oluşturdukları içerikleri tamamen ortadan kaldırmak için koşulsuz bir hakka sahip olmaları gerektiği görüşüdür (iRights, 2015).

Yeni medya ortamındaki tüm kullanıcıların eşit haklara sahip olması gerekir. Bu haklar da söz konusu manifestoda belirtildiği gibi, kişisel verilerin korunmasından bilme hakkına kadar sağlanmalı ve tüm yurttaşlar koruma altına alınmalıdır. Kellner, yeni teknolojilerin, işyerinde, okulda, kamusal alanda ve gündelik hayatta insanlık dışı, sömürücü ve baskıcı bir şekilde kullanılmasına karşı radikal eleştirinin, bugün, daha önce hiçbir zaman olmadığı kadar gerekli olduğunu iddia etmektedir. Ancak "yeni teknolojilerin, kentlerimizi, okullarımızı, ekonomiyi, toplumu ve çevreyi yeniden kuracak şekilde kullanan stratejiler geliştirmek de en az bunun kadar önemlidir" (2004, s.723). Bu araştırma da Kellner'in bahsetmiş olduğu geliştirilmesi gereken stratejilerden biridir. Yani özetle yetişkin yeni medya okuryazarlığı eğitimi, teknolojilerinin demokratikleşmeyi attırmak ve bireyleri daha güçlü kılmak için kullanılabilmesi yolları geliştirmek amacıyla tasarlanan bir eğitim modeli geliştirilmeyi hedeflemektedir.

Tablo 6. Dijital Yurttaşlık ve Çevrimiçi Haklar Eğitim Konusu, Materyalleri ve Çıktıları

Eğitim Konusu	Eğitim Materyalleri	Eğitim Çıktıları
1. Dijital Yurttaşlık ve Çevrimiçi Haklar	<p>Yeni medya ortamlarına ve eğitimindeki eşitlik</p> <p>Her yurttaşın, dijital ortamda var olması temel yurttaşlık hakkı olduğu</p> <p>Çevrimiçinde yasadışı bir uygulamadan korunacakları ‘güvenlik ve destek’ hakkı</p>	<p>Çevrimiçi ortamda haklarını bilen, dijital yurttaşlığın gereklerine uygun hareket eden yetkin</p> <p>1. Bilme Hakkı</p> <p>Bilgilerini kimin elinde bulundurduğunu, bunlardan kimin kar sağladığını, bilgilerini ne amaçla kullandığını, kopyalanıp kopyalanmadığını, satılıp satılmadığını ve takas edilip edilmediğini bilmeye hakkı oldukları</p> <p>2. Ortadan Kaldırma Hakkı</p> <p>Çocukların ve genç insanların” her bir internet platformu üzerinde kendi verilerini veya oluşturdukları içerikleri tamamen ortadan kaldırmak için koşulsuz bir hakları olduğu</p>

3. 4. 1. 2. Yeni Medyada Doğrulama

Yeni medyada doğrulama; çeşitli bilgi kaynaklarını kullanma ve bu bilgilerin doğruluğunu değerlendirme/analiz etme becerisidir. Yeni medya kullanıcılarının yeni medya ortamlarında manipülatif veya yanlış enformasyon paylaşımı esnasında analiz edebilme ve doğrulama becerisine sahip olması gerekmektedir. Ayrıca enformasyonun ve bilgi kaynağının ikna araçları ve taktikleriyle donatılmış olduğunu anlaşılması gerekir. Kullanıcılar yeni medya ortamlarında karşılaştığı bu enformasyonları kaynaklardan doğru kullanmalı, analiz etmeli, eksik ya da yanlış bilgiyi tespit etmelidir.

Çalışmanın ikinci bölümünün yeni medyanın özellikleri kısmında bahsedildiği gibi yeni medya ortamlarında kullanıcılar içerik üretebilir, birbiriyle etkileşim kurarak ağlar oluşturabilmektedir. Bu sayede kullanıcılar, neredeyse sınırsız enformasyon üretmeleri olanaklı hale gelmektedir. Nitekim yeni medya okuryazarlığı eğitimi almış bireyler çevrimiçi ortamlarda teknik özellikle donanmış içerikler hakkında ya da yeni medyanın kullanıcı türevli içerik üretimi özelliğinden ötürü yanlış veya eksik enformasyon paylaştığı dair bilgi sahibi olabilmektedir.

Yeni medya ortamlarında dolaşıma giren bilgiler arasında önem ayırt etmek olanaksızdır. Bu alanda yapılması gereken, enformasyon sağlayan web adreslerinde veya sosyal ağlardaki paylaşımlar denetimden geçirildikten sonra paylaşılması/içerik üretilmesi ve güncel bilgiler olup olmadığının kontrol edilmesi gerekir.

Yeni medya ortamlarındaki enformasyonları doğrulama gerekliliği özellikle; kriz durumlarında, felaket anlarında sosyal ağlardaki paylaşımlar, durum güncellemeleri, yardım çağrıları, siyasi ve politik değişimler gibi zamanlarda daha çok ortaya çıkmaktadır. Hollanda merkezli ve Emergency Journalism Initiative altında yer alan European Journalism Centre tarafından geliştirilen *Doğrulama El Kitabı*⁵¹ son dakika gelişmelerinde kullanıcı türevli içeriğin (User-GeneratedContent – UGC) nasıl oluşturulacağını, gazeteciler ve sivil toplum örgütü çalışanlarına anlatan çeviri bir kaynaktır.

Enformasyon ve bilgi akışının sınırsız olduğu yeni medya ortamlarında doğru bilgiye erişebilme sorunu da ortaya çıkmaktadır. İnternette ve özellikle sosyal ağlarda hatalı/yanıltıcı bilginin nasıl yayıldığını, yanlış/eksik bilginin önüne geçmek için yapılması gereken doğrulama adımlarının nasıl ve hangi koşullarda uygulanması gerektiğini bilinmesi gerekir. Bu gibi nedenlerle, araştırmanın ikinci bölümünde detaylı bir biçimde irdelenen araştırmacı Hobbs (2010), yeni medya ortamlarındaki enformasyonların güvenilirliğine karar verebilmek için kullanıcının yanıtlaması gerekenleri üç soruda toplamıştır:

- 1) İçeriğin yazarı kimdir?
- 2) Bu iletinin amacı nedir?

⁵¹ Doğrulama El Kitabı detayları için bakınız: <https://teyit.org/dogrulama-el-kitabi-basildi/>

3) Bu ileti nasıl yapılandırılmıştır?

Bu doğrultuda çeşitli biçimlerde sanal kimlikler yaratmış kullanıcıların oluşturduğu çeşitli içerikleri analiz etmek, içeriğin ya da yazarın güvenilirliğini, odak görüşünü, amacını, değerlendirmek, yeni medya araçlarının dilini teknolojiler, görüntüler, sesler kullanarak, çeşitli biçimlerde içerik oluşturmak yeni medya okuryazarlığı eğitim çıktıları arasındadır. Yeni medya okuryazarlığı eğitimi alan yetişkinlerin, yeni medya ortamlarında oluşturulan enformasyonun nasıl doğrulanacağı ve nasıl yapılandırılmış olacağını bilmesi eğitim çıktıları arasında yer almaktadır.

Tablo7: Yeni Medyada DoğrulamaEğitim Konusu, Materyalleri ve Çıktıları

Eğitim	Eğitim Materyalleri	Eğitim Çıktıları
2. Yeni Medyada Doğrulama	<p>Manipülatif veya yanlış enformasyon paylaşımı</p> <p>Enformasyonun ve bilgi kaynağının ikna araçları ve taktikleriyle donatılmış olduğunu</p> <p>Görüntüler, sesler kullanarak, çeşitli biçimlerde içerik oluşturmak</p> <p>Kriz durumlarında, felaket anlarında sosyal ağlardaki paylaşımlar, durum güncellemeleri, yardım çağrıları, siyasi ve politik değişimler gibi zamanlarda daha çok ortaya çıkan bilgi kirliliğini karşı farkındalık</p> <p>1) İçeriğin yazarı kimdir? 2) Bu iletinin amacı nedir? 3) Bu ileti nasıl yapılandırılmıştır?</p> <p>Sorularını sormak</p>	<p>İçeriğin ya da yazarın güvenilirliğini kontrol etmek</p> <p>Odak görüşünü, amacını, değerlendirmek,</p> <p>Analiz edebilme ve doğrulama becerisi</p> <p>Analiz etmek, eksik ya da yanlış bilgiyi tespit etmek</p> <p>Çeşitli biçimlerde sanal kimlikler yaratıldığını bilmek</p>

3. 4. 1. 3. Çevrimiçi Güvenlik

Gündelik yaşamda kullanılan yeni medya araçlarının nasıl etkin kullanılacağına öğrenilmesinin yanı sıra güvenli kullanım esaslarının da benimsenmesi gerekmektedir. Bu noktada yeni medya ortamlarındaki güvenlik: çeşitli şifreleme araçlarıyla, kullanım protokollerinin bilinmesiyle, çevrimiçi ortamda ziyaretçi olarak bulunan ya da ağın sahibi olarak bulunan kullanıcının ağın güvenlik formlarının nasıl kullanacağı ile ilgili bilgi alması anlamına gelmektedir.

Ruhdan Uzun(2007)*İnternet Erişim Kuralları* alt başlığında, internet ortamının sağladığı olanakların yanında her türlü sahtekârlık, yolsuzluk, dolandırıcılık ya da hırsızlık gibi kötü amaçla kullanıldığına dikkat çekmektedir. Nitekim kullanıcılar yeni medya ortamlarındaki kişisel verilerinin kendi kontrolü altında olduğundan emin olmalıdır. Sanal uzamda Web sitelerinin güvenli olup olmadığı, Web tarayıcısının çeşitli sembollerle veya işaretlerle güvenli olup olmadığı konusundadır her yeni medya kullanıcısının eğitim alması gerekmektedir.

Güvenli medya kullanımları öğrenimi açısından, yeni medya okuryazarlığı temel eğitimidir. Bu eğitim, yeni medya kullanıcılarının interneti yetkin kullanabilmelerini; güvenli şekilde çevrimiçi hareket etmeyi öğrenmelerini, zararlı uygulamalardan ve araçlardan haberdar olup kendilerini koruyabilmelerini kolaylaştırmaktadır. Yeni medya okuryazarı olan bireyler, çevrimiçi güvenlik konusunda yetkin, kullanım protokollerini bilen, zararlı ve sahte yazılımlara karşı bilinçli yetkinlikte olacaktır.

Tablo 8.Çevrimiçi Güvenlik Eğitim Konusu, Materyalleri ve Çıktıları

Eğitim Konusu	Eğitim Materyalleri	Eğitim Çıktıları
3. Çevrimiçi Güvenlik	<p>Sahtekârlık, yolsuzluk, dolandırıcılık ya da hırsızlık gibi kötü amaçlı kullanımlara karşı farkındalık geliştirmek</p> <p>Kişisel verilerinin kendi kontrolü altında olduğundan emin olmak</p>	<p>Güvenli şekilde çevrimiçi hareket etmek</p> <p>Zararlı uygulamalardan ve araçlardan haberdar olup korunabilmek</p> <p>Kullanım protokollerini bilen, zararlı ve sahte yazılımlara karşı bilinçli</p>

3. 4. 1. 4. İfade Özgürlüğü

Yeni medya teknolojilerinin yükselişi ile birlikte bireylerin ve toplumların kendini ifade edebileceği olanaklar katlanarak artmıştır. Yeni toplumsal hareketler, aktivist girişimler demokratik haklar artık, sosyal ağlardan ve yeni medya ortamlarından temsil bulmaktadır. Yeni medyanın en buradaki rolü, muhalif politik sesleri duyurmak, yurttaşların politik katılımına imkân sağlamaktır.

“İfade özgürlüğü; bir düşünce, inanç, kanaat, tutum veya duygunun barışçıl yoldan açığa vurulmasının veya dış dünyada ifade edilmesinin serbest olması şeklinde ifade edilebilir” (Kırbaş Canikoğlu, 2013). Yeni medya, sahip olduğu özellikler sayesinde, sosyal hareketlerin oluşumunda ve aktivist protestoların etkisini arttırmada, kamuoyu oluşturma ve çevrimiçi dolayimli ifade özgürlüğünün sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda alternatif medya gibi geleneksel medyanın göremezden geldiği grupları, toplulukları ya da toplumsal konuları duyuran bir yapıya dönüşebilmektedir. Bu noktada yeni medyanın en önemli rolü, yeni temsiller yaratma ve muhalif politik sesleri duyurma aracı haline gelmiş olmasıdır. Yeni medya teknolojileriyle birlikte yurttaş gazeteciliği olgusunun da gelişme gösterdiği söylenebilir. Yeni medyanın ikinci bölümde bahsedilen özelliklerinden katılımcı kültür oluşumdaki etkileri, yurttaşların ifade özgürlüklerinin gelişmesine katkıda bulunmakla

birlikte, yurttaşların gazeteciliğin de gelişmesine imkân sağlamaktadır. Yeni medya okuryazarlığı bu noktada, bireylerin yurttaş katılımlarını destekleyen ve yurttaşların toplumsal, siyasal, politik alanda rol alabileceğini savunan bir yapıda olduğu için gerekli bir eğitimidir.

Tablo 9. İfade Özgürlüğü Eğitim Konusu, Materyalleri ve Çıktıları

Eğitim Konusu	Eğitim Materyalleri	Eğitim Çıktıları
4. İfade Özgürlüğü	<p>Sosyal hareketler ve aktivist protestolar kamuoyu oluşturma ve çevrimiçi ifade özgürlüğünün sağlanması</p> <p>Geleneksel medyanın göremezden geldiği grupları, toplulukları ya da toplumsal konuları duyuran alternatif medyayı etkili kullanmak</p> <p>Yeni temsiller yaratma ve muhalif politik sesleri duyurma aracı olarak kullanmak</p>	<p>Yurttaş gazeteciliği olgusunun gelişimi</p> <p>Yurttaş katılımlarını destekleyen ve yurttaşların toplumsal, siyasal, politik alanda rol alabileceğini savunan bir yapıya dönüştürmek</p>

3. 4. 1. 5. Dijital Eşitsizlikler ve Sayısal Uçurum

Eşit olmayan erişim konusu, internetin ortaya çıktığı ilk günden beri temel endişelerden birini oluşturmaktadır. Binark (2014), yeni medyadan söz edilirken “erişim ve erişim sorunlarının” yanında, yeni medyadan yararlanma bilgi ve becerilerindeki “uçurum”, “okuryazarlık uçurumu”, gibi olguların özellikle ele alınması gereken başlıklardan birini olması gerektiğini belirtmektedir.

Dijital uçurum, yeni medya teknolojileri kullanımında temel dijital becerilere sahip olanlar/erişebilenler ile olmayanlar/erişemeyenler arasında eşitsizlikler yaratmaktadır. Dijital ortamdaki eşitsizlikler hem toplumsal cinsiyete hem de sınıfsal konuma göre değişmektedir. Kellner, “dijital okuryazarlıkta da kadınlar ve erkekler arasında, gençler ve yaşlılar arasında farklılıklar/ayrımcılıklar olduğunu iddia ederek, siber uzamda

başrolün genç, beyaz ırktan, orta veya üst sınıftan erkeklerde olduğu” saptamasında bulunur (2004, s. 724). Bu bağlamda sınıfsal ve cinsiyet ayrımı, yeni medya ortamlarına erişim olanağını, ardından da yeni medya okuryazarı olma durumunu belirlerve etkiler. Tuğba Asrak Hasdemir’e göre “günümüzde, yeni iletişim teknolojilerine erişim konusundaki sayısal eşitsizlik, sayısal uçurum, beraberinde, yeni medya okuryazarlığında da bir eşitsizliği, uçurumu beraberinde getirmiştir. Fakat Hasdemir bu uçurumun hem okuryazarlık noktasında hem de erişim noktasında kapatacak yerlerin kamusal eğitim merkezlerinin yani okulların önemli bir adres olduğunu” ifade etmektedir (2013, s. 97).

Çetinbaş (2013), sayısal uçurum olgusunun değişkinlerinin günümüzde değişikliğe uğradığını ifade eder. Çetinbaş’a göre sayısal uçurum:

Bilgisayara ve internete fiziksel erişim, sayısal uçurumun tanımlamasında hala önemli değişkenler olmalarına karşın, kavramın biraz daha genişletilip okuryazarlık, teknoloji okuryazarlığı, içerik, dil, internete erişimde ağ yapısı ve ücretlendirme gibi diğer unsurların ilave edilmesi sayısal uçurumun daha geniş bir alanda ilerlediğini gösterir (s. 628).

Nitekim Serhat Kaymas (2011), yeni medya ve yeni iletişim teknolojileri alanında süre giden eşitsizliği ve onun deyiimiyle “kültürel yağma”yı, ülkelerarası boyutta değerlendirmiş, Avrupa Birliği dâhilinde bile önemli bir eşitsizlikle olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Hatta öyle ki, Avrupa Birliği’nin son genişleme dönemi ile birlikte, eski ve yeni üyeler arasında bile benzeri bir sayısal eşitsizliğin süre gittiği belirtmektedir.

Bir başka deyişle, dijital eşitsizlikler ve sayısal uçurum olgusu, yurttaşların yeni medya teknolojilerine eşitsiz erişme olanağını ifade etmektedir. Mevcut olanaklar yaşa bağlı olarak da değişme göstermektedir. Fakat çocuklar ve gençler, her ne kadar yeni medya okuryazarlığı konusunda çeşitli eğitimler almış olsalar da genç yetişkinler ve yetişkin bireylerin tamamına ulaşmak her zaman için imkânsız haldedir. Benzer şekilde, dijital eşitsizlikler mikro düzeyde bireyler arasında var olurken, makro düzeyde ülkeler arasındaki eşitlikten bahsedilebilir.

Tablo 10. Dijital Eşitsizlikler ve Sayısal Uçurum Eğitim Konusu, Materyalleri ve Çıktıları

Eğitim Konusu	Eğitim Materyalleri	Eğitim Çıktıları
5. Dijital Eşitsizlikler ve Sayısal Uçurum	<p>Yeni medya erişim sorunları ve eşitsizlik</p> <p>Dijital Eşitsizlikler Toplumsal cinsiyet Sınıfsal Yaş İrk Olarak eşitsizliğe karşı bilinçli</p> <p>Yeni medyadan yararlanma bilgi ve becerileri geliştirmek</p>	<p>Yurttaş gazeteciliği olgusunun gelişimi</p> <p>Yurttaş katılımlarını destekleyen ve yurttaşların toplumsal, siyasal, politik alanda rol alabileceğini savunan bir yapıya dönüştürmek</p>

3. 4. 1. 6. Yeni Medyada Nefret Söylemi

Nefret söylemi, gündelik yaşamda olduğu gibi yeni medya ortamlarında da kendini göstermektedir. Fakat çalışmanın ikinci bölümünde belirtilen yeni medyanın özelliklerinden dolayı, gündelik yaşamda dilsel pratiklerle üretilen cinsiyetçi, yabancı düşmanı, ırkçı, etnik milliyetçi ve ayrımcı nefret söylemi sanal uzamda da çok kolay bir şekilde yaygınlaşarak paylaşımına girebilmektedir.

Nefret söyleminin geleneksel yapısı şu şekilde tanımlanmaktadır:

Nefret suçlarının bir tetikleyicisi olarak kabul edilen nefret söylemi, bir kişiyi ya da grubu ırkçı, etnik kökeni, cinsiyeti, cinsel eğilimleri, dini, mezhebi, siyasal tercihi, ideolojisi, sosyo-ekonomik durumu, fiziksel özellikleri, fiziksel engeli ya da hastalığı nedeniyle ayırt etme, dışlama, ötekileştirme, aşağılama, hedef gösterme, yıldırma, düşmanlaştırma gibi nefret biçimlerini ifade eden, yayan, teşvik eden, savunan dilsel pratiklerdir (Öztekin, s. 925).

Yeni medya ortamları, farklı düşüncelerden farklı sosyo-kültürel yapılardan bireyleri bir araya getirebilen yapılara sahiptir. Kullanıcılar çoklu bakış açılarına sahip ağlarda farklı sanal topluluklarda birlikte var olabilirler. Yeni medyanın kullanıcılara kendi türevli içerik sunma özelliği beraberinde birbiriyle çatışan fikirlerin bir arada olması, farklı

topluluklardan veya farklı görüşlerden bireylerin bir arada olması imkânı sağlamaktadır. Söz konusu ortamlarda kullanıcılar, birbirleriyle çelişen değerlerle karşılaşabilirler ve paylaşılan enformasyonlar hakkında farklı değer yargıları üretebilirler. Fakat yeni medya ortamlarında sanal benlik inşasında bulunmuş her kullanıcının farklı görüşlere saygı duyması, çeşitli sosyal veya siyasal normları anlamak ve fikirlere saygı duymak için çabalaması gerekli bir kazanımdır. Bu kazanım da yeni medya okuryazarlığı eğitimi dolayımı olarak gerçekleşebilir. Çünkü yeni medya yapısını özelliklerini anlayarak ve eleştirel pedagojiden beslenen bir eğitim sürecine tabi olan bireyler başkasının değerlerine ve normlarına saygı duyabilir.

Yeni medya ortamlarının sağladığı kullanıcı türevli içerik üretimi imkânı sayesinde, her türlü ayrımcı ve dışlayıcı söylemsel pratikler, zaman içinde toplumdaki farklı kimlikleri reddetmeyi ve ötekileştirmeyi daha görünür kılmaktadır. Yeni medya ve nefret söylemi olgusunu detaylı bir şekilde ele alan ve kolektif bir çalışma olan, *Yeni Medyada Nefret Söylemi* (2010) kolektif çalışması örnek gösterilebilir. Çalışmada, yeni medya uygulamalarında sıklıkla görülen nefret söylemini ortaya koymak ve mücadele stratejiler belirlemek amaçlanmıştır. Bu stratejiler arasında, kullanıcıların bilinçli internet kullanımını kapsayan dijital okuryazarlık ve nefret söylemine karşı etik kodların oluşturulması öne çıkmaktadır.

Nefret söylemi çevrimiçi ortamda pek çok farklı şekilde iletilebilir ve organize nefret grupları sanal topluluklar halinde nefret söylemi taraftarları tarafından oluşturulan web siteleri, sosyal ağlar, bloglar aracılığıyla yapılabilir. Yeni medya ortamlarındaki nefret söylemi oluşumları göz önüne alındığında, yeni medya okuryazarlığı, internet gibi medyanın doğasını, tekniklerini ve etkisini anlama yeteneği kazandırabileceği için, nefretle çevrimiçi mücadele için en önemli olgulardan biri haline geldiği söylenebilir. Söz konusu ortamlar bireylerin gündelik yaşam pratiklerinin bir parçası haline geldiği için nefret söylemi, çevrimiçi donanım için gerekli bir eğitim materyalidir. Nitekim içerisinde nefret söylemi barından çevrimiçi içeriklere karşı eleştirel düşüncüyü öğretmek ve kullanıcılara ırkçılık ve önyargıyla mücadeleyi etkin hale getirmek için yeni medya okuryazarlığı anahtar mücadele alanlarından biridir.

Tablo 11. Yeni Medyada Nefret Söylemi Eğitim Konusu, Materyalleri ve Çıktıları

Eğitim Konusu	Eğitim Materyalleri	Eğitim Çıktıları
6. Yeni Medyada Nefret Söylemi	<p>Farklı düşüncelerden, sosyo-kültürel yapıdan, farklı siyasal yapıdan vs. çatışan fikirlerin bir arada olmasının farkında olmak</p> <p>Organize nefret grupları sanal topluluklar karşı bilinçli olmak</p> <p>Kullanıcı türevli içerik üretimi sayesinde, her türlü ayrımcı ve dışlayıcı söylemsel pratikler, zaman içinde toplumdaki farklı kimlikleri reddetmeyi ve ötekileştirmeyi engellemek</p>	<p>Kullanıcının farklı görüşlere saygı duyması, çeşitli sosyal veya siyasal normları anlamak ve fikirlere saygı duymak için çabalamak</p> <p>Nefret söylemini ortaya koymak ve mücadele stratejiler belirlemek</p> <p>Bilinçli internet kullanımını kapsayan nefret söylemine karşı etik kodların oluşturmak</p>

3. 4. 1. 7. Mahremiyet, Dijital Gözetim ve Kişisel Verilerin Korunması

Mahremiyet ve gözetim kavramları yeni medya teknolojileri ile birlikte farklı bir boyutta değerlendirilmektedir. Dijital ortam beraberinde, kişisel verilerin korunması, süper panoptikon⁵², kamusal hayatın dijitalleşmesi, kayıt altına alınmak, dijital ayak izleri gibi kavramları da beraberinde getirmektedir. Yeni medya ortamlarında kredi kartı kullanımından, sağlık bilgilerinin kayıtlanmasına, çipli veya biometrik kartlardan, parmak izli veya iris okumalı giriş geçiş turnikelerine kadar gözetim teknolojileri bireylerin gündelik yaşamlarına dâhil olmuştur. Bu yeni teknolojiler, toplumların güvenliğini sağlama amacıyla var olduğu iddia edilse de, aslında daha çok risk yönetimi amacıyla kullanıldıkları belirten çalışmalar vardır. Bunlardan biri de kolektif bir çalışma olan Binark ve diğerleri (2012)'nin, *Türkiye’de Dijital Gözetim: TC Kimlik Kartlarından E Kimlik Kartlarına Yurttaşın Sayısal Bedenlenişi* isimli çalışmadır. Çalışmada, gözetim olgusunun arka planına bakıldığında aslında daha farklı bir görüntü ortaya çıktığını iddia etmektedir: “güvenlileştirme politikaların yaşama geçmesi.” Söz

⁵² Süper Panoptikon detayları için bakınız: Lyon, D. (2006). *Günlük Hayatı Kontrol Etmek Gözetlenen Toplum*. (G. Soykan. Çev.). İstanbul: Kalkedon Yayınları.

konusu çalışmada, çeşitli politikalar dâhilinde yurttaşları gündelik yaşam etkinliği gerçekleştirildiğinde, bireyler geniş bir veri tabanına dâhil edildikleri ifade edilmektedir. Böylelikle yurttaşların yeme-içmesinden ticari faaliyetlerine, yararlandığı sağlık hizmetlerinden sosyal faaliyetlerine değin gündelik yaşam pratikleri kontrol alınmakta ya da kayıtlama sistemlerinin sayısal verileri haline gelmektedir.

Benzer şekilde kişisel verilerin korunması ve mahremiyet olguları da yeni medya teknolojileriyle sıklıkla gündeme gelmektedir. Kişisel verilerin korunması olgusu; anonimleştirme, büyük veriler, veri güvenliği, veri koruma, gizli sosyal profillemeye, bulut bilişim hizmetleri gibi olguları da beraberinde getirmektedir. Sanal uzamdaki etik kodları Uzun şu şekilde kavramsallaştırmıştır: “Mahremiyet; bilgisayar suçu, entelektüel mülkiyet hakkı, telif hakkı, marka, patent; özgür konuşma, enformasyon ve iletişim hakkı; nefret beyanına, ırkçılığa ve mezhepçiliğe karşı savaş; pornografik, illegal, güvenilmez ya da zararlı materyal gibi konular üzerinde yoğunlaşmaktadır” (2007, s. 257). Uzun’a göre, bu kavramsal çerçeve de etik konular ya teknik araçlar tarafından ya da kendini düzenleme ve kısmen yasalar tarafından içerilmektedir.

Bu noktada yeni medya okuryazarlığının önemi ortaya çıkmaktadır. Her bir yeni medya kullanıcısı, dijital ortamdaki sayısal varoluşlarının farkındalığı içerisinde olmalıdır. Dijital gözetim ve mahremiyet konusundaki gelişmeler karşısında, yurttaş farkındalığının artmasına katkı sunması açısından yeni medya okuryazarlığı gerekli bir eğitim sürecidir.

Tablo 12. Mahremiyet, Dijital Gözetim ve Kişisel Verilerin Korunması Eğitim Konusu, Materyalleri ve Çıktıları

Eğitim Konusu	Eğitim Materyalleri	Eğitim Çıktıları
7. Mahremiyet, Dijital Gözetim ve Kişisel Verilerin Korunması	Yeni medya ile birlikte kişisel verilerin korunması, Gizli sosyal profillemeye süper panoptikon, kamusal hayatın dijitalleşmesi, kayıt altına alınmak, dijital ayak izleri, gibi olgulara karşı farkındalık kazanmak	Yurtttaşların yeme-içmesinden ticari faaliyetlerine, dijital gözetim sürecinde olduklarının bilincinde olmaları Yararlandığı sağlık hizmetlerinden sosyal faaliyetlerine değin gündelik yaşam pratikleri kontrol altına alındığına karşı bilinç oluşturmak Dijital gözetim ve mahremiyet konusundaki gelişmeler karşısında, yurtttaş farkındalığı

Bu bölümde, yeni medya okuryazarlığının özgül bağlamına uygun olan ve uygun olmayan eğitim bilimleri yetişkin eğitimi kuramları/modelleri dayalı detaylı bir tartışma alanı açılmıştır. Söz konusu öğrenim kuramları, yetişkin yeni medya okuryazarlığı bağlamında incelenmiş ve detaylı bir şekilde irdelenmiştir. Bölümün devam eden kısımlarında yetişkin okuryazarlığı ve yetişkin yeni medya okuryazarlığında yapılan çalışmalar detaylı bir şekilde incelenmiştir. Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'deki yetişkin yeni medya okuryazarlığı alanındaki çalışmalar yapan aktörler betimsel içerik çözümlemesi yöntemiyle analiz edilmiştir. Daha sonra içerik çözümleme yönteminin neden bu çalışma için uygun yöntem olduğu tartışılmış, içerik çözümlemesini tabi tutulan aktörler tablolar halinde gösterilmiştir. Bölümün son kısmında yetişkin yeni medya okuryazarlığı eğitimi nasıl olmalıdır? sorusunun cevabı aranmaktadır. Bu bölümde yetişkin yeni medya okuryazarlığı eğitiminin, öğretim tasarımıdan ders çıktılarına kadar nasıl bir eğitim yapısı olması gereği tartışılmaktadır. Bölümün son kısmında, yetişkin yeni medya okuryazarlığı eğitim model önerisi bulunmakta ve bu eğitimin hangi alt başlıklara sahip olması gerektiği öneri şeklinde sunulmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Gelişen yeni medya teknolojileri ile birlikte, yeni medya okuryazarlığına duyulan ihtiyaç giderek artmaktadır. Yeni medya teknolojilerindeki gelişmeler, yeni medya okuryazarlığının da önemini her geçen gün arttırmaktadır. Teknolojik değişimler ve gelişmeler medya kullanım biçimimizi de değiştirmiştir. Yeni medya ortamlarında kullanıcılar sadece enformasyonu tüketen değil, aynı zamanda üreten konumundadırlar. Yeni medya okuryazarlığı bireylerin, medya içeriğine sahip olma, anlama ve analiz etmedeki becerilerini geliştirmesi bakımından gereklidir. Yeni medya ortamlarındaki teknolojik değişimler beraberinde iletişimin sosyolojik, psikolojik ve daha birçok yönelimini etkilemekte/değiştirmektedir. Teknolojik gelişmelerin bir yansıması olarak okuryazarlık kavramındaki değişimler göz ardı edilmemelidir. Okuryazarlık kavramının günümüzde değişebildiği gibi yapılacak çalışmaların değişebileceği unutulmamalıdır.

Bu çalışmanın tüm bölümlerinde okuryazarlık olgusu odağında çeşitli tartışmalara yer verilmiştir. İlk bölümde yer alan temel kuramsal/kavramsal tartışmalar, sözlü kültür ve öncesinden başlayarak günümüzde var olan çeşitli okuryazarlık olgularına kadar olan süreci betimlemektedir. Devamında okuryazarlık ve medya ilişkisi, ana akım ve eleştirel akım medya okuryazarlığı olguları çeşitli kuramcılar ve kuramlar bağlamında tartışılmıştır. İlk bölümdeki bu tartışmalar, çalışmanın son bölümündeki yetişkin yeni medya okuryazarlığı eğitim model önerisine temel olması açısından önemlidir. Araştırmanın ikinci bölümünde yeni medya okuryazarlığının önde gelen isimlerinin yer alması ve yaptıkları çalışmaların detaylı incelenmesi, devamında diğer çağdaş tartışmalara yer verilmesi, yeni medya okuryazarlığına ilişkin mevcut kuramsal/kavramsal profilin ortaya çıkması açısından önemlidir. Bu bölümün temel amacı, çağdaş yeni medya okuryazarlığı tartışmalarının neler olduğunu ve bu alandaki yönelimlerinin nasıl şekillendiğini ortaya çıkarmaktır. Bölümün diğer bir amacı ise, yeni medya okuryazarlığı alanında önemli isimlerin hangi yönlerde bağdaştığı ve ayrıldıklarını ortaya koymaktır. Araştırmanın üçüncü bölümünün temel amaçları yeni medya okuryazarlığı alanında Avrupa'daki ve Türkiye'deki aktörlerin çalışmaları içerik çözümlemesi yapmak ve tüm bölümlerde yapılan tartışmalar ışığında yetişkin yeni medya okuryazarlığı odağında bir eğitim model önerisi sunmaktır. Ayrıca bu bölümde eğitim bilimleri temelli yaklaşımlarda yetişkin eğitimindeki temel çerçeveler ve

kuramsal tartışmalar ortaya konmuştur. Bölümün devamında öğrenim kuramları yetişkin yeni medya okuryazarlığı bağlamında incelenmiştir. Bu bölümde yetişkin yeni medya okuryazarlığı alanındaki aktörlerin çalışmalarının incelenmesi, çalışmalardaki farklılıkların ve benzerliklerin, eğilimlerin ve yönelimlerin nasıl olduğunu göstermek için, betimsel içerik çözümlemesi yapılmıştır. Ayrıca bu bölümde yetişkin yeni medya okuryazarlığına ilişkin yapılan çalışmaların çözümlenmesi, bölüm sonunda oluşturulacak olan eğitim modeli için yol izleme imkânı sunmaktadır. Bu sayede, eğitim modeli oluşturulurken yetişkin yeni medya okuryazarlığı nasıl olmalıdır sorusuna yanıt aranmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın tüm bölümlerinde okuryazarlığın gelişmesi amaçlanmış günümüz yeni medya teknolojileri uyumlu bir eğitim modeli geliştirilmesi amaçlanmıştır. Yeni medya okuryazarlığı eğitimine her kesimden birey dâhil olmalıdır. Fakat yetişkinlerin ebeveyn rolü göz önüne alındığında ortak yaşam alanında olduğu çocukların da etkilenmesi kaçınılmazdır. Yeni medya okuryazarlığı eğitimi almış bireyler sadece dijital becerilere sahip olmakla sınırlandırılmamalıdır. Söz konusu bireyler aynı zamanda katılımcı yurttaşlığın gereğine uygun eğitim modeline tabii tutulmalıdır. Medya okuryazarı olmak, medya ürünlerini ve ilişkilerine dair en azından aktif bir katılım için çeşitli olanakları olan bir beceridir. Bu beceriye sahip olan birey, yeni medya dolayımı olarak kişisel ve toplumsal ürünleri değişik açılardan değerlendirebilme becerisine sahip olabilir.

Yeni medya okuryazarlığının yaratmak istediği bireyler, hayatı sorgulayarak yaşayan, olaylara eleştirel bakabilen, kendini ifade edebilen girişken bireylerdir. Bu bağlamda eleştirel pedagojiden beslenen bir medya okuryazarlığı eğitimi, öğrencilerin yeni medya içeriklerini değerlendirme/analiz etme ve yorumlama yetileri gelişeceği söylenebilir. Böylece her açıdan değerlendirerek ve farkındalıklarının artması mümkün olacaktır. Bu gibi çalışmalar yapılarak, gençlerin yeni medya okuryazarlığına yönelik medya içeriği oluşturması ve yeni medya katılımcı kültür pratiklerinin geliştirilmesi sağlanmalıdır. Ancak bu yeterlilikler gençler ve çocuklar için sınırlandırılmamalı, aksine yetişkinler dâhil edilerek “yaşam boyu” öğrenme programları ve çeşitli yetişkin öğrenme programları içinde hazırlanmalıdır. Bu konuda iletişim bilimciler ve eğitim bilimciler başta olmak üzere disiplinler arası çalışmalarını sürdüren akademisyenlerin bu eğitimi

gerçekleştirebileceği ön görülmektedir. Bu bağlamda yeni medya okuryazarlığının gelişimine uygun projeler üretilmelidir. Bu gibi çalışmaların ve müfredat gelişimlerinin desteklenmesi gerekmektedir.

Yeni medya okuryazarlığı ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde araştırmaların büyük çoğunluğunun çocuklar ve gençlere yönelik olduğu ifade edilebilir. Yetişkin bireylere yönelik de araştırmaların yapılması gerekir. Bu bağlamda ilkokul veya ortaokulda başlayan medya eğitiminin, ailelerin dâhil edilmesiyle sonuçlanan ülke çapında devlet ve STK'lar işbirliğinde gerçekleşen projelerin önü açılmalıdır. Eğitim payına ayrılan bütçeler ya da programlar yeni medya okuryazarlığı alanında arttırılmalıdır. Alternatif Bilişim Derneği başta olmak üzere STK'lara düşen sorumluluk her yaşta her düzeyde katılımı, üreticiliği teşvik eden, bununla birlikte yeni medya okuryazarlığı konusunda da bireyleri bilinçlendiren bir eleştirel yeni medya okuryazarlığı müfredatı geliştirmek olmalıdır. Bu konuda bilinçlendirme, farkındalık yaratmaya yönelik eğitimlerin ve kampanyaların yapılandırılmasına ait araştırma bulgularında da görüldüğü üzere, her yaşta her düzeyde yeni medya okuryazarlığı becerilerinin yaygınlaştırılmasına odaklanmak gereklidir.

Yeni medya okuryazarlığı becerilerine sahip yetkin bireyler arttığı ölçüde yeni medya ortamlarında gerçekleşen, nefret söylemi, ırkçılık, yalan haber, siber zorbalık, dijital gözetim, ön yargı, çevrimiçi etik gibi sorunlar da azalacaktır. Yeni medya ortamlarında, çevrimiçi satılan sağlıksız ürünlerden, ırkçılığı, terörizmi ve önyargıyı besleyen sitelere kadar birçok çevrimiçi uygulamalar var olmaktadır. Bu gibi yeni medya ortamlarında var olan etik dışı, yanlış kültürlenme pratikleri teknolojinin ilerlemesiyle farklı şekillerde veya farklı yollarla kendini gösterebilir. Bunun sonucunda da yeni medya kullanıcıları, fiziksel, psikolojik veya maddi açıdan zarar görebilirler.

Uzun (2007, s. 52) medya okuryazarlığını geliştirerek, kamunun haberlere daha eleştirel bakmasını sağlamanın, etik ilkelerin uygulanması yönünde medya kuruluşları üzerinde bir baskı oluşturabileceğini iddia etmektedir. Bu sayede yeni medya okuryazarlığındaki mücadele alanı, medya kurumlarını da kapsayacak şekilde genişleyecektir.

Günümüz yeni medya kültürü, kullanım pratikleri açısından gündelik yaşamın bir parçası haline gelmiştir. Özellikle yeni medya kültüründe doğan ve yetişen neslin okulda ya da çeşitli platformlarda aldığı eğitimi, ev içi alanda aile bireylerinin

yönlendirmesi ve katılımıyla daha güçlendireceği kesindir. Bu nedenle çocuklara veya gençlere odaklanan projelerin ev içi alanda yetişkin bireyleri dâhil eden projelere dönüşmesi gerekmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde detaylı bir şekilde kavramsal çerçevede değerlendirilen eleştirel pedagoji, yeni medya okuryazarlığı eğitimini verilirken temel alınması gerekir. Yeni medya okuryazarlığı eğitimlerinin eleştirel medya okuryazarlığı eğitimleri eylem planlarıyla birlikte, bir işbirliği içerisinde yürütülmesi gerekir. Aileler, okulların yeni medya okuryazarlığı konusunda akademik çalışmaları, projeleri, gelişmeleri takip ederek, aktif katılım sergilemeleri gerekmektedir. Bu bağlamda, yetişkin yeni medya okuryazarlığı eğitimi bu işbirliği için aracı olabilecektir. Türkiye’de yapılan çalışmalarda yetişkin ev içi eğitime dair bilgilendirme ile sınırlıdır. Yetişkin yeni medya okuryazarlığı eğitiminin ebeveynleri de kapsamaması ve okullardaki medya okuryazarlığı dersleri, yapılan projeler ve toplum, akademi çalışmaları yeni medya okuryazarlığı eğitimi için gereklidir.

Yeni medya, bilgisayar, internet ve mobil cihazlar gibi sürekli değişen/dönüşen iletişim ortamlarını temel alır ve geleneksel okuryazarlıkta değişim ve dönüşümü zorunlu hale getirir. Bu nedenle geleceğini sağlıklı ve bilinçli bireyler olarak yetiştirmeyi amaçlayan yeni medya okuryazarlığını eğitim programlarına dâhil edip yetişkinlerin bu konuda bilinçlendirmeyi amaçlamaları için küresel çapta çalışmalar yapılmalıdır. Bu temeller ve özellikler ışığında kullanıcıların, katılım/üretim gerçekleştirdiği yeni medya ortamlarına dair bilgi ve beceriler kazanması sağlanacaktır. Fakat yeni medya okuryazarlığı alanındaki çalışmalar aygıt temelli kullanım edimlerinin yanı sıra sosyo-kültürel, demokratik katılım süreçleri, aktif yurttaşlık, eleştirel düşünme gibi birçok yapısal özelliği de bulunmalıdır. Bu gibi durumlar yeni medya okuryazarlığının eğitiminin göz ardı edilmemesini gerektiğini göstermektedir.

Tüm bireylerin, bilgiye erişim, anlaşılabilirlik ve kendi okuryazarlık düzeylerini geliştirme hakkı vardır. Bu haklar çeşitli aktörler sayesinde geliştirilmeli ve yaşam boyu öğrenmenin temelini oluşturmalıdır. Yeni medya ortamlarında, medya üretim teknikleri konusunda teknik becerilerin geliştirilmesi yeni medya okuryazarlığının önemli boyutlarından biridir. Bu tür becerilerin okullarda, okul sonrası çalışma kurumlarında, çeşitli STK’larda ya da programlarda devam etmelidir. Medya okuryazarlığı

kapsamında ebeveyn eğitimi de önem arz etmektedir. Fakat ebeveyn bu eğitim sürecinde denetleyici bir kurum gibi değil, katılımcı ve destekleyici bir rol üstlenmelidir. Yetişkin eğitimi kapsamında yapılması gerekenler, STK'ların bu konudaki destekleri, medya okuryazarlığını teşvik edici özel veya kamu kurum ve kuruluşlarının çalışmaları, hedefler, konular ve mecralar, kurslar ve son olarak da eğiticiler üzerinde önemle durulması gerekli konuları teşkil etmektedir.

Yeni medya ortamlarının doğru ve etkili biçimde kullanılmasının önündeki engellerden biri de çocuklar, gençler ile ebeveynleri arasındaki araştırmanın üçüncü bölümünde açıklanan dijital bölünmenin (sayısal uçurum) kuşaklar arasında yaşanıyor olmasıdır. Çocuklar ve gençler karşısında, dijital kültüre sonradan eklenmiş olan yetişkinlerin yeni medya okuryazarlığı eğitimiyle bu uçurumu kapatabileceğini söylemek mümkündür.

Yeni medya teknolojilerine uygun eğitim alanları düzenlenmeli, kullanıcıların yeni medya okuryazarlığına uygun içerik oluşturmasına paylaşılmaya imkân sağlayacak programlar veya projeler yapılmalıdır. Bu nedenle, kapsamlı bir medya eğitimi programı, okul öncesi dönemden üniversite sonrasının dâhil olduğu ve yaşam boyu süren bir eğitim modeli olmalıdır. Yetişkin yeni medya eğitimi kapsamında, yeni medyanın geleneksel medyadan ayrıldığı noktalar da göz önünde bulundurulmalıdır, ayrıca kullanıcıların aktif olduğu ve katılımının gerçekleştireceği bir eğitim tasarım sürecinden geçmeleri gerekir. Yeni medya okuryazarlığı isteğe bağlı bir olgu ya da seçmeli bir ders değil, dijital vatandaşlığın temel bir parçası olması gerekir. İlk ve ortaokul düzeyin yanı sıra üniversite ve yaşam boyu öğrenme programlarına dönüştürülmeli, eklenmelidir.

Sivil yapılar ve devlet kurumları, yetişkinlerin yeni medya okuryazarı olması için alanlar açmalı ve yeni medyayı öğrenmek ve bunları yönetmek/kullanmak için gerekli temel yeterlikler kazanımlarının sağlanması gereklidir. Yetişkin yeni medya okuryazarlığına dair medya okuryazarlığı başarı kriterleri, eğitim çıktıları değerlendirilmeli, akademik çalışmalarla destek verilmez. Diğer çalışmaların önünde engel olacak ya da eğitim tasarımında yapılmış/yapılmakta olan yeni medya okuryazarlığı ile ilgili müdahalelere faydalı olacaktır.

Yeni medya okuryazarlığı eğitimine gelecekte farklı konular, sorunsallar, kavramlar eklenebilir. Fakat hiçbir dönemde hiçbir zaman göz ardı edilememelidir. Yeni medya okuryazarlığı eğitiminin her aşaması, her ülke için, mevcut siyasal, ekonomik politikalarından bağımsız bir biçimde şekillenmelidir. Bu bağlamda tasarlanan eğitimlerin insan hakları, eşitlik, eleştirel düşünme ve özdüşünümsellik gibi olgulardan beslenmesi gerekir. Ülkelerin eğitim politikaları, ekonomik ve siyasi politikalarından bağımsız üst bir yapıyla oluşturulmalıdır. Böyle bir konjunktürde yeni medya okuryazarlığı, bağımsız bir eğitim tasarımı sürecinden geçecek, okuryazarlık ve medya kesişimindeki her türlü olgu gerçek değerini bulacaktır.

KAYNAKÇA

- Asrak Hasdemir, T. (2013). Yeni Medya Okuryazarlığı ve Türkiye: Moy 2014 Hakkında Bir Değerlendirme, *Yeni Medya Çalışmaları. II. Ulusal Kongresi, 26-27 Şubat 2015- İstanbul: Bildiriler* (s. 80- 103). İstanbul: Alternatif Bilişim.
- Aslan, U. T. (2003). Görsel Olanı Okumak: Eleştirel Görsel Okur-Yazarlık. *İletişim: Araştırmaları Dergisi*, 1, s. 39-64.
- Altun, A. (2010). *Medya Okuryazarlığının Sosyal Bilgiler Programıyla İlişkilendirilmesi ve Öğretimi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Aufderheide, P. (1993). *Media literacy: A Report of the National Leadership Conference on Media Literacy*. Aspen CO: Aspen Institute.
- Auferheide, P. (2005). *General Pirinciples in Media Literacy*. Erişim: www.newsreel.org/articles/aufderhe.htm.
- Apak, Ö. (2008). *Türkiye, Finlandiya ve İrlanda İlköğretim Programlarının Medya Okuryazarlığı Eğitimi Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Alternatif Bilişim Derneği. (2013). *Türkiye’de İnternetin 2013 Raporu/Durumu*. Erişim: https://www.alternatifbilisim.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27de_%C4%B0nternet%27in_2013_Durumu
- Alternatif Bilişim Derneği (2015). Yeni Medya Çalışmaları İkinci Ulusal Kongresi Sonuç Bildirgesi, Folklor/Edebiyat, Sayı: 83, s. 459-461.
- Aslan, M. G. (2013). Yeni Medyanın “Yeni’liği Üzerine *I. Ulusal Yeni Medya Kongresi: 7- 8 Mayıs 2013*– Kocaeli: Bildiriler (s. 102-110). Kocaeli. Alternatif Bilişim.
- Arslantaş-Toktaş, S., Binark, M., Dikmen, E. Ş., Küzeci, E., Özaygen, A. (2012). *Türkiye’de Dijital Gözetim: TC Kimlik Kartlarından E Kimlik Kartlarına Yurttaşın Sayısal Bedenlenişi*. İstanbul: Alternatif Bilişim Derneği. Erişim: <http://ekitap.alternatifbilisim.org/turkiyede-dijital-gozetim.html>.

- Apak, Ö. (2008). *Türkiye, Finlandiya Ve İrlanda İlköğretim Programlarının Medya Okuryazarlığı Eğitimi Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi, Koaceli.
- Bandura, A. (1997). *Social Learning Theory*, Prentice-Hall. New Jersey: Englewood Cliffs
- Brooks, G. ve Brooks M.G. (1993). *The Case for Constructivist Classrooms*. Virginia: ASCD Alexandria.
- Bergevin, P. (1967). *A Philosophy for Adult Education*. New York: Seabury Press:
- Berger, A. A. (2000). *Media and Communication Research Methods*. London: Sage.
- Binark, M. ve Bayraktutan-Sütçü, G. (2007a). Yeni Medya Çalışmaları, M. Binark (Ed.). *Yeni Medya Çalışmalarında Yeni Sorular ve Yöntem Sorunu Yeni Medya Nedir? Yeni Medya Çalışmaları Neleri Kapsar?* (s.21-22). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Binark, M. ve Bayraktutan-Sütçü, G. (2007b). Yeni Medya Çalışmaları M. Binark (Ed.). *Tenogünlüklerdi Çok(lu) Sessiz Yaşamlar: Yeni Medyanın Sessiz Enstrümanları-Yeni orta Sınıf Gençlik* (s.170-171). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Binark, M. ve Gencel Bek, M. (2010). *Eleştirel Medya Okuryazarlığı*. İstanbul: Kalkedon.
- Binark, M. ve Löker, K. (2011). *Sivil Toplum Örgütleri İçin Bilişim Rehberi*. Ankara: STGM Yayınları.
- Binark, M. ve Löker, K. (2011). *Sivil Toplum Örgütleri İçin Bilişim Rehberi*. Ankara: STGM Yayınları.
- Binark, M., Karataş, Ş., Çomu, T., Koca, E. (2016). Twitter’da Eğlence Trolleri ve Yeni Medya Okuryazarlığı “Trolleri Beslemeyin”.E.K. Durur, (Ed.). *Medya Okuryazarlığı* (s. 98-131). Ankara: Siyasal.
- Buckingham, D. (2006). *Media Education*. Madlen: Policy Press.

- Caroline, M. L., Kate H, Anderson T. ve Alvin, P. L. (2011). *Transforming Literacies and Language Multimodality and Literacy in the New Media Age*, New York: Continuum.
- Castells, M.(2004). *Ağ Toplumunun Yükselişi Enformasyon Çağı:Ekonomi, Toplum ve Kültür* 1.Cilt (E. Kılıç, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Chen, D., T., Wu, J. ve Wang, Y. M. (2011). Unpacking New Media Literacy. *Journal on Systemics, Cybernetics and Informatics*, 9(2),84-88.
- Çetintaş, H. B. (2013).Sayısal Uçurumun Aşılmasında Yeni Medya Okuryazarlığı. *Yeni Medya Çalışmaları II. Kongresi*. 26-27 Şubat İstanbul: Bildiriler (s. 624-633). Alternatif Bilişim.
- Celep, C. (2003). *Halk Eğitimi*. Ankara: Anı Yayın.
- Dewey, J. (1997). *Democracy and Education: IntroductiontothePhilosophy of Education*. New York: Free Press.
- Duman, A. (2006). *Yetişkinler Eğitimi*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Dirx, J.M. (1998). Transformative Learning Theory in Practice of Adult Education: An Overview *PAACE Journal of Lifelong Education*, 7(1), s. 1-14.
- Dewdney, A. ve P. Ride (2006). *The New Media Handbook*. New York: Routledge.
- Dijk, J. V. (2004). Digital Media.John D.H. Downing, Denis McQuail, Philip Schlesinger, E. Wartella (Ed.). *TheSageHandbook of Media Studies*. (s.145-163). London: Sage.
- Frechette, J.D. (2002). *Developing Media Literacy In Cyberspace: Pedagogy and Critical Learning for thw Twenty-First Century Classroom*. London: Wesport Connecticut.
- Freire, P. (1991). *Ezilenlerin Pedagojisi* (D. Hattatoğlu, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

- Freire, P. ve Macedo, D. (1998). *Okuryazarlık: Sözcükleri ve Dünyayı Okuma*. (S.Ayhan, Çev.). Ankara: İmge.
- Flew, T. (2008). *New Media: An Introduction (3. Edition)*. Oxford: Oxford University.
- Geray, H. (2004). *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş İletişim Alanından Örneklerle*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gramsci, A. (1997). *Hapishane Defterleri* (A. Cemgil, Çev.). İstanbul: Belge Yayınları.
- Green, B. (1988). Subject Specific Literacy and School Learning: A Focus on Writing *Australian Journal of Education*, 32 (2), s. 156-179.
- Green, B. ve Beavis,C.(2012). *Literacy in 3D: An Integrated Perspective in Theory and Practice*. Melbourne Vic. Australian Council Educational Research (ACER).
- Green, S. J., Marsh, J., Erstad, O. ve Flewitt, R. (2016). *Establishing a Research Agenda for the Digital Literacy Practices of Young Children*. Erişim: 19. Haziran 2017, A White Paper for COST Action. Erişim: [http:// digilitey.eu](http://digilitey.eu).
- Giroux, H. (2014). *Eğitimde Kuram ve Direniş*, (S. Demiralp, Çev.). Ankara: Dost.
- Griffin, P., McGaw, B. ve Care, E. (2012). *Assessment and Teaching of 21st Century Skills*. Holland: Springer.
- Guilford, J.P. (1967). *The Nature of Human Intelligence*. New York: McGraw-Hill.
- Gökçe, O. (1995). *İçerik Çözümlemesi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi.
- Hasdemir, A.T. (2012). Gelenekselden Yeni Medya Okuryazarlığına: Türkiye Örneğinde Bir Değerlendirme, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), s. 23-40.
- Harari, Y.N. (2015). *Hayvanlardan Tanrılara Sapiens İnsan Türünün Kısa Bir Tarihi*, (E.Genç, Çev.). İstanbul: Kolektif.
- Hobbs, R. (2010). *Digital and Media Literacy:A Plan of Action*. Washington: The Aspen Institute.

- Horton, F. W. (2008). *Understanding information literacy: A primer*. Paris: UNESCO.
- Innis, H. (2006). *İmparatorluk ve İletişim Araçları* (N.Törenli, Çev.). Ankara: Ütopya Yayınları.
- Inglis, T. (1997). Empowerment and Emancipation [Elektronik sürüm]. *Adult Education Quarterly* 38(2), s.100-110.
- İnal, K. (2009). *Medya Okuryazarlığı El Kitabı*. Ankara: Ütopya.
- İnceoğlu, Y. (2012). Medyayı Doğru Okumak. N. Türkoğlu, M.C. Şimşek. (Ed.). *Medya Okuryazarlığı*, (s. 21-26). İstanbul: Kalemus Yayınları.
- iRights (2015). *Enabling children and Young People to Access the Digital World Creatively, Knowledgeably and Fearlessly*. Erişim: <https://www.itu.int/en/council/cwgcop/Documents/iRights%20Full%20Text%20Revised%20Sept%202015%20.pdf>.
- Janson, T. (2013). *Dillerin Tarihi*. (Doğan, M. Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Jenkins, H. (2001). Digital Renaissance. Convergence? I Diverge. Technology Review.
- Jenkins, H. (2006). *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. New York: New York University.
- Jenkins, H. (2009). *Confronting the Challenges of Participatory Culture. Media Education for the 21st Century*, England: The MIT Press Cambridge.
- Kahn, R. ve Kellner, D. (2004). New Media and Internet Activism: From the “Battle of Seattle” to Blogging. *New Media and Society* 6 (1): 87-95.
- Kahn, R. ve Kellner D. (2007). Radical Democracy and the Internet: Interrogating The Oryand Practice, L. Dahlberg, E. Siapera (Ed.). *Globalization, Technopolitics, and Radical Democracy* (s. 17-36). New York: Palgra ve Macmillan.

- Kaymas, S. (2011). Türkiye ve Yeni Medya Politikaları: Küresel Medya Yönetimi Çağında Ulus Devlet için Umut Var mı? *Akademik Bakış Dergisi*,24(3), 1-32.
- Kellner, D. (2004). Yeni Teknolojiler/Yeni Okuryazarlıklar: *Yeni Binyılda Eğitimin Yeniden Yapılandırılması. Kamusal Alan*, (T. Kurtarıcı, Çev.). Meral Özbek (Ed.). İstanbul: Hil Yayınları.
- Kellner, D.(2004). Yeni Teknolojiler/Yeni Okuryazarlıklar (T. Kurtarıcı Çev.). M. Özbek (Ed.). *Yeni Binyılda Eğitimin Yeniden Yapılandırılması. Kamusal Alan* (s. 715-735). İstanbul: Hil Yayınları.
- Kellner, D. ve Share J. (2005). Toward Critical Media Literacy: CoreConcepts, Debates, Organizations, AndPolicy. *Discourse, Studies in the Cultural Politics of Education*, 26(3), s. 369-386.
- Kellner, D. ve Share, J. (2005). Toward Critical Media Literacy: Core concepts, debates, organizations, and policy, *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 26(3),s.369-386.
- Kress, G. (2004). *Literacy In The New Media Age*. London and New York: Routledge.
- Kress, G., Domingo, M. ve Jewitt, C. (2014). Multimodal Social Semiotics: Writing İn Online ContextsK. Pahl and Rowsel (Ed.). *The Routledge Handbook of Contemporary Literary Studies*.(s. 144-197) London: Routledge.
- Knowles, M. S. (1980). *The Adult Education Movement in United States*, Holt. New York: Rineharand Winston.
- Knowles, M. (1996). *Yetişkin Öğrenenler, Göz Ardı Edilen Bir Kesim*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Kırbaş Canikoğlu, S. (2013). İfade Özgürlüğü Nedir? Eleştiri Hakkı İle İlişkisi Nasıl Kurulur? İstanbul: BİA Haber Merkezi Erişim: <http://bianet.org/biamag/ifade-ozgurlugu/148053-ifade-ozgurlugu-nedir-elestiri-hakki-ile-iliskisi-nasil-kurulur>.

- Kurbanoglu, S. ve Akkoyunlu, B. (2001). Öğrencilere Bilgi Okuryazarlığı Becerilerinin Kazandırılması Üzerine bir Çalışma, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,21(2), 81-88.
- Ling, T.,B., Li, J.Y., Deng, F., ve Lee, L. (2013). Understanding New Media Literacy: An Explorative Theoretical Framework. *Journal of Educational Technology & Society*, 16(4),160-170.
- Lindeman, E. (1926). *The meaning of Adult Education*. New York: Harvest House.
- Livingstone, S. (2008). Internet Literacy: Young People's Negotiation of New Online Opportunities. Digital Youth, Innovation, and the Unexpected.Tara McPherson. The John D. and Catherine T. (Ed.). *MacArthur Foundation Series on Digital Media and Learning*.(s. 101–122). Cambridge: MIT Press.
- Manovich, L. (2001).*The Language of New Media*. Cambridge: MIT Press.
- Masterman, L. (1989). *Media Awareness Education: Eighteen Basic Principles*.University Of Nottingham. Erişim: <http://www.medialit.org/reading-room/media-awareness-educationeighteen-basic-principles>.
- McLaughlin, S. (1998). *Introduction to language development*. San Diego: Singular Publishing.
- Merriam, S. (1999). *Learning in Adulthood*.San Francisco: Jessey- Bass.
- Mezirow, J. (1999). ContemporaryParadigms Of Learning, *Adult Education Quarterly*, 46(3), s. 158-172.
- McLendon, L. Jones, D. ve RosinM. (2011). *The Return on Investment FromAdultEducationand Training*. McGrawHillResearch Foundation. Erişim:<http://www.mcgrawhillresearchfoundation.org/wpcontent/uploads/thereturn-on-investment-fromadult-education-and-training.pdf>.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2006). *İlköğretim Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: MEB.

- Milli Eğitim Bakanlığı. (2014), *Medya Okuryazarlığı Öğretim Materyali*, E. Çakmak (Ed.). Ankara: Özyurt Matbaacılık.
- Meigs D, F. (2006). *Media Education, A Kit for Teachers, Students, Parents and Professionals*. UNESCO, Paris: L'expressur.
- Murdock, G. (2016). Medya Okuryazarlığı ve Medya Hakları: Eleştirel Okumadan Yaratıcı İşbirliğine (İ. Avcu, Çev.). E.K. Durur, (Ed.). *Medya Okuryazarlığı* (s. 91-130).Ankara: Siyasal.
- Mutlu, E. (1998). *İletişim Sözlüğü*. Ankara: Ütopya
- O'Neill, B., Livingstone, S. ve McLaughlin, S. (2011). *Final Recommendations For Policy, Methodology and Research*. LSE. London: EU Kids Online. Erişim: http://eprints.lse.ac.uk/39410/1/Final_recommendations_for_policy%2C_methodology_and_research_%28LSERO%29.pdf
- Ong, W. J. (2014). *Sözlü ve Yazılı Kültür: Sözü'nün Teknolojileşmesi*. (S. Postancıoğlu Banon, Çev.). İstanbul: Metis.
- Öztekin, H. (2015). Yeni Medyada Nefret Söylemi: Ekşi Sözlük Örneği, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 38 (8),s. 925-935.
- Özad, B. E. (2007). Medya Okuryazarlığı ve Yetişkinlerin Öğrenmesi Türkoğlu, N., Şimşek M. C. (Ed.). *Medya Okuryazarlığı*, İstanbul: Kalemus Yayınları.
- Özçetin, B. (2016). Yeni Medya Okuryazarlığı ve Katılımcı Yurttaşlık: Sorunlar, Paradigmalar, Uygulamalar, Yeni Medya Çalışmaları II. Ulusal Kongre, 26-17 Şubat 2015, İstanbul: Alternatif Bilişim Derneği Yayınları.
- Özad B. E. (2007). Medya Okuryazarlığı ve Yetişkinlerin Öğrenmesi, *Medya Okuryazarlığı*, (Der.). Türkoğlu, N. ve Şimşek M. C., İstanbul: Kalemus Yayınları.
- Pekman, C. (2005). Avrupa Birliği'nde Medya Okuryazarlığı, N. Türkoğlu ve M.Cinman Şimşek (Ed.). *Medya Okuryazarlığı* (s. 37-46). İstanbul: Kalemus Yayıncılık.

- Perkins D. N. (1999). The Many Faces of Constructivism. *Educational Leadership*, (11) 6-11.
- Potter W. J. (2010). Broadcast Education. *Association Journal of Broadcasting & Electronic Media* 54(4), 675–696.
- Potter, W. (2014). *Media literacy (7th Edition)*. London: Sage Publication.
- Potter, W. J, Thai, C. (2016). Medya Okuryazarlığı Müdahaleleriyle İlgili Testlerin Tasarlanması: Kavramsal Zorluklar. (İ. Avcu, Çev.). E.K. Durur, (Ed.). *Medya Okuryazarlığı* (s. 49-88). Ankara: Siyasal.
- Rubin, A. (1998). Media literacy: Editor's note. *Journal of Communication*, 48(1), s. 3-4.
- Silverblatt, A. ve Eliceiri, E. M. E. (1997). *Dictionary of media literacy*. Westport, CT: Greenwood Press.
- Silverblatt, A. Nagraj, K.V. ve Vedabhyas K. Yadav A. (2001). *Media Literacy: Keys to Interpreting Media Messages*. England: Oxford.
- Taylor, E.W. (2000). Analyzing Research on Transformative Learning Theory in the Classroom: A Critical Review. *Canadian Journal for the Study of Adult Education*, 14(2), s. 1-28.
- Tara McPherson, John D. ve Catherine (Ed.). T. *MacArthur Foundation Series on Digital Media and Learning*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Taşkıran, N. (2007). *Medya Okuryazarlığına Giriş*. İstanbul: Beta Yayınları.
- T.-B. Lin, J.-Y. Li, F. Deng, ve L. Lee, (2013). Journal of Educational Technology & Society, *International Forum of Educational Technology & Society*. 16(4), s. 1-63.
- Toffler, A. (1980). *Üçüncü Dalga*. (Yeniçeri S. Çev.). İstanbul: Koridor Yayıncılık.
- UNICEF ve Alternatif Bilişim Derneği (2014). *Yeni Medya Okuryazarlığı Çalıştayı*, 11 Nisan, Ankara.
- Uzun, R. (2007). *İletişim Etiği Sorunlar ve Sorumluluklar*. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi.

- Van Dijk, J. (2004). The Sage Handbook of Media Studies. J.D. Downing, D. Mc Quail, P. Sclesinger ve E. Wartella (Ed.). *Digital Media*. (s.145-163).Thousand Oaks: Sage Publications.
- Veri Okuryazarlığının Ötesi (2015).Veri Çağında Toplumun Katılımı ve Güçlendirilmesinin Yeniden Keşfi, *Tartışma için Ön Rapor*, Data-Pop Alliance Beyaz Kitap Serisi.
- Yılmaz, A. ve Taylan, A. (2016). Türkiye’de Medya Okuryazarlığının 10 yılı: Medya Okuryazarlığını Eleştirel Okumak, E.K. Durur, (Ed.). *Medya Okuryazarlığı* (s. 287-326). Ankara: Siyasal.

Ek 1:

İNGİLİZCE, ALMANCA VE FRANSIZCA KARŞILIKLAR

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ

İngilizce Hacettepe University

Almanca Hacettepe Universität

Fransızca Université de Hacettepe

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İngilizce Graduate School of Social Sciences

Almanca Institut für Sozialwissenschaften

Fransızca Institut des Sciences Sociales

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İngilizce Master's Thesis

Almanca Magisterarbeit

Fransızca Thèse de Maîtrise

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 01.12.2017

Tez Başlığı / Konusu: YETİŞKİN YENİ MEDYA OKURYAZARLIĞI: AVRUPA BİRLİĞİ ve TÜRKİYE ÖRNEKLERİ

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 159 sayfalık kısmına ilişkin, 29/11/2017 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 10'dur.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

01.12.2017

Adı Soyadı: Berkay BULUŞ

Öğrenci No: N14220606

Anabilim Dalı: İLETİŞİM BİLİMLERİ

Programı: İLETİŞİM BİLİMLERİ

Statüsü: Y.Lisans Doktora Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Prof. Dr. Murat Jümeni

(Unvan, Ad Soyad, İmza)

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 01.12.2017

Tez Başlığı / Konusu: YETİŞKİN YENİ MEDYA OKURYAZARLIĞI: AVRUPA BİRLİĞİ ve TÜRKİYE ÖRNEKLERİ

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

01.12.2017

Adı Soyadı: Berkay BULUŞ
Öğrenci No: N14220606
Anabilim Dalı: İLETİŞİM BİLİMLERİ
Programı: İLETİŞİM
Statüsü: Y.Lisans Doktora Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

(Unvan, Ad Soyad, İmza)

Detaylı Bilgi: <http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr>

Telefon: 0-312-2976860

Faks: 0-3122992147

E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr